

var Varsinais-Suomen
hyvinvointialue
Egentliga Finlands
vårårdsområde **ha**

2023

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen

ARVIOINTI- KERTOMUS

Tarkastuslautakunta 16.5.2024

www.varha.fi

Kansikuva: Yksityiskohta seinämaalauksesta Tyksin Majakkasairaalassa
Julkaisija: Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Tarkastuslautakunta,
Ulkoisen tarkastus
Painopaikka: Tyksin monistamo, Turku 2024

Sisällysluettelo

Sivu

1 Puheenjohtajan katsaus	4
2 Yhteenveto havainnoista ja suosituksista	7
3 Talousarviotavoitteiden toteutumista koskevat havainnot	20
3.1 Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen	20
3.2 Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen.....	21
3.3 Tytäryhteisöjen tavoitteiden toteutuminen	26
4 Strategisia tavoitteita ja talouden suunnittelua koskevat havainnot	28
4.1 Hyvinvointialueen palvelustrategian vaikutusten arviointi	28
4.2 Talousarvion ja -suunnitelman laadinta	33
4.3 Investointisuunnittelu ja lainanottovaltuudet	37
4.4 Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma 2024–2026.....	41
5 Hyvinvointialueen toiminnan käynnistämistä koskevat havainnot	46
5.1 Valtion taloudellinen ja toiminnallinen ohjaus	46
5.2 Alueen väestön hyvinvointi	50
5.3 Hankintatoimi.....	55
5.4 Laskutuksen toimivuus	60
5.5 Henkilöstön riittävyys.....	66
5.6 Hoitoonpääsy ja alueellisten palvelujen riittävyys.....	71
5.7 Lastensuojelu ja lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut	86
5.8 Tiedonhallintapolitiikka, tietojärjestelmät ja integrointi	97
6 Allekirjoitukset	103
Liite 1 Sitovien talousarviotavoitteiden toteutuminen -taulukko	104
Liite 2 Tarkastuslautakunnan toiminta.....	116
Liite 3 Vuoden 2022 arviointikertomuksen suositusten jälkiseuranta	119

1 Puheenjohtajan katsaus

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen ensimmäistä toimintavuotta leimasivat paheneva henkilöstöpula ja kiristyvään talouteen liittyvät haasteet. Asiakkaille näkyvimpiä haasteita olivat heikkenevä hoitopääsy, potilasvahinkojen hidas käsittely sekä viivästynyt laskutus ja laskutusvirheiden hidas korjaaminen.

Muutettu alijäämätavoite oli -119,6 milj. € ja toteutuma -147,3 milj. €. Poikkeama oli 27,7 milj. €, eli 23,2 %. Hyvinvointialuelaki vaatii vuonna 2023 kertyneiden alijäämien kattamista vuoden 2026 loppuun mennessä. Varhalle loppuvuonna 2023 hyväksytty tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma edellyttää mittavia lähivuosille ulottuvia säästötoimenpiteitä. Varhalla on kaikkiaan 270 milj. €:n säästötavoitteet vuoden 2026 loppuun mennessä. Talousarvio ja -suunnitelman 2024–2026 mukaan säästötoimenpiteiden vaikutuksista 49 milj. € kohdistuvat vuodelle 2024, 73 milj. € vuodelle 2025 ja 149 milj. € vuodelle 2026.

Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelmaa ryhdyttiin toteuttamaan käynnistämällä joulukuussa 2023 muutosneuvottelut Konsernipalvelujen ja Järjestämispalvelujen tulosalueilla. Aluehallitus hyväksyi 6.2.2024 neuvottelutuloksen, jonka mukaan 86 henkilöä irtisanottiin, 5 tehtävää osa-aikaistettiin ja 73 tehtävää jätettiin täyttämättä. Lisäksi päätettiin lukuisista muista sopeutustoimista. Toimenpiteillä arvioitiin saatavan aikaan 10,8 milj. €:n pysyvä menojen vähennys. Vuoden 2024 aikana käydään läpi muut tulosalueet.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi valtakunnallisen selvityksen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä vuonna 2023 tammikuussa 2024. Selvityksessä tuotiin esille muun muassa hyvinvointialueiden valtiolta saamaan rahoitukseen liittyvät merkittävät haasteet.

STM:n selvityksen mukaan rahoitusmalli ei huomioi, jos kunnat ovat aiemmin alibudjetoineet toimintaansa tai siirtäneet toiminnan kehittämistä odottaessaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtymistä hyvinvointialueille. Lisäksi selvityksessä todetaan, että Covid-19 pandemian aiheuttamat muutokset ja valtionavustukset palvelujärjestelmään ovat näkyneet vuosien 2020–2022 toiminnassa, mikä on osaltaan vaikuttanut myös ns. siirtolaskelmiin. Samalla pandemia osaltaan on lisännyt hoito-, palvelu- ja kuntoutusvelkaa. Tämä merkitsee STM:n analyysin mukaan haasteita tulevien vuosien toiminnan sopeuttamisessa.

Tarkastuslautakunta tutustumassa Tyksin Majakkasairaalaan 7.9.2023.

Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

STM:n selvityksessä tuodaan esiin, että hyvinvointialueindeksi huomioi painotettuna hintojen ja palkkojen muutoksen, mutta se ei ole pystynyt täysimääräisesti huomioimaan poikkeavan korkeaa inflaatiokehitystä eikä syksyllä 2022 sovitun valtakunnallisen työmarkkinaratkaisun tasoa. Lisäksi hyvinvointialuetaloutta rasittavat mm. aikaisemmin solmitut hyvinvointialuetta velvoittavat sopimukset, ostopalvelujen ja työvoimavuokrauksen volyymin kasvu ja hinnankorotukset. Esimerkiksi pitkät vuokrasopimukset hidastavat palveluverkon uudelleenjärjestämistä siten, että saavutettaisiin nopeita muutoksia kustannusrakenteisiin. Jatkossa taloustilanne kiristyy entisestään, kun rahoitusmallia tullaan muuttamaan mm. pienentämällä jälkikäteistarkistuksen määrää asteittain vuodesta 2026 lähtien.

Kireän rahoituksen lisäksi hyvinvointialueiden taloudellisia haasteita ovat lisänneet hyvinvointialueiden ensimmäisenä toimintavuotena voimaan astuneet lakimuutokset. Menoja kasvattivat vuonna 2023 esimerkiksi hoitopääsyaikojen lyhentäminen

perusterveydenhuollossa, hoitajien minimimäärän kasvattaminen suhteessa hoidettavien määrään ikääntyneiden hoidossa ja asiakasmäärän maksimirajan pienentäminen lastensuojelun sosiaalityöntekijää kohden. Myös lakisääteiset tehtävät liittyen valvontaan, raportointiin ja erilaisten strategioiden ja suunnitelmien laatimiseen ovat lisääntyneet.

Tarkastuslautakunta pitää todennäköisenä, että mikäli hyvinvointialueen saama valtionrahoitus pysyy jatkossakin yhtä niukkana kuin vuonna 2023, se tulee nopeasti johtamaan asiakkaiden lähipalveluiden merkittävään heikkenemiseen. Mikäli asiakkaat siirtyvät merkittävässä määrin käyttämään etäpalveluita, voidaan niissä palveluissa mahdollisesti estää palveluiden saatavuuden heikkeneminen ja odotusaikojen piteneminen. On kuitenkin tärkeä muistaa, että etäpalvelu on mahdollista antaa vain osassa hyvinvointialueen palveluvalikoimaa, ja vain asiakkaille, jotka siihen suostuvat ja ovat kykeneviä.

Valtuustoaloitteiden käsittelyyn tulisi hyvinvointialueella kiinnittää enemmän huomiota. Se vahvistaisi demokratiaa sekä asiakkaiden, hoidettavien potilaiden, ikäihmisten, vammaisten ja heikompiensaisten asemaa.

Asiakkaiden maksukaton seurantavastuu on nykyisen lainsäädännön mukaan edelleen toimintakyvyltään heikentyneiden potilaiden ja heidän omaistensa vastuulla. Vastuu seurannasta tulisi olla hyvinvointialueella, koska nykyiset tietojärjestelmät oikein käytettyinä mahdollistaisivat asiakasmaksukattojen reaaliaikaisen seurannan. Tämä säästäisi myös huomattavasti hoitohenkilökunnan ja laskutusta selvittelevän henkilöstön työtä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että hyvinvointialueen henkilöstö on toiminut erittäin kovan paineen alaisena hyvinvointialueen ensimmäisenä toimintavuotena. Koko henkilöstölle kuuluu suurkiitos jaksamisesta ja sisukkuudesta haastavassa tilanteessa.

Lauri Heikkilä

Lauri Heikkilä

tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

In memoriam

2 Yhteenveto havainnoista ja suosituksista

Tavoitteiden toteutuminen

Talousarviossa vuodelle 2023 asetettiin Varhalle viisi sitovaa taloudellista tavoitetta, joista aluevaltuuston hyväksymistä talousarviomuutoksista huolimatta toteutui vain kaksi.

Sitovia toiminnallisia talousarviotavoitteita Varhalle oli asetettu 16, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan kokonaan toteutui neljä (25 %). Yksitoista tavoitetta toteutui osittain (69 %). Yksi tavoite jäi kokonaan toteutumatta (6 %). Tytäryhteisöille asetetut tavoitteet sen sijaan toteutuivat kaikki.

Tarkastuslautakunta pitää myönteisenä, että hyvinvointialueen ensimmäisenä toimintavuonna on varsin haastavasta tilanteesta huolimatta pystytty edistämään merkittäväällä tavalla valtuustotason toiminnallisten talousarviotavoitteiden toteutumista, vaikkakin useimmat asetetuista tavoitteista toteutuivat vain osittain. Henkilöstöressurssien puute oli yleisin syy tavoitteen toteutumiseen vain osittain. Useat tavoitteet toteutuvat arvion mukaan kuitenkin vuoden 2024 aikana. Valtuuston asettamien sitovien tavoitteiden toteuttamisesta tulee huolehtia mahdollisimman pian.

Palveluverkon suunnittelu

Marraskuussa 2023 aluevaltuustossa hyväksytty palvelustrategia toimii pohjana palveluverkkosuunnittelulle, jonka työstäminen ajoittuu vuodelle 2024. Tarkastuslautakunta korostaa, että palvelustrategian tulee toimia hyvinvointialueen johtamisen välineenä. Sen avulla organisaation tulee pystyä tekemään valintoja toiminnan painopistealueisiin huomioiden palvelutarpeet ja taloudellinen liikkumavara.

Yksi keskeisimmistä haasteista kaikilla hyvinvointialueella on henkilöstön saatavuus. Digipalveluilla, uusien palvelumallien kehittämisellä sekä kumppanuusajattelulla voidaan vaikuttaa henkilöstötarpeeseen eri toiminnoissa, mutta henkilöstön saatavuus säilyy edelleen yhtenä palvelustrategian toteutuksen kannalta keskeisimpänä riskinä.

Nykyinen palvelustrategia ei itsessään suoraan ota kantaa resursseihin eikä palveluverkkoon. Tämä nostaa tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan riskiä sille, että

tulevat resurssit eivät mahdollista palvelustrategiassa tehtyjen linjausten toteuttamista käytännössä.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan hyvinvointialueen tulee resursoida riittävästi tiedolla johtamiseen ja analytiikan kehittämiseen. Hyvinvointialueen johdolla tulee olla vahva ymmärrys eri palvelumuotojen ja -polkujen kustannus- ja kokonaisvaikuttavuudesta sekä selvä näkemys hyvinvointialueen palvelujen toimintakentän tulevaisuuden kehityksestä.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että palveluverkon jatkovalmistelussa ja tarkennuksissa on selvästi päätetyt kriteerit ja reunaehdot päätöksenteon pohjaksi. Kun otetaan huomioon kriteerien ja näkökulmien suuri määrä, on mahdotonta välttää tilannetta, jossa niiden soveltaminen on ristiriidassa toistensa kanssa. Tämä vaatii valmistelulta ja päätöksenteolta huolellisuutta, jotta palvelustrategian kokonaistavoitteet tulevat huomioiduksi.

Mäntymäen terveysasema Turussa. Valokuva: Varhan kuvapankki.

Palvelustrategiaan tiiviisti liittyvää palveluverkkoa tuodaan osissa päätöksentekoon, mikä lisää riskiä, että yksittäiset päätökset eivät noudata palvelustrategian linjauksia.

Palveluverkkoon liittyvät päätökset tulee tehdä riittävän suurissa kokonaisuuksissa, jotta niissä kyetään huomioimaan asiakasprosessit ja palvelustrategian keskeisten linjausten toteutuminen.

Hyvinvointialueen tulee tunnistaa palvelustrategian toteuttamisen kannalta keskeisimmät riskitekijät sekä taloudellisesta että toiminnallisesta näkökulmasta. Näihin riskeihin tulee varautua asianmukaisella tavalla.

Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma

Tarkastuslautakunta pitää laajojen säästötoimien ja muutosneuvottelujen käynnistämistä hyvinvointialueen ensimmäisen toimintavuoden aikana hyvin haasteellisina.

Hyvinvointialueen organisoituminen on edelleen kesken ja siirtymäkauden aikaisia tehtäviä joudutaan tekemään edelleen erityisesti hallinnollisissa tehtävissä. Tämä nostaa riskiä sille, että kiireessä tehdyt säästötoimenpiteet aiheuttavat osaoptimointia ja aiheuttavat henkilöstön osaamistarpeille epätasapainoa pidemmällä aikavälillä. Päätökset kuitenkin toteuttavat aluevaltuuston hyväksymää talousarviota.

Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelmassa esitettyjen muutosten vaikutuksia ei ole vielä täysin kyetty arvioimaan ja siksi myöhemmin ennen muutosten toimeenpanoa tullaan tekemään tarkempia vaikutusarviointeja. Suurten muutosten tekeminen ilman riittäviä vaikuttavuusarviointeja muodostaa hyvinvointialueelle merkittävän toiminnallisen riskin.

Tarkastuslautakunta nostaa edelleen esiin myös Valtioneuvoston ja ministeriöiden huolenaiheen siitä, että on syytä välttää lyhytnäköisiä, vain hetkellisesti vaikuttavia ja mahdollisesti myöhemmin kustannuksia lisääviä toimenpiteitä.

Laajat säästötoimenpiteet, muutosneuvottelut mukaan lukien, aiheuttavat lisäksi hyvinvointialueelle negatiivista julkisuutta, joka saattaa entisestään aiheuttaa haasteita osaavan työvoiman saantiin ja nykyisen henkilöstön pitovoimaan. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan säästötoimien aikataulut ja pakollisuus ei kuitenkaan ole ollut täysin hyvinvointialueen käsissä vaan tilanteeseen on merkittävästi vaikuttanut kansallisen tason ohjaus ja linjaukset.

Digitalisaation edistämiseksi on mahdollisesti saatavilla pidemmällä aikavälillä merkittäviä säästöjä, mutta tarkastuslautakunta suhtautuu skeptisesti siitä saataviin lyhyen aikavälin säästöihin. Tarkastuslautakunta muistuttaa, että alkuvaiheessa digitalisaation kehittäminen vaatii usein investointeja, koulutuksia ja mahdollisesti koko toimintamalliin liittyviä uudistuksia. Tämä taas voi lyhyellä aikavälillä jopa lisätä kustannuksia, vähentää tuottavuutta ja siten vaikuttaa negatiivisesti säästötavoitteisiin.

Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelmassa esitettyjen muutosten vaikutusarviointi tulee toteuttaa mahdollisimman nopeasti, jotta mahdolliset tarkennukset ja muutokset päätettyihin toimenpiteisiin voidaan tehdä ilman aiheetonta viivytystä.

Digitalisaation kehittäminen ja sen avulla tavoiteltavat säästöt tulisi sisällyttää osaksi palveluprosessien kehittämistä, jolloin myös mahdollisia säästöjä tulisi arvioida palveluista johdettuina kokonaisuuksina. Tarkastuslautakunta näkee riskinä, että jos digitalisaation kehittäminen eriytyy asiakasprosesseista, niin euromääräisten säästöjen vaikutuksia palvelun laatuun ei pystytä seuraamaan.

Loimaan pääterveysasema. Valokuva: Varhan kuvapankki.

Valtion ohjaus

Valtionhallinnon suorittama hyvinvointialueisiin kohdistuva ohjaus ja ohjeistukset ovat olleet osittain epäselviä. Asioiden valmistelulle on aiheuttanut haasteita ja kovaa kiirettä erityisesti talouteen liittyvä viivästynyt tiedonsaanti ja keskeisten ohjeistusten viivästyminen. Lisäksi haasteena on ollut toiminnalle asetettujen tavoitteiden ja lakisääteisen velvoitteiden yhteensovittaminen talouteen liittyvän ohjeistuksen kanssa sekä valtionhallinnon eri toimijoiden epäselvä työnjako. Eri yhteistyöryhmien keskinäiset suhteet ja niiden merkitys hyvinvointialueiden kehittämiseen ja ohjaamiseen näyttäytyvät osin pirstaleisena.

Hyvinvointialueiden ohjausosaston perustaminen 1.2.2024 selkeyttää ministeriöiden ja muiden valtionhallinnon toimijoiden välistä työnjakoa ja mahdollistaa hyvinvointialueille keskitetyn yhteistyötahon. Uudelle ohjausosastolle kohdistuu hyvinvointialueiden taholta suuria odotuksia, koska ohjauksen kannalta epäselvä tilanne on asettanut hyvinvointialueiden johdon ja valmistelijat kohtuuttomaan tilanteeseen. Hyvinvointialueiden toiminnan vakiinnuttaminen, niiden toiminnan kehittäminen, säästötavoitteiden toteuttaminen, lain mukaisten palvelujen järjestäminen ja niiden laadun parantaminen samanaikaisesti eivät tule onnistumaan ilman riittävää talousohjauksen läpinäkyvyyttä ja realistista resursointia. Tässä myös kansallisen tason toimijat ovat avainroolissa.

Hyvinvointialueen tulee olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa Valtiovarainministeriön hyvinvointialueiden ohjausosaston ja sen alaisten toimijoiden kanssa varmistaakseen joustavan tiedon kulun sekä ennakoivan toiminnan valtion ohjauksen käytännön periaatteiden mukaisesti.

Hyvinvointialueen tulee tunnistaa eri yhteistyöverkostojen merkitys ja rooli hyvinvointialueiden ohjauksessa ja kehittämisessä. Lisäksi hyvinvointialueen tulee asettaa itselleen selkeät tavoitteet eri verkostoille, jotta yhteistyöstä on saatavissa sille mahdollisimman suuri hyöty.

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointialueen palveluita ja toimintaa ohjataan kovin yksityiskohtaisesti lainsäädännöllä, joka lisäksi on monelta osin kiristynyt vuonna 2023 tai vuoden 2024 alusta, samaan aikaan kun on kiristetty hyvinvointialueiden taloudellista liikkumavaraa äärimmilleen.

Asiakaspalvelujen laatuun vaikuttavien säädösten lisäksi hyvinvointialuelaki sisältää paljon velvoitteita, joilla on kasvatettu hallinnollisen henkilöstön tarvetta. Tällaisia ovat esimerkiksi lukuisten lakisääteisten strategioiden, ohjelmien, suunnitelmien, tilastojen ja raporttien laadintaa koskevat säädökset.

Hyvinvointialueen toiminnan alkuvaiheessa erilaisten strategioiden, toimintaohjelmien, suunnitelmien ja raporttien laatiminen on ollut tarpeen, mutta herää kysymys missä määrin niiden sisällön ja julkaisuaikataulun yksityiskohtainen ohjaaminen nimenomaan lainsäädännön kautta on ollut tarpeen ja tarkoituksenmukaista.

Raportteja ja arvioiteja hyvinvointialueiden toiminnasta laaditaan myös valtakunnallisella tasolla ministeriöissä. Tarkastuslautakunta toteaa, että vaarana on valtionhallinnon ja hyvinvointialueiden hallinnollisen työn päällekkäisyys. Vähentämällä valtakunnallista sääntelyä koskien hallinnollisia tehtäviä pystyttäisiin hyvinvointialueilla toivon mukaan jatkossa ohjaamaan enemmän henkilöstöresursseja hallinnosta asiakaspalvelutehtäviin.

Tarkastuslautakunnan mielestä on olemassa merkittävä riski, että Varhan tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman säästöjen toteuttaminen ilman valtiolta saatavaa hoitopääsyn nopeuttamiseen ohjattua kompensoivaa lisärahoitusta vaarantaa mahdollisuuksia noudattaa jatkossakaan lakisääteisiä hoitopääsyn määräaikoja perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kiireettömässä hoidossa.

Hankinnat

Varhan ensimmäisenä toimintavuonna hankintoja ei ole pystytty kaikissa tapauksissa toteuttamaan hankintalain mukaisesti kilpailuttamalla, mitä tarkastuslautakunta pitää erittäin huolestuttavana. Hankintalain mukaisten kilpailutuksien sijaan hankintoja on toteutettu suoramankinnoilla.

Hankintayksikköön on periytynyt kunnilta merkittävästi hankintavelkaa, kun kilpailutuksia on tehty hyvinvointialueelle siirtyvissä toiminnoissa ainoastaan vuoden 2022 loppuun. Hankintavelan purkamiseen pyritään lisärekrytoinneilla, mutta asiantuntijatyön luonteesta johtuen perehdytysajat ovat pitkiä, keskimäärin kaksi vuotta. Hankintapalvelujen johdon antaman arvion mukaan hankintavelkaa ei todennäköisesti saada purettua lähivuosina.

Hankintavelkaa pyritään lievittämään hankintakonsulttikilpailutuksella, josta saadaan lisäresursseja. Ulkopuolisten konsulttien käyttämiseen liittyy kuitenkin hankintatoimen mukaan myös virheisiin liittyviä riskejä.

Hankintastrategiaa tai -politiikkaa ei ollut vielä vuonna 2023 hyväksytty ohjaamaan hyvinvointialueen hankintoja, koska odotettiin palvelustrategian valmistumista.

Hankintapolitiikan valmistelussa tulee tarkastuslautakunnan mielestä kiinnittää erityistä huomiota kestävän kehityksen edistämiseen.

Varmistamalla riittävä hankintatoimen osaaminen voidaan saavuttaa erittäin merkittävät taloudelliset säästöt koko hyvinvointialueen tasolla. Tarkastuslautakunta katsoo, että tämä taloudellisen menestymisen kannalta keskeinen osaaminen tulee turvata tarjoamalla hankintatoimen henkilöstölle jatkokoulutusta, kilpailukykyinen työympäristö ja työehdot, joilla pystytään varmistamaan jatkossa osaavan henkilöstön pysyvyys ja tarpeellinen osaaminen.

Tyksin Majakkasairaalan ja viereisen Medisiina D-rakennuksen yhdistävä aulatilaa.

Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

Tarkastuslautakunta kannustaa parantamaan toiminnan tuottavuutta ja vastaamaan henkilöstön kasvavaan tarpeeseen ottamalla kilpailuskriteereissä nykyistä enemmän huomioon sähköiset palvelut ja uudentyyppisten etäpalvelujen tarjoamat mahdollisuudet.

Tilintarkastuksen väliraportti vuodelta 2023 sisälsi lukuisia havaintoja liittyen puutteisiin hyvinvointialueen osto- ja hankintaprosessissa sekä sopimustenhallinnassa.

Tarkastuslautakunta on erittäin huolissaan tilintarkastusyhteisön esille nostamista merkittävistä puutteista ja pitää niiden korjaamista välttämättömänä ja kiireellisenä väärinkäytösten estämiseksi.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä sitä, että hankintasopimukset ja niiden hintaliitteet ovat kattavasti laskujen asiatarkastajien ja hyväksyjien käytettävissä. Siten mahdollistetaan sen tarkastaminen, että lasku on sopimuksen mukainen. Keskitetyn sopimuksenhallinta-järjestelmän käyttöönotto ja sopimuksenhallintaan liittyvä ohjeistus ovat kiireellisiä tehtäviä.

Laskutus

Vuonna 2023 laskujen käsittelyssä oli useiden kuukausien viiveet. Tarkastuslautakunta pitää koko kevätkauden 2023 jatkuneita maksuliikenteen vakavia viivästymisiä kohtuuttomina asiakkaiden ja sopimuskumppanien kannalta.

Tarkastuslautakunta pitää ongelmallisena, että vuoden 2023 aikana maksamattomien laskujen perintää ei ollut käynnistetty vielä joulukuussa 2023. Odotettavissa on, että mitä pidempään saatavien perintä viivästyy, sitä suurempia taloudellisia menetyksiä hyvinvointialueelle aiheutuu. Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastusyhteisön antamaan suositukseen, että huomautusajan ylittäneistä saatavista tulee heti lähettää maksumuistutukset.

Henkilöstövaje

Sote-alan henkilöstön saatavuus on heikkoa niin Varsinais-Suomessa kuin muuallakin Suomessa. Saatavuusvaje edellyttää toimintatapojen muutoksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Henkilöstön puute vaikeuttaa huolehtimista hyvinvointialueen lakisääteisistä velvoitteista.

Runosmäen terveysasema Turussa. Valokuva: Varhan kuvapankki.

Työvoiman saatavuusongelmiin on reagoitava nykyistä voimakkaammin, koska tähänastisilla toimenpiteillä ei ole ollut riittävää vaikutusta tilanteen vakauttamiseksi. Lisäksi henkilöstön hyvinvointiin ja pitovoimaan on kiinnitettävä enemmän huomiota. Tarkastuslautakunta pitää Työterveyslaitoksen loppuvuodesta 2023 tekemän hyvinvointikyselyn tuloksia hälyttävinä. Kyselyn perusteella vain 15,8 % vastaajista suosittelisi Varhaa työnantajana ystävälleen (arvosana 9 tai 10 asteikolla 0–10). Tarkastuslautakunta näkee, että henkilöstön pahoinvointi luo merkittävän epävarmuustekijän tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman tavoitteiden toteutumiseksi. Tulokset kertovat työntekijöiden negatiivisesta työnantajäkäsityksestä. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan tutkimuksen tulokset viestivät, että Varhalla on vielä pitkä matka henkilöstölle vetovoimaiseksi työnantajaksi. Vuodenvaihteessa 2023–2024 käytyjen muutosneuvottelujen voidaan arvioida vahingoittaneen Varhan heikkoa työnantajabrändiä entisestään.

Varha on vuoden 2024 alussa tiedottanut suunnitelmista sulkea eräitä Sote-palveluiden tulosalueen toimipisteitä, joihin on vaikea saada henkilöstöä. Toimipisteiden sulkeminen henkilöstövajeen seurauksena huonontaa Varhan tarjoamia alueellisia palveluja.

Tarkastuslautakunta on huolissaan lakisääteisten velvoitteiden noudattamatta jättämisestä henkilöstövajeeseen vedoten. Varhan tulee pikaisesti pyrkiä parantamaan henkilöstön vetovoima- ja pitotekijöitään parantamalla työehtojaan ja panostamalla työnantajabrändiinsä. Vetovoimaa voidaan matalin kustannuksin lisätä esimerkiksi parantamalla henkilöstön etenemismahdollisuuksia ja tarjoamalla hyvät, joustavat työedut ja -ehdot.

Koska työntekijäpula on Suomessa laajaa, tulee Varhan selvittää rekrytointien mahdollisuuksia ulkomailta. Sisäisiä kielikoulutuksia ja monimuotoisuuden lisäämiseen tähtäävien rekrytointikeinojen, kuten anonyymin rekrytointin käyttöä tulee lisätä.

Hoitoonpääsy ja palvelujen saatavuus

Perusterveydenhuollon kiirettömässä hoidossa hoitoonpääsyn lakisääteiset määräajat kiristyivät 1.9.2023 alkaen 14 vuorokauteen. Varhassa ei pystytty noudattamaan lain asettamia uusia määräaikoja, vaan vuoden lopussa vielä 15 % asiakkaista oli odottanut yli 14 vuorokautta hoitoonpääsyä. Näin ollen myös valtuuston sitova talousarviotavoite korkeintaan 14 vuorokauden odotusajasta jäi saavuttamatta.

Erikoissairaanhoidon kiirettömässä hoidossa Varhan hoitoonpääsytilanne on jo pitkään heikentynyt. Yli hoitotakuuajan (6 kuukautta) odottaneiden asiakkaiden osuus kaikista hoitoa odottaneista on jatkuvasti kasvanut kesästä 2022 alkaen. Vuoden 2023 lopussa yli lakisääteisen hoitotakuuajan odottaneiden osuus kaikista hoitoonpääsyä odottavista oli jo 18 % (3.426 henkilöä). Valviran puuttumisraja on 5 %. Pahin tilanne oli joulukuussa 2023 psykiatriassa ja neurokirurgiassa, joissa molemmissa noin 40 % erikoisalalle jonottavista oli odottanut yli lakisääteisen määräajan hoitoonpääsyä.

Lastensuojelun toimintaa vaikeuttaa henkilöstöpula, eikä sosiaalityöntekijöiden määrä ole lainsäädännön mukainen eikä riittävä vastaamaan tarpeeseen. Lastensuojelussa työskentelevä henkilöstö on ilmaissut vakavan huolensa lainvastaisesta tilanteesta.

Taloudellisista ja rekryointihaasteista huolimatta tarkastuslautakunta suosittelee, että Varha pyrkii nopeasti lisäämään henkilöstöä niissä toiminnoissa, joiden henkilöstömitoitus on alle lakisääteisen rajan, jotta henkilöstömitoitus saadaan lain mukaiselle tasolle.

Lakisääteisistä sosiaalityöntekijöiden asiakkaiden maksimimääristä on pidettävä kiinni. Jo aloitettuja tehostettuja rekryointitoimenpiteitä on jatkettava entistä voimallisemmin. Lastensuojelussa työskentelevien ehdotukset saatavuusongelman ratkaisemiseksi ja henkilöstön pitovoiman parantamiseksi on vietävä käytäntöön.

Nuortenpsykiatrian hoitopäätöksissä on edelleen vakavia viiveitä. Hoitopäätöksiä yli lakisääteisen odotusajan kolme kuukautta oli 31.12.2023 odottanut 42 alle 23-vuotiasta nuorta. Ahdistus, kiusaaminen ja yksinäisyys lisääntyvät nuorten keskuudessa, mikä on huolestuttavaa.

Varhassa suunnitellaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa organisaatiomuutoksia, joiden tavoitteena on siirtää painopistettä ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Mielenterveysongelmien hoidossa yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää: esimerkiksi perhekeskusverkosto ja koulujen opiskeluhoito.

Mynämäen terveyskeskus. Valokuva: Varhan kuvapankki.

Tiedonhallinta ja IT-kehittäminen

IT-hankkeet eivät vuonna 2023 edenneet aivan siinä tahdissa, kuin oli asetettu talousarviossa tavoitteeksi. Tämä on tosin tarkastuslautakunnan mielestä ymmärrettävää, koska hyvinvointialueen toiminnan alkuvaiheessa palvelutoiminnan jatkuvuuden varmistamiseen sekä siirtyviin tietojärjestelmiin, laitteisiin ja verkkoihin liittyvät tehtävät ovat vieneet runsaasti resursseja.

Vuonna 2024 IT-kehittäminen tulee etenemään nopeasti siten, että käyttöön otetaan koko hyvinvointialueella yhteiset asiakas- ja potilastietojärjestelmät perusterveydenhuollossa ja sosiaalityössä. Lisäksi otetaan käyttöön digiasiointialusta, joka mahdollistaa asiakkaalle sähköisen asioinnin monessa palvelussa. Tarkoituksena on myös kilpailuttaa talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmät syksyllä 2024.

Varhan tulee huolehtia siitä, että koko hyvinvointialueen kattavaan, pitkäjänteiseen IT-kehittämiseen ja -suunnitteluun on riittävät ja osaavat resurssit, jotta varmistetaan että IT-hankkeet tukevat hyvinvointialueen strategian ja palvelustrategian toteuttamista.

Tarkastuslautakunta pitää lisäksi tärkeänä, että Varhan organisaatiossa on riittävä IT-alan hankintaosaaminen ja projektinhallintaosaaminen.

Aluehallituksen 6.6.2023 hyväksymän tiedonhallintapolitiikan edellyttämien toimenpiteiden toteuttaminen on edennyt hitaasti ja toimenpiteistä toteutettiin vain pieni osa vuoden 2023 loppuun mennessä.

Tarkastuslautakunta toteaa, että Varhan tietosuojan ja tietoturvaan liittyvän organisaation ja vastuuhenkilöiden virallinen vahvistaminen ja tiedonhallintamallin luominen ovat tärkeitä ja kiireellisiä toimenpiteitä. Lakisääteisen tiedonhallintamallin luomiseen tulee varata tarpeelliset voimavarat.

3 Talousarviotavoitteiden toteutumista koskevat havainnot

3.1 Taloudellisten tavoitteiden toteutuminen

Aluevaltuusto hyväksyi hyvinvointialueen talousarvion vuodelle 2023 kokouksessaan 14.12.2022. Sitovia taloudellisia tavoitteita muutettiin aluevaltuuston päätöksillä 14.6.2023 ja 20.12.2023. Lopullisessakaan aluevaltuuston hyväksymässä talousarviossa ei kaikilta osin pysytty.

Ulkoisia toimintatuottoja koskeva sitova tavoite saavutettiin. Muutettuna tavoitteena oli, että ulkoiset toimintatuotot ovat 344,55 milj. €. Toteutuma oli 365,75 milj. €, mikä oli 6,2 % yli tavoitteen. Tuottoja saatiin 21,2 milj. € enemmän kuin oli arvioitu.

Suurin euromääräinen poikkeama talousarviosta oli ulkoisissa toimintakuluissa. Tavoite ei toteutunut. Muutettuna tavoitteena oli, että ulkoiset toimintakulut ovat 2.399,1 milj. €. Toteutuma oli 2.447,0 milj. €. Poikkeama oli 47,9 milj. €, eli 2,0 %.

Muutettuna toimintakatetavoitteena oli -2,054,2 milj. € ja toteutuma -2.081,2 milj. €. Poikkeama oli -27,0 milj. €, eli 1,3 %. Tavoite ei toteutunut.

Muutettu alijäämätavoite oli -119,6 milj. € ja toteutuma -147,3 milj. €. Poikkeama oli -27,7 milj. €, eli 23,2 %. Tavoite ei toteutunut.

Investointimenotavoite saavutettiin. Toteutuma oli 70,5 milj. €. Investointeihin käytettiin 15,9 milj. € vähemmän kuin mihin talousarviossa oli varauduttu. Tavoite toteutui.

Organisaatio	Taloudelliset tavoitteet, 1000 eur	Alkuperäinen TA2023	*Muutettu TA2023	**Muutettu sitovuustaso 2023	Toteuma 2023	Toteuma-%
Hyvinvointialue yhteensä	Ulkoiset toimintatuotot	360 022,0	360 022,0	344 551,0	365 748,3	106,2
	Ulkoiset toimintakulut	2 336 338,3	2 336 338,3	2 399 059,5	2 446 972,5	102,0
	Toimintakate	- 1 976 136,3	- 1 976 136,3	- 2 054 210,1	- 2 081 162,9	101,3
	Yli- (+) / Alijäämä (-)	- 98 580,0	- 56 230,8	- 119 642,0	- 147 348,4	123,2
	Investointimenot	86 333,0	86 333,0	86 333,0	70 477,9	81,6

* Aluevaltuusto §86: Talousarvion 2023 muutokset

** Aluevaltuusto §153: Vuoden 2023 talousarvion muutokset sitovuustasoihin

Lähde: Varhan talousjohtaja 14.3.2024

3.2 Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Aluevaltuusto hyväksyi hyvinvointialueen vuoden 2023 sitovat toiminnalliset talousarviotavoitteet kokouksessaan 14.12.2022 hyväksyessään talousarvion vuodelle 2023. Aluehallitus raportoi toiminnallisten talousarviotavoitteiden toteutumisesta tilinpäätöksen toimintakertomuksessa vuodelta 2023. Taulukko tavoitteiden toteutumisesta on tämän julkaisun liitteessä **Liite 1 Sitovien talousarviotavoitteiden toteutuminen – taulukko**.

Tilinpäätöksen toimintakertomuksen mukaan hyvinvointialueelle oli asetettu 16 valtuustotasolla sitovaa toiminnallista talousarviotavoitetta, joista kokonaan toteutui kuusi (38 %). Hieman yli puolet, eli yhdeksän tavoitetta toteutui osittain (56 %). Yksi tavoite jäi kokonaan toteutumatta (6 %).

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteiden toteutumisesta on lähes yhteneväinen aluehallituksen tulkinnan kanssa. Toimintakertomuksessa ei kuitenkaan raportoida siitä, onko ensihoidon kustannustehokkaista ja vaikuttavista tuottamistavoista laadittu suunnitelmaa, joten tämä tavoite arvioidaan osittain toteutuneeksi. Samoin sähköisten etäpalvelujen laajennussuunnitelmasta kotihoidon tueksi ei ole raportoitu, joten tämäkin tavoite arvioidaan osittain toteutuneeksi.

Ainoa kokonaan toteutumatta jäänyt talousarviotavoite koski Varhan yleistä varautumissuunnitelmaa sekä toimialakohtaisia varautumissuunnitelmia, joiden olisi pitänyt valmistua vuonna 2023. Toteutumisselvityksen mukaan yhteisen toimintamallin valmistelu jäi kesken vastuuhenkilön vaihtuessa ja suunniteltujen resurssien jäädessä vajaaksi. Toimialakohtaisten valmiussuunnitelmien laatimiseen tarvitaan vuosi lisäaikaa. Valmiussuunnitelman yleisen osan hyväksyminen siirtyi vuodelle 2024.

Osittain toteutui tavoite, jonka mukaan perusterveydenhuollon kiireettömään hoitoon pääsy toteutuu lakisääteisessä ajassa, joka 1.9.2023 alkaen on 14 vrk, ja hoidonjatkuvuusmalli luodaan joulukuuhun 2023 mennessä. Hoidon jatkuvuusmalli on luotu, mutta hoitoonpääsy 14 vuorokaudessa toteutui joulukuussa 2023 vain 85 %:lla asiakkaista.

Hoitotakuulainsäädännön mukainen odotusaika ylittyi siis vielä 15 %:lla asiakkaista.

Osittain toteutui myös tavoite, että keskeiset erikoisalain konsultaatiot ovat saatavilla sote-keskusten kiireettömissä palveluissa. Toteutumisselvityksen mukaan erikoisalojen

konsultaationumerot ja läheteohjeet on julkaistu ja ylläpidetään keskitetysti. Perustasolle tarjotaan pediatrian, geriatrian, sisätautien ja psykiatrian erikoislääkärikonsultaatioita. Konsultaatioiden saatavuutta haittasi erikoislääkärivaje geriatrian ja psykiatrian erikoisaloilla, minkä vuoksi tavoite toteutui vain osittain. Konsultaatiomallien edelleen kehittäminen odottaa sähköisiä välineitä ja palveluverkkolinjauksia.

Potilashuone Tyksin Majakkasairaalaassa. Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

Tavoitteena oli, että Tyks-sairaalapalvelut ottaa vastuun hyvinvointialueen vuodeosastopalveluista niin, että hoitoketjut ja kuntoutus toimivat, ja että tilannekuva vuodeosastojen kokonaiskuormituksesta ja toimintaprofiileista on valmis 30.6.2023. Tavoite toteutui osittain. Toteutumisselvityksen mukaan potilaslogistiikan hallintasovellus on otettu käyttöön ja potilaalle löytyy sopivin jatkohoitopaikka yhden sovelluksen kautta. Asumispalvelujen ja kotihoidon henkilöstöpula haastoi vuodeosastoruuhkien purkua, minkä vuoksi hoitoketjut eivät vielä toimineet tavoitteena olevalla tavalla.

Tarkastuslautakunta on havainnut, ettei hyvinvointialueuudistuksen edellyttämä integrointi perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä ole vielä toteutunut toivotulla tavalla. Samalla kuin vuodeosastojen osalta integraatiota on tapahtunut, on muodostunut uusia siiloja.

Tavoitteena oli, että alueelliset perhekeskukset on perustettu ja sähköinen perhekeskus otettu käyttöön. Tavoite toteutui osittain. Toteutumisselvityksen mukaan perhekeskusten tehtävien yhdenmukaistaminen oli osin vielä kesken. Ammatillaiset perehtyivät perhekeskuksen toimintamalliin ja sähköisten perhekeskuspalvelujen mahdollisuuksiin. Vaikeutena oli, että psykologeista oli puutetta. Sähköisten perhekeskuspalvelujen käyttöönotto viivästyi sopimusteknisistä syistä.

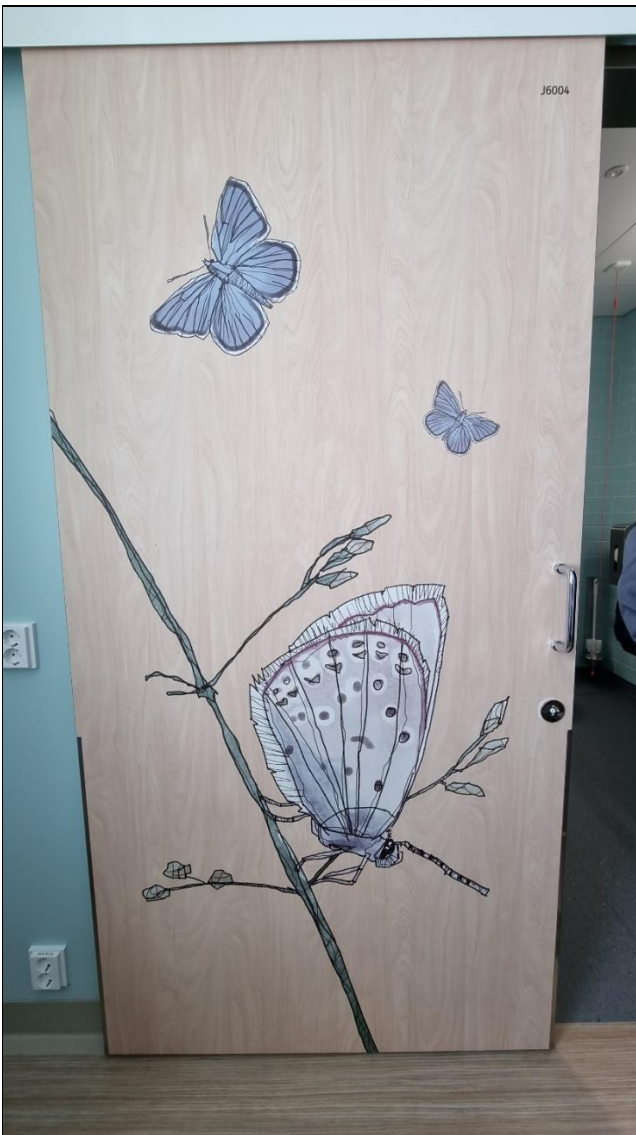
Mielenterveys- ja päihdepalveluissa tavoitteena oli, että tehdään selvitys, jossa arvioidaan psykiatrian rakennusinvestoinnit ja mielenterveyspalveluprosessien kehittäminen. Lisäksi parannetaan psykososiaalisten hoitomenetelmien saatavuutta perustason palveluissa kouluttamalla sote-henkilöstöä käyttämään näitä menetelmiä ja tarjoamalla menetelmäohjausta, jossa asiantuntija tukee perustason ammattilaista työnohjauksen keinoin. Tavoitteena oli myös, että otetaan käyttöön digitaalisia hoitomenetelmiä, kuten ohjattu omahoito-väline, jossa asiakas hoitaa itse itseään digitaalisella hoitopolulla, tarvittaessa ammattilaisen tuella.

Tavoitetta koskevan toteutumisselvityksen mukaan mielenterveyspalveluissa hoidon alkamisen prosessi on uudistettu syyskuusta 2023 alkaen ja psykososiaalisen tuen sote-työparimalli on otettu käyttöön. Neuvottelut hoidon porrastuksesta psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja sote-keskuksen välillä olivat edelleen kesken useimpien potilasryhmien osalta. Hoitopääsyn ja hoidon porrastuksen mittareita saatiin käyttöön.

Toteutumisselvityksen mukaan rekrytoinnit liittyen kiristyneeseen hoitotakuuseen onnistuivat hyvin (15 sairaanhoitajaa ja 10 psykologia). Tilatarpeiden toteutusta oli suunniteltu yhdessä psykiatrian erikoisalalan kanssa. Digimielenterveysklinikka käynnistyi syksyllä ja Terapianavigaattorin käyttöönotto alkaa 2024.

Henkilöstöä koskevinä tavoitteina oli, että toteutetaan yhteisöllisyys-hanke ja käynnistetään esihenkilöiden kehittämisohjelma, tunnistetaan henkilöstön pitovoimatekijät ja määritellään koulutusyhteistyön tavoitteet Sote-akatemian ja Terveyskampus Turun osalta. Tavoitteet toteutuivat osittain. Toteutumisselvityksen mukaan henkilöstön saatavuuden ja kohdentumisen nykytilakartoitus vie vielä aikaa. Kansainvälistä rekrytointia ja oppilaitosyhteistyötä on selvitetty. Veto- ja pitovoimaa on tuettu myös omin toimenpitein. Rekrytointikonsepti on luotu, henkilöstökysely tehty ja yhteisöllisyyttä edistetty tapahtumin ja onnistumistarkein.

Tietohallintoa koskevana tavoitteena oli, että asiakas- ja potilastietojärjestelmien (APTJ) yhdistäminen etenee niin, että järjestelmien yhdistelmiä olisi enintään kymmenen. Vuonna 2022 niitä oli vielä yli 40. Uusia digityökaluja, asiakasohjausmalli ja asiakaspalautemalli (NPS) tuli ottaa käyttöön. (NPS on suositteluindeksi, jossa vastaajat jaetaan kolmeen luokkaan: 9–10 = suosittelijat, 7–8 = passiiviset / neutraalit, 0–6 = arvostelijat. NPS lasketaan vähentämällä arvostelijoiden prosenttimäärä suosittelijoiden prosenttimäärästä. Luku sijoittuu välille -100 (ei yhtään suosittelijaa) ja 100 (ei yhtään arvostelijaa)). Tavoite toteutui osittain. Toteutumisselvityksen mukaan APTJ-kilpailutus eteni aikataulussa ja uusien järjestelmien käyttöönottoa valmisteltiin luomalla yhtenäisiä toimintamalleja. Asiakasohjauksen alustan esiselvitys oli vielä kesken, käyttöönottoa oli viivytettävä säästöpainneiden takia. Digiasiointiratkaisun kilpailutus siirtyi vuodelle 2024.

Taidetta Tyksin Majakkasairaalaassa. Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

Konsernipalveluja koskevia tavoitteita olivat, että toimivat konsernipalvelut on järjestetty koko hyvinvointialueelle ja, että Konsernipalvelujen toiminnan NPS-arvo on vähintään 30. Tavoitteet toteutuivat osittain. Tarkemmat prosessikuvaukset puuttuivat vielä osasta keskeisiä prosesseja ja toiminnan mittariston määrittely oli osin kesken. Sisäisten asiakkaiden NPS oli tekemättä. Palveluportaalin suunnittelu oli kesken.

Hankintatoiminta koskevinä tavoitteina oli, että strateginen hankintatoimi organisoidaan ja käynnistetään, hankintatoimen osaamisen kasvattamisen ensimmäinen vaihe ns. kategoriahankinta organisoidaan ja lainopilliset hankinnan tukipalvelut varmistetaan. Tavoitteet toteutuivat osittain. Toteutusselvityksen mukaan hankintavelka kartoitettiin ja laadittiin toimintamalli kilpailutusten priorisointiin, kilpailutuskalenteri ja hankintojen kehittämissuunnitelma. Kyvykyys kilpailutusvelan taittamiseen ja onnistuneisiin hankintoihin paranee vähitellen. Osaavia hankinta-ammattilaisia on edelleen haasteellista rekrytoida ja perehdyttää. Henkilöstön saatavuuteen vaikuttaa mm. palkkataso. Rekrytointivaikeuksien vuoksi on käytetty apuna kilpailutuskonsulttia. Hankintapolitiikka etenee päätöksentekoon keväällä 2024.

Seuraavat vuodelle 2023 asetetut talousarviotavoitteet toteutuivat suunnitellusti:

- Palvelustrategia määrittelee sote-palvelujen pitkän aikavälin tavoitetilan sekä saavutettavan ja kustannustehokkaan palveluverkon.
- Luodaan kuntouttavan arviointiyksikön malli ja aikataulutetaan sen käyttöönotto.
- Kansalliset vähimmäistietosisällöt ja perusmittarit toiminnan ja talouden seurantaan laaditaan ja saadaan pääosin (80 %) käyttöön.
- Pelastuspalvelujen palvelutasopäätös valmistuu joulukuuhun 2023 mennessä valtuuston käsiteltäväksi.

Suositus

Tarkastuslautakunta on havainnut, ettei hyvinvointialueuudistuksen edellyttämä integrointi perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä ole vielä toteutunut sujuvan toiminnan edellyttämällä tavalla. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että tulevien organisaatiomuutosten valmistelussa kiinnitetään erityistä huomiota tulosalueiden välisten raja-aitojen poistamiseen.

3.3 Tytäryhteisöjen tavoitteiden toteutuminen

Länsirannikon Työterveys Oy

Länsirannikon Työterveys Oy:lle oli asetettu kaksi tavoitetta, jotka molemmat toteutuivat. Tavoitteena oli, että tilikauden tulos on positiivinen sekä hyvinvointialueuudistuksesta johtuvien toiminnallisten muutosten hallittu haltuunotto siten, että palveluiden laatu, saavutettavuus ja toimintavarmuus toteutuvat.

Toteutumisselvityksen mukaan yhtiön taloudellinen tilanne on vakaa ja yhtiö on velaton. Yhtiön tulos vuodelta 2023 on positiivinen. Yhtiö on saanut otettua Varsinais-Suomen hyvinvointialueen työterveyshuollon toimipisteiden verkoston (myös alihankkijat) haltuun ja hyvinvointialueen henkilöstöllä on ollut vuonna 2023 yhtenevä työterveyshuollon sisältö ja nimetty palveluntuottaja.

Myllykoti Oy

Tavoitteeksi oli asetettu, että tilikauden tulos on positiivinen, palveluhinnat ovat kilpailukykyiset ja, että yhtiö noudattaa palvelutuotannossaan hyvinvointialueen omalle toiminnalleen asettamia laatukriteerejä. Tavoitteet ovat toteutuneet.

Toteutumisselvityksen mukaan loppuvuonna toteutettujen palveluhintojen korotusten ja yhtiön sopeuttamistoimenpiteiden seurauksena Myllykoti Oy:n tilikauden 2023 tulos kääntyi lievästi positiiviseksi. Yhtiö on velaton.

Myllykoti Oy toimii vuokratuissa tiloissa määräaikaisella sopimuksella, joka on päättymässä helmikuussa 2027. Konserni- ja toimitilajaosto on 12.6.2023 § 46 päättänyt, että yhtiön hallitukselle annetaan valtuutus käynnistää toimenpiteet Myllykoti Oy:n tulevaisuuden toimitiloista. Ratkaisuja etsitään yhteistyössä hyvinvointialueen kiinteistöpalveluiden kanssa ja huomioidaan hyvinvointialueen myöhemmin tekemät päätökset palvelu- ja tilatarpeista. Aluevaltuuston 20.12.2023 § 155 hyväksymässä investointisuunnitelmassa vuosille 2025-2028 on huomioitu 18,7 milj. euron määräraha nykyisten Myllykoti Oy:n toimitilojen korvaamiseen.

Oy Vasso Ab

Tavoitteeksi oli asetettu, että yhtiön rooli sosiaalialan kehittämistoiminnassa ja asiantuntijapalveluiden tuottamisessa on yhteen sovitettu hyvinvointialueen TKKI-toiminnan (Tutkimus, koulutus, kehittäminen, innovaatiotoiminta) sekä palvelutuotannon kanssa, ja, että tilikauden tulos on positiivinen. Tavoitteet ovat toteutuneet.

Aluehallitus on 13.2.2024 § 53 päättänyt Oy Vasso Ab:n toiminnan siirtämisestä Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle liikkeenluovutusperiaatteella 1.4.2024 lukien.

Havainnot

Talousarviossa vuodelle 2023 asetettiin hyvinvointialueelle viisi sitovaa taloudellista tavoitetta, joista aluevaltuuston hyväksymistä talousarviomuutoksista huolimatta toteutui vain kaksi.

Hyvinvointialueelle oli asetettu 16 valtuustotasolla sitovaa toiminnallista talousarviotavoitetta, joista tarkastuslautakunnan arvion mukaan kokonaan toteutui neljä (25 %). Yksitoista tavoitetta toteutui osittain (69 %). Yksi tavoite jäi kokonaan toteutumatta (6 %). Tytäryhteisöille asetetut tavoitteet sen sijaan toteutuivat kaikki.

Tarkastuslautakunta pitää myönteisenä, että hyvinvointialueen ensimmäisenä toimintavuonna on varsin haastavasta tilanteesta huolimatta pystytty edistämään merkittäväällä tavalla valtuustotason toiminnallisten talousarviotavoitteiden toteutumista, vaikkakin useimmat asetetuista tavoitteista toteutuivat vain osittain. Henkilöstöresurssien puute oli yleisin syy tavoitteen toteutumiseen vain osittain. Useat tavoitteet toteutuvat kuitenkin vuoden 2024 aikana.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä raportoinnin ja seurannan toimintatapaa, joka on otettu käyttöön Varhan strategisten ja talousarviotavoitteiden sekä niihin liittyvien hankkeiden ja toimenpidekokonaisuuksien toteuttamisen seurantaan. Järjestelmällinen raportointi projektisalkun hallintaohjelman kautta määräaikoineen sekä nimettyjen vastuuhenkilöiden suorittama aktiivinen seuranta ja nopea puuttuminen poikkeamiin varmistaa tavoitteiden ja hankkeiden toimenpidekokonaisuuksien toteutumisen sovitussa aikataulussa.

Suosituksset

Suurin osa valtuuston asettamista talousarviotavoitteista toteutui vain osittain vuonna 2023 ja lopullinen toteutuminen siirtyi vuodelle 2024. Valtuuston asettamien sitovien tavoitteiden toteuttamisesta tulee huolehtia mahdollisimman pian.

4 Strategisia tavoitteita ja talouden suunnittelua koskevat havainnot

4.1 Hyvinvointialueen palvelustrategian vaikutusten arviointi

Hyvinvointialueen on laadittava taloutensa ja toimintansa suunnittelua ja johtamista varten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategia osana hyvinvointialuestrategiaa (Järjestämislaki 11 §). Palvelustrategia hyväksyttiin aluevaltuustossa 15.11.2023.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen palvelustrategiatyö käynnistyi virallisesti järjestämisjaoston päätöksellä 25.1.2023 § 6. Palvelustrategian laadinnassa päätettiin keskittyä erityisesti kriittisessä ja akuutimmassa kehittämistarpeessa olevien palvelukokonaisuuksien strategisten tavoitteiden asettamiseen huomioiden pitkä ja keskipitkä aikaväli. Aluehallitus päätti 4.4.2023 § 148 palvelustrategian painopisteiden valinnasta.

Palvelustrategia tarkastelee erityisesti viittä palvelukokonaisuutta ja niihin liittyviä palvelulupauksia:

Varhan palvelustrategian palvelukokonaisuudet

Palvelustrategiassa tarkastelemme erityisesti viittä palvelukokonaisuutta

1. Sosiaali- ja terveyskeskuspalvelut
2. Lasten, nuorten ja perheiden palvelut
3. Perustason mielenterveys- ja päihdepalvelut
4. Iäkkäiden kotiin annettavat palvelut, ympärivuorokautinen ja yhteisöllinen asuminen
5. Perustason sairaalapalvelut

Erityisen tarkastelun kohteena on valittu palvelut, joissa on suuret asiakasmäärät tai kustannukset ja merkittävää kehittämistarvetta

Yleinen palvelulupaus ja periaatteet koskevat myös kaikkia muita palvelujamme eli

- Erikoissairaanhoito
- Päivystys ja ensihoito
- Vammaisten palvelut
- Työikäisten sosiaalipalvelut
- Muut sosiaalipalvelut

* Pelastustoimella oma palvelutasopäätös.

varha

Lähde: Aluehallitus 7.11.2023 § 364

Palvelustrategiassa muita kuin painopisteiksi valittuja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuksia käsitellään yleisellä tasolla. Palvelustrategian hyväksymisen jälkeen on valmisteltu tarkempia linjauksia ja palvelustrategian varsinaista toimeenpanoa.

Palvelustrategian valmistelu

Palvelustrategiaa valmisteltiin verkostomaisesti ja eri toimijoita osallistaen.

Palvelustrategia on ollut lausuntokierroksilla lukuisilla eri tahoilla ja Varhan alueen kunnat ovat myös voineet antaa siihen lausunnon. Työpajoissa ja kuulemistilaisuuksissa on kontaktoitu kuntapäätäjii ja sidosryhmien edustajia järjestöistä ja yrityksistä. Lisäksi 35 yritystä ja järjestöä ovat antaneet lausuntonsa strategian valmistelun eri vaiheissa (mm. Varsinais-Suomen yrittäjät sekä Turun kauppakamari). Varhan omista toimielimistä lausuntonsa ovat jättäneet kaikki palvelulautakunnat ja vaikuttamistoimielimet.

Varha järjesti myös kaksi kaikille avointa, palvelustrategian laadintaan liittyvää kyselyä asukkaille. Vastauksia saapui syksyllä 2023 lähes 6.000 ja kevään 2023 kyselyyn yli 5.200.

Havainnot

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että on noudatettu asiakaslähtöistä näkökulmaa palvelustrategian työstämisessä. Palvelustrategiaprosessi on ollut erittäin osallistava. Prosessin aikana on kerätty näkemyksiä tuhansilta asukkailta ja kymmeniltä eri yhteistyötahoilta. Myös alueen kunnat ovat voineet lausua näkemyksensä palvelustrategiaan liittyen.

Marraskuussa 2023 aluevaltuustossa hyväksytty palvelustrategia toimii pohjana palveluverkkosuunnittelulle, jonka työstäminen ajoittuu vuodelle 2024.

Palvelujen yhteensovittaminen ja palvelurakenteen keventäminen

Palvelustrategiassa mainitaan, että siinä asetetaan tavoitteita palvelukokonaisuuksille, jotka

- edistävät sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten tavoitteiden saavuttamista
- ovat kustannuksiltaan merkittäviä ja/tai laajalle asukasmäärälle tarjottavia palveluita
- joiden toimivuutta on katsottu tarpeen parantaa.

Lähtökohtana palvelustrategiatyössä on ollut kuvata palveluiden toiminta asiakkaiden näkökulmasta. Erityisesti palvelustrategiassa on kiinnitetty erityistä huomiota palvelujen yhteensovittamiseen sekä palvelurakenteen yleiseen keventämiseen. Myös digitaalisuus on huomioitu palvelustrategiassa useissa kohdissa ja sillä tavoitellaan myös vuosien mittaan merkittäviä säästöjä.

Palvelustrategian tulisi omalta osaltaan välillisesti vaikuttaa siihen, miten hyvinvointialueella käytävissä oleva rahoitus voidaan hyödyntää niin, että hyvinvointialueen lakisääteiseen veloitteeseen asiakastarpeisiin vastaavien palveluiden järjestämisestä pystytään vastaamaan. Koska hyvinvointialueiden lakisääteiseen rahoitusmalliin on sisäänrakennettu kustannusten kasvua koskeva leikkuri, on tarve toiminnan kustannusvaikuttavuuden vahvistamiselle siten ilmeinen ja myös kokoluokaltaan merkittävä.

Toiminnan ajattelun siirtyminen organisaatiokeskeisestä asiakaskeskeiseen ja uusien palvelukonseptien kehittäminen ovat avainasemassa palvelustrategian onnistuneessa toteutuksessa. Tämä edellyttää organisaatiolta lisäksi tietojohdamisen kehittämistä sekä riittävää ymmärrystä asiakastarpeista.

Havainnot

Tarkastuslautakunta korostaa, että palvelustrategian tulee toimia hyvinvointialueen johtamisen välineenä. Sen avulla organisaation tulee pystyä tekemään valintoja toiminnan painopistealueisiin huomioiden palvelutarpeet ja taloudellinen liikkumavara.

Yhdenvertaisten, vaikuttavien ja kustannuksellisesti tehokkaiden palvelujen tuottaminen vaatii toiminnan prosessien yhteensovittamista sekä niiden kehittämistä asiakastarpeet huomioiden. Hyvinvointialueen prosesseissa tulee huomioida sekä hallinnollinen että palvelutuotannollinen näkökulma, joskin niitä ei julkishallinnollisena viranomaistoimijana täysin voida erottaa toisistaan. Palvelustrategiatyö ja sen jalkautus vaativat myös paljon yhteistyötä sekä hyvinvointialueen sisällä että hyvinvointialueella sijaitsevien kuntien kanssa.

Yksi keskeisimmistä haasteista kaikilla hyvinvointialueella on henkilöstön saatavuus. Digipalveluilla, uusien palvelumallien kehittämisellä sekä kumppanuusajattelulla voidaan vaikuttaa henkilöstötarpeeseen eri toiminnoissa, mutta henkilöstön saatavuus säilyy edelleen yhtenä palvelustrategian toteutuksen kannalta keskeisimpänä riskinä.

Nykyinen palvelustrategia ei itsessään suoraan ota kantaa resursseihin eikä palveluverkkoon. Tämä nostaa tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan riskiä sille, että tulevat resurssit eivät mahdollista palvelustrategiassa tehtyjen linjausten toteuttamista käytännössä.

Suositus

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan hyvinvointialueen tulee resursoida riittävästi tiedolla johtamiseen ja analytiikan kehittämiseen. Hyvinvointialueen johdolla tulee olla vahva ymmärrys eri palvelumuotojen ja -polkujen kustannus- ja kokonaisvaikuttavuudesta

sekä selvä näkemys hyvinvointialueen palvelujen toimintakentän tulevaisuuden kehityksestä.

Palveluverkkolinjaukset palvelustrategian toteuttamiseksi

Vuonna 2024 vaiheittain tehtävät palveluverkkoa koskevat linjaukset ovat osa palvelustrategian toteuttamista. Palveluverkkoa tullaan käsittelemään osissa ja se on tarkoituksena tuoda myös päätöksentekoon osissa.

Järjestämisjaostossa päätettiin 5.2.2024 (§§:t 19-26) eri palvelujen palveluverkon uudistamisen tarkennetuista periaatteista. Päätösten mukaan palveluverkon jatkovalmistelussa ja tarkennuksissa huomioidaan hyvinvointialuestrategian ja palvelustrategian linjausten lisäksi asiaa koskeva lainsäädäntö ja asiaan liittyvät näyttöön perustuvat tai muuten hyväksyttävät käytännöt sekä talouden reunaehdot tarkastellen asiaa seuraavista näkökulmista:

- Väestön palvelutarpeet. Asiakaslähtöisyys, kielelliset oikeudet ja palveluintegraatio
- Palvelujen saavutettavuus. Asumiskeskittymät ja luonnolliset asiointisuunnat
- Kiinteistön kunto, turvallisuus ja kumppanuudet tilankäytössä
- Ekologinen kestävyys
- Henkilöstön saatavuus ja henkilöstöressurssin tehokas käyttö
- Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma: Käytössä olevan kiinteistöpinna-alan vähentäminen (säästötavoite 50 milj. € vuosina 2024–2026)
- Lain ja viranomaisten asettamat velvoitteet.

Havainnot

Palvelustrategiaan tiiviisti liittyvää palveluverkkoa tuodaan osissa päätöksentekoon, mikä lisää riskiä, että yksittäiset päätökset eivät noudata palvelustrategian linjauksia.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että palveluverkon jatkovalmistelussa ja tarkennuksissa on selvästi päätetyt kriteerit ja reunaehdot päätöksenteon pohjaksi. Kun otetaan huomioon kriteerien ja näkökulmien suuri määrä, on mahdotonta välttää tilannetta, jossa niiden

soveltaminen on ristiriidassa toistensa kanssa. Tämä vaatii valmistelulta ja päätöksenteolta huolellisuutta, jotta palvelustrategian kokonaistavoitteet tulevat huomioituksi.

Suosituks

Palveluverkkoon liittyvät päätökset tehdään palvelustrategiasta erillisinä. Palveluverkkoon liittyvät päätökset tulee kuitenkin tehdä riittävän suurissa kokonaisuuksissa, jotta niissä kyetään huomioimaan asiakasprosessit ja palvelustrategian keskeisten linjausten toteutuminen.

Hyvinvointialueen tulee tunnistaa palvelustrategian toteuttamisen kannalta keskeisimmät riskitekijät sekä taloudellisesta että toiminnallisesta näkökulmasta. Näihin riskeihin tulee varautua asianmukaisella tavalla.

4.2 Talousarvion ja -suunnitelman laadinta

Talousarvio ja -suunnitelma 2023–2025

Hyvinvointialuelain 115 §:n mukaan aluevaltuuston on kunkin vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä hyvinvointialueelle seuraavaksi kalenterivuodeksi talousarvio, jossa otetaan huomioon hyvinvointialuekonsernin talouden vastuut ja velvoitteet. Hyvinvointialueen ensimmäinen talousarvio jouduttiin laatimaan varsin poikkeuksellisissa olosuhteissa. Toiminnan aloittaessa näkyvyys talouteen oli monesta näkökulmasta heikko ja keskustelut ministeriöiden kanssa talouteen liittyvistä linjauksista olivat kesken.

Aluevaltuusto hyväksyi talousarvion ja -suunnitelman 2023–2025 kokouksessaan 14.12.2022. Lähtökohtainen epätasapaino siirtyvän kustannuspohjan, hyvinvointialueen rahoituksen lopullisen tilanteen epäselvyyden ja ennakoitujen kustannuskehityksen välillä vaikuttivat tasapainoisen taloussuunnitelman laadintaan. Esittelyssä mainittiinkin, että talouden tasapainottamisen tarve täsmentyy vuoden 2023 aikana ja on hyvin todennäköistä, että vuonna 2023 joudutaan tekemään korjattu talousarvio.

Taloussuunnitelmassa talouden tasapainon muodostamiseksi oli ennakoitu todennäköinen valtionrahoituksen korjaus. Sen lisäksi suunnitelmakausien tasapaino edellytti 62,5 miljoonan euron tasapainotusohjelmaa. Ohjelman toteutussuunnitelmassa valmisteltaisi keinot, joilla tasapainon edellyttämä vaikuttavuus saavutetaan.

Talousarviomuutoksista päätettiin aluevaltuustossa 14.6.2023 ja 20.12.2023.

Aluevaltuuston 14.6.2023 päätöksen mukaan valtion rahoitukseen lisättiin 42,35 milj. € ja vastaavasti pienennettiin talousarvion arvioitua alijäämää 98,6 milj. €:sta 56,2 milj. €:on. Perusteluna oli, että talousarvion vahvistamisen jälkeen lakiin hyvinvointialueiden rahoituksesta oli hyväksytty muutos, jonka mukaan hyvinvointialueille maksetaan kertakorvaus kuntien vuoden 2022 tilinpäätöstietojen perusteella, mikäli kunnan tilinpäätöstiedot poikkeavat talousarviotiedoista.

Valtiovarainministeriön maaliskuussa 2023 julkaisemien ennakkotietojen perusteella Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle maksettaisiin vuodelle 2023 kohdistuva 48,34 milj. €:n kertakorvaus kuntien tilinpäätöstietojen perusteella. Kokonaisuutena valtion rahoituksen arvioitiin hyvinvointialuetasolla olevan siten 42,35 milj. € vuoden 2023 talousarviota enemmän ja hyvinvointialueen talousarvion alijäämä vastaavasti saman verran pienempi.

Lokakuun tilinpäätösennuste vuodelle 2023 ennakoi hyvinvointialueen alijäämäksi 120,6 milj. €, joka poikkesi merkittävästi hallituksen voimassa olevasta sitovuustasosta 56,2 milj. €. Aluevaltuusto päätti sen vuoksi 20.12.2023 muuttaa talousarviota siten, että hyvinvointialueen tilikauden alijäämää korotetaan 64,4 milj. €. Muutetun talousarvion sitovaksi alijäämätavoitteeksi asetettiin 120,6 milj. € ja tulosalueiden talousarvion sitovuustasoiksi vahvistettiin vastaavat muutokset.

Tilinpäätös vuodelta 2023 osoitti lopulta 147,3 milj. €:n alijäämää. Aluevaltuuston hyväksymä, muutettu talousarvio ylittyi 27,7 milj. € (23,2 %).

Talousarvio ja -suunnitelma 2024–2026

Aluevaltuusto hyväksyi 20.12.2023 talousarvion ja taloussuunnitelman vuosille 2024–2026. Päätöksen esittelytekstissä todetaan, että talousarviota laadittaessa ennakoitiin, että vuodelle 2023 muodostuisi alijäämää n. 121 milj. €. Vuoden 2024 talousarvion alijäämä on 84,7 milj. € ja tuloksen saavuttamiseksi talousarvioesityksessä on valmistauduttu

50 milj. €:n kustannuskehitystä hillitseviin toimenpiteisiin. Alijäämän kattamisveloitteen mukaisesti vuosien 2025 ja 2026 suunnitelmat on laadittu yhteensä 206 milj. € ylijäämäisiksi.

Valtioneuvosto muutti Varhan vuoden 2024 lainanottovaltuutta päätöksellään 19.10.2023. Valtuus oli kuitenkin ehdollinen ja sen käyttämisen edellytys oli valtiovarainministeriön hyväksymä tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma, jolla osoitetaan riittävä lainanhoitokyky pitkällä aikavälillä ja turvataan lakisääteiset palvelut. Talouden tasapainottamiseksi ja lainanhoitokyvyn osoittamiseksi laadittiin tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma, jonka toimenpiteiden yhteismäärä on 270 milj. € vuosina 2024–2026. Talousarvio ja -suunnitelma 2024–2026 noudattaa ohjelman toimenpiteitä ja talouden tasapainotusvaatimusta.

Aluehallitus hyväksyi alun perin 21.11.2023 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman 2024–2026 aluevaltuuston periaatepäätöksen mukaisena. Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman valmistelua varjosti suuri epätietoisuus hyvinvointialueen oman talouden kehittymisestä sekä taloussuunnittelussa mahdollisesti huomioon otettavasta jälkikäteistarkastuksen määrästä. Jälkikäteistarkastus tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikkien hyvinvointialueiden toteutuneet kustannukset lasketaan yhteen ja loppusummaa verrataan koko hyvinvointialueille myönnettyyn rahoitukseen. Näiden lukujen erotus korjataan seuraavan vuoden valtion rahoituksen tasoon ja se vaikuttaa siten suoraan hyvinvointialueen rahoituksen määrään. (Ah 5.12.2023 § 411)

Valtiovarainministeriön edustajan (24.11.2023) mukaan valtiovarainministeriö ei tule hyväksymään sellaisia alueiden talouden tasapainottamisohjelmia, jotka sisältävät oletuksia vuoden 2024 tilinpäätöstietojen perusteella tehtävästä valtion rahoituksen jälkikäteiskorjauksesta vuonna 2026. (Ah 5.12.2023 § 411)

Edellä todettujen tietojen johdosta aluehallitukselle ehdotettiin 5.12.2023, että tuottavuusohjelmaa on välttämätöntä tarkentaa. Esittelyssä todettiin, että taloudellisuus- ja tuottavuusohjelman mahdollinen hylkäys vaarantaisi hyvinvointialueen investointien toteutumisen sekä aiheuttaisi huomattavan riskin rahoituksen merkittävistä lisäkustannuksista.

Aluehallitus hyväksyi päivitetyn tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman 2024–2026 5.12.2023. Ohjelmaa tarkennettiin siten, että siitä oli poistettu ministeriöiden ohjeistuksen mukaisesti vuoden 2026 jälkikäteistarkastuksen määrä 42 milj. €. Tarkennuksessa oli lisäksi huomioitu, että alkuperäinen 7.11.2023 esitetty tuottavuusohjelma ylitti noin 8 milj. €:lla vaadittavan tasapainostustarpeen. Edellä mainittujen korjausten seurauksena tarkennetun tasapainostusohjelman kokonaissäätön määrä on siten aiemman 236 milj. €:n sijaan 270 milj. €.

Talousarvion ja -suunnitelman laatiminen tulee olemaan jatkossakin haasteellista liittyen valtion rahoitusjärjestelmään. Valtion rahoitus koko maan tasolla kullekin vuodelle perustuu hyvinvointialueiden edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin, joita korotetaan vuosittain arvioidulla palvelutarpeen ja kustannustason kasvulla. Rahoituksen tarkistuksessa huomioidaan myös hyvinvointialueiden mahdolliset uudet tehtävät. Näiden lisäksi hyvinvointialueiden rahoituksen taso tarkistetaan jälkikäteen siten, että laskennalliset kustannukset eivät eriydy todellisista kustannuksista.

Talousarviossa painotetaan strategisten toimenpiteiden (16 kpl) merkityksellisyyttä. Nämä toimenpiteet on hyvinvointialueen mukaan valittu THL:n tilastojen pohjalta, asiantuntijoiden, useiden hankkeiden sekä hallituksen yhteistyönä. Toimenpiteet projektoidaan ja niitä seurataan erikseen aluehallituksessa. Talousarviotavoitteiden toteutumista on arvioitu tarkemmin arviointikertomuksen luvussa **3 Talousarvio-tavoitteiden toteutumista koskevat havainnot**.

Havainnot

Tarkastuslautakunta pitää erittäin ongelmallisena tilannetta, jossa hyvinvointialueen talousarviota ja -suunnitelmaa sekä siihen kytkeytyvää tuottavuusohjelmaa joudutaan valmistelemaan puutteellisin tiedoin. Vaikka tilanne on ollut jälkikäteistarkastukseen liittyvien linjausten osalta yhtenäinen muiden hyvinvointialueiden kanssa, on epätietoisuudesta ollut merkittävästi haittaa hyvinvointialueen toiminnan suunnittelussa.

Talousarvion ja -suunnitelman laatiminen tulee olemaan jatkossakin haasteellista liittyen valtion rahoitusjärjestelmän vaiheistuksiin ja jälkikäteiseen rahoituksen tarkistamisiin. Rahoituksen yleiskatteisuus antaa toimintaan kuitenkin liikkumavaraa.

Suosituksset

Hyvinvointialueen tulee yhteistyössä muiden hyvinvointialueiden kanssa vaatia läpinäkyvyyttä ja ajantasaisia ohjeistuksia valtiovarainministeriöltä, jotta talouden suunnittelua voidaan toteuttaa laadukkaasti ilman tarvetta äkkijarrutuksille.

Tarkastuslautakunta näkee, että hyvinvointialueen tulee saada vakautettua taloustilanne siten, että se mahdollistaa sujuvan toiminnan ja lainsäädännön asettamien vaatimusten noudattamisen, huolimatta nykyisen rahoitusmallin mukaisista jälkikäteisvaihteluista.

4.3 Investointisuunnittelu ja lainanottovaltuudet

Investointisuunnitelma

Hyvinvointialueen tilinpäätöksen mukaan ensimmäisen investointisuunnitelman valmistelua tehtiin poikkeuksellisen vaillinaisin tiedoin ja vuoden 2023 investointien pääpainona olikin palvelujen jatkuvuuden turvaavat investoinnit.

Aiemmilta sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäjiltä (kunnat, kuntayhtymät) ja pelastustoimelta pyydettiin suunnitelmaan pohjatietoja. Tietoja pyydettiin sekä tulevista että keskeneräisistä investoinneista, investointeja vastaavista sopimuksista, mahdollisista investointeihin liittyvistä rahoitusosuuksista sekä omaisuuden luovutuksista. Tietoja saatiin kuitenkin hyvinvointialueen käyttöön vain hajanaisesti. Useassa kunnassa sosiaali- ja terveydenhuollon investointisuunnitteluun ei ollut hyvinvointialueen mukaan juurikaan panostettu.

Hyvinvointialueelle syksyllä 2022 laaditun ensimmäisen investointisuunnitelman taustalla oli tarvekysely, joka toteutettiin siirtyville organisaatioille keväällä 2022. Kyselyn pohjalta tunnistetut tarpeet olivat hyvin erilaisia ja erilaisissa suuruusluokissa ja niitä täydennettiin viime hetkille asti. Monelta osin investointien suunnittelutiedot olivat puutteellisia. Siten jo suunnitelmaa laadittaessa oli selvää, että erityisesti suunnitelmavuosien hankkeita oli edelleen täsmennettävä. Lisäksi oli tarpeen tarkistaa Ukrainan sodan aiheuttaman nopean inflaation ja korkojen nousun vaikutukset laadittuun investointisuunnitelmaan sekä tarkentaa hankkeiden kohdistumista eri tulosalueille.

Vuoden 2023 investointiesitykseen tehtiin keväällä 2023 päivityksiä, joita aluevaltuuston käsittelyn jälkeen päätettiin esittää ohjaaville ministeriöille. Varhan esittämät muutokset olivat kokonaisuutena vähäisiä, muutoksiin ei sisältynyt uusia merkittäviä kohteita eivätkä muutokset edellyttäneet lisävaltuuksien hakemista. Ministeriöistä saadun tiedon mukaan päivitetty investointisuunnitelma voitiin toimeenpanna hyvinvointialueella. Aluevaltuusto hyväksyi kokouksessaan 14.6.2023 § 86 aluehallituksen (6.6.2023 § 218) esittämät muutokset investointisuunnitelmaan.

Investointimenot olivat vuonna 2023 koko hyvinvointialueella 70,5 milj. €, mikä on investointeihin varatusta 86,3 milj. €:n määrärahasta 81,6 %. Talousarvio alittui yhteensä 15,8 milj. €. Investointien toteuma painottuu yleensä loppuvuodelle ja myös hyvinvointialueen toiminnan käynnistyminen on vaikuttanut joidenkin hankkeiden etenemiseen. Investointitulot olivat yhteensä 0,2 milj. €, joten nettoinvestoinnit olivat 70,3 milj. €. Rakentamisen investoinnit olivat 51,7 milj. € (92,7 % talousarviosta). Rakentamisen vuoden 2023 määrärahoista jäi käyttämättä yhteensä 4,0 milj. € hankkeiden viivästymisten ja maksuerien aikataulumuutosten johdosta. Vuoden 2023 aikana tai aiemmin käynnistyneistä hankkeista seuraaville vuosille käytettäväksi siirtyvää vuoden 2023 lainanottovaltuuteen kuuluvaa määrärahaa oli 208,6 milj. €.

Laitehankinta- ja muut käyttöomaisuusinvestoinnit olivat yhteensä 18,8 milj. € (61,4 % talousarviosta). Määrärahoista jäi vuonna 2023 käyttämättä 11,8 milj. €, minkä taustalla oli osittain toimitusaikojen pitkittymisistä johtuvat haasteet. Lisäksi varsinkin kone- ja laiteinvestointien toteutuksen haasteena olivat pitkät toimitusajat sekä henkilöresurssipula.

Lainanottovaltuudet

Valtioneuvosto päättää vuosittain kunkin hyvinvointialueen valtuudesta pitkäaikaisen lainan ottamiseksi. Hyvinvointialue saa ottaa lainaa päätöksen mukaisen määrän investointisuunnitelman mukaisten investointien rahoittamiseksi. Valtioneuvoston aiemmat päätökset valtuuden määrästä otetaan huomioon lainanottovaltuuden määrässä.

Valtioneuvosto muuttaa hyvinvointialueen lainanottovaltuutta, jos investointi on välttämätön hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palvelujen tuottamisen jatkuvuuden kannalta tai lainsäädännössä edellytettyjen palvelujen turvaamiseksi eikä investointitarvetta voida kattaa muulla tavoin.

Leikkaussali Tyksin Majakkasairaalassa. Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

Ensimmäinen lainanottovaltuus määriteltiin kaikille hyvinvointialueille poikkeuksellisesti laskennallisen vuosikatteen perusteella, koska hyvinvointialuekohtaisia tietoja ei ollut käytettävissä. Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle vuodelle 2023 myönnetty lainanottovaltuus oli yhteensä 470 milj. €.

Aluevaltuuston toukokuussa 2023 hyväksymän päivitetyn investointisuunnitelman mukaan lainanottovaltuutta käytetään investointisuunnitelmassa 2023–2026 yhteensä 427 milj. €.

Lainanottovaltuutta käytettiin tilikaudella 2023 yhteensä 161,9 milj. €. Tästä 70,5 milj. € syntyi omaan taseeseen toteutetuista investoinneista ja 91,4 milj. € syntyi investointeja vastaavista sopimuksista, joita ovat mm. pitkäaikaiset toimitilojen vuokrasopimukset, yhteensä 60,4 milj. €.

Lainanottovaltuuksiin voi liittyä myös ehtoja, jotka koskevat esimerkiksi investointien välttämättömyyden varmistamista sekä talouden tasapainottamisohjelman laadintaa tai päivittämistä. Lainanottovaltuuksien ehdoilla varmistetaan, että alueilla on kyky selviytyä lainojen hoidosta.

Varhassa on tehty tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma vuosille 2024–2026, jolla on vaikutuksia myös investointiohjelmaan. Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma liittyy valtioneuvoston kanssa käymiin lainanottovaltuusneuvotteluihin, jotka edellyttävät hyvinvointialueelta tulevana vuosina n. 270 milj. €:n säästöjä.

Havainnot

Investointien toteuma painottuu yleensä loppuvuodelle. Hankkeiden viivästymisten ja maksuerien aikataulumuutosten johdosta hankkeille käytettäväksi varattua määrärahaa siirtyy osin seuraavalle vuodelle. Investointien painottuminen loppuvuodelle luo epävarmuutta investointien vuosikohtaisille tavoitteille, koska riskinä on, että pienetkin aikatauluviiveet loppuvuonna siirtävät kustannuksia seuraavalle vuodelle.

Hyvinvointialueen lähtötilanteessa useiden kaavailtujen investointien suunnitelmat olivat puutteellisia, mikä vaikutti merkittävästi vuoden 2023 investointien suunnitteluun. Kysymys on kuitenkin aloitusvaiheeseen liittyvästä poikkeuksellisesta tilanteesta ja tilanne tulee korjaantumaan jatkossa investointisuunnittelun prosessin ja toiminnan vakiintumisen myötä. Se ei kuitenkaan poista tarvetta edelleen kehittää investointisuunnittelun prosessia.

Lisäksi jatkossakin haasteena on investointien aikatalutusten ja vaiheistusten yhteensovittaminen osittain hyvinvointialueen ulkopuolelta asetettuihin talousraameihin.

Suosituks

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan investointihankkeiden toteutumisen seurannassa on oleellista seurata yksittäisten investointivuosien sijaan hankkeen kokonaisbudjetin toteutumista.

Lisäksi on olennaisen tärkeää arvioida, että hankkeessa toteutuvat myös alkuperäiset, hankkeen perustamiseen liittyvät toiminnalliset tavoitteet.

Tarkastuslautakunta korostaa, että investointien hankesuunnitelmien tulee olla realistisia ja perustua luotettaviin kustannusarvioihin.

4.4 Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelma 2024–2026

Hyvinvointialueiden rahoituksen ja investointien vahva valtionohjaus asettaa hyvinvointialueille tiukan velvoitteet huolehtia taloutensa tasapainosta. Alijäämän kattamisvelvoite ja investointien sitominen hyvinvointialueen taloustilanteeseen edellyttävät, että hyvinvointialueiden toiminta on taloudellisesti kestäväällä uralla.

Varsinais-Suomessa talouden tasapainotussuunnitelma tarvittiin valtiovarainministeriön kanssa käytäviin lainanottovaltuusneuvotteluihin. Lainanottovaltuusneuvottelut ja hyvinvointialueen esitys talouden tasapainottamiseksi ovat hyvinvointialueelle velvoittavia, koska hyvinvointialue haki investointivaltuuksia tilanteessa, jossa talous on alijäämäinen.

Hyvinvointialueen talouskehitys yhdistettynä näkymään tulevasta kustannuskehityksestä ja arvioihin valtion rahoituksen kehityksestä, muodostivat talouden tasapainottamistarpeeksi 270 milj. € vuoden 2026 loppuun mennessä. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen aluehallitus hyväksyi 5.12.2023 yksimielisesti päivitetyn 270 milj. €:n tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman sekä muutosneuvottelujen käynnistämisen konserni- ja järjestämisen palveluiden tulosalueilla. 270 milj. €:n säästötavoitteeseen tulee sen mukaan päästä vuoden 2026 loppuun mennessä.

Aluehallituksen alun perin 7.11.2023 hyväksymää esitystä ja sen jälkeistä valtuuston 15.11.2023 tekemää periaatepäätöstä oli muokattava, koska ministeriöt toimittivat hyvinvointialueille 24.11.2023 tiedon, ettei valtiovarainministeriö tule hyväksymään sellaisia alueiden talouden tasapainottamisohjelmia, jotka sisältävät oletuksia vuoden 2024 tilinpäätöstietojen perusteella tehtävästä valtion rahoituksen jälkikäteiskorjauksesta vuonna 2026.

Tasapainotussuunnitelman muutoksessa huomioitiin aluevaltuuston tekemä periaatepäätös. Muutosten seurauksena myös hyvinvointialueen talousarvion ja -suunnitelman 2024-2026 valmistelu oli muutettava vastaamaan tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman vastaavia lukuja.

Talouden tasapainottaminen vuosille 2024–2026 toteutetaan käytännössä osana talousarviovalmistelua ja talouden tasapainottamistoimenpiteitä. Hyvinvointialueen mukaan tuottavuus- ja taloudellisuusohjelmassa esitettyjen muutosten vaikutuksia ei ole vielä täysin kyetty arvioimaan, joten hyvinvointialueella tullaan myöhemmin ennen

muutosten toimeenpanoa tekemään tarkemmat vaikutusarvioinnit ja ratkaisemaan käytännön toimenpiteiden tarkennukset niiden pohjalta.

Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman riskianalyyssissä mainitaan, että joidenkin säästötoimenpiteiden vaikutukset odotettavasti heikentävät hyvinvointialueen kykyä vastata laadukkaasti kaikista sen järjestämisvastuulle kuuluvista palveluista. Lisäksi todetaan, että vallitseva työvoimapula sosiaali- ja terveydenhuollossa ei myöskään helpota talouden tasapainottamisen toimeenpanoa.

Kahvio Tyksin Majakkasairaalassa. Valokuvaaja: Synnöve Niemi

Säästölista koostuu useista mittavista säästökohteista, joista seuraavassa mainitaan keskeisimpiä. Euromääräiset arviot perustuvat tuottavuus- ja talousohjelmassa tehtyihin arvioihin ja voivat todellisuudessa hieman vaihdella riippuen toimenpiteiden keskinäisestä ryhmittelystä.

Varhan on todettu aikovan karsia noin kolmanneksen nykyisten toimitilojen neliömäärästä. Palveluverkkoa karsimalla ja kiinteistöjärjestelyillä on tavoitteena saada aikaan yhteensä noin 65 milj. €:n säästöt. Säästöt kohdistuvat sekä Varhan omiin tiloihin, että nykyisin kuntien omistuksissa oleviin Varhan vuokraamiin kiinteistöihin.

Henkilöstöön kohdistuvia tuottavuustoimia aiotaan tehdä noin 63 milj. €:lla. Lisäksi tarkoituksena on tehostaa hallinto- ja esihenkilötyötä siten, että asiakastyöhön olisi tarjolla riittävästi työntekijöitä. Säästöjä tällä saavutetaan Varhan arvion mukaan 17,5 milj. €.

Palvelurakenteen keventämisellä tavoitellaan kokonaisuudessaan vuosina 2024–2026 yhteensä 56 milj. €:n säästöjä. Palvelurakenteen keventämisessä ikääntyneiden palveluiden osuus on vajaa 30 milj. €. Käytännössä tämä toteutettaisiin luopumalla pitkäaikaisesta laitoshoidosta ja lisäämällä yhteisöllisen asumisen osuutta samalla, kun ympärivuorokautista palveluasumista vähennettäisiin.

Hankintojen tehostamisella Varha tavoittelee noin 31 milj. €:n säästöjä. Hankintojen tilannetta käsitellään tarkemmin arviointikertomuksen luvussa **5.3 Hankintatoimi**.

Digitalisaation edistämällä saadaan Varhan mukaan aikaan 21 milj. €:n säästöt.

Henkilöstösäästöjen toteuttaminen konsernipalveluissa ja järjestämisen palveluissa

Aluehallitus päätti kokouksessaan 5.12.2023 § 413 käynnistää muutosneuvottelut koskien ensi vaiheessa konsernipalveluiden ja järjestämisen palveluiden koko henkilöstöä. Neuvotteluissa käsiteltiin työnantajan valmistelemia esityksiä henkilöstösäästön toteuttamiseksi.

Neuvotteluissa oli tarkoitus selvittää sellaisia henkilöstöön liittyviä toimenpiteitä, joilla ensisijaisesti tavoitellaan pysyviä rakenteellisia ratkaisuja, mutta mitään henkilöstöön liittyviä toimenpiteitä ei suljettu neuvottelujen piiristä. Neuvottelujen piiriin kuului noin 2.300

henkilöä ja neuvottelujen tavoitteena oli saavuttaa noin 9 milj. €:n säästöt vuonna 2024, joka merkitsee enintään noin 180 henkilötyövuoden vähennystä.

Neuvottelut päättyivät erimielisinä. Muutosneuvottelujen tulos hyväksyttiin aluehallituksessa 6.2.2024. Tulos sisälsi enintään 86 palvelussuhteen irtisanomista ja viisi palvelussuhteen osa-aikaistamista. Näiden yhteenlaskettu kustannusvaikutus on n. 4,8 milj. € vuodessa. Irtisanottaville henkilöille pyritään osoittamaan Varhan palveluksessa toisia tehtäviä irtisanomisen sijaan, jolloin irtisanottavien määrä tulee jäämään ennakoitua pienemmäksi.

Merkittävä osa henkilöstösäästöstä saadaan aikaan jättämällä eri syistä vapautuvia tai vapautuneita tehtäviä täyttämättä, eli järjestelemällä tehtäviä uudelleen. Näin saadaan vähennettyä kaikkiaan 73 tehtävää, joiden kustannusvaikutus on 3,9 milj. €.

Myös muilla järjestelyillä, mm. palvelussuhteen ehtojen yhdenmukaistamisella, työaikasunnittelun tehostamisella, toimintojen keskittämällä, palveluiden ja resurssien yhdenmukaistamisella ja ennakoitun henkilöstöpoistuman hyödyntämisellä arvioidaan saavutettavan vuoteen 2026 mennessä yhteensä n. 1,3 milj. €:n säästö henkilöstökustannuksissa. Kaikkiaan työnantajan esityksen mukaisilla toimenpiteillä on tarkoitus saavuttaa n. 10,8 milj. €:n pysyvä henkilöstösäästö konserni- ja järjestämispalveluissa. Vuodelle 2024 em. toimenpiteiden kustannusvaikutus on n. 7,9 milj.€.

Havainnot

Tarkastuslautakunta pitää laajojen säästötoimien ja muutosneuvottelujen käynnistämistä hyvinvointialueen ensimmäisen toimintavuoden aikana hyvin haasteellisina.

Hyvinvointialueen organisoituminen on edelleen kesken ja siirtymäkauden aikaisia tehtäviä joudutaan tekemään edelleen erityisesti hallinnollisissa tehtävissä. Tämä nostaa riskiä sille, että kiireessä tehdyt säästötoimenpiteet aiheuttavat osaoptimointia ja aiheuttavat henkilöstön osaamistarpeille epätasapainoa pidemmällä aikavälillä. Päätökset kuitenkin toteuttavat aluevaltuuston hyväksymää talousarviota.

Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelmassa esitettyjen muutosten vaikutuksia ei ole vielä täysin kyetty arvioimaan ja siksi myöhemmin ennen muutosten toimeenpanoa tullaan

tekemään tarkempia vaikutusarviointeja. Suurten muutosten tekeminen ilman riittäviä vaikuttavuusarviointeja muodostaa hyvinvointialueelle merkittävän toiminnallisen riskin.

Tarkastuslautakunta nostaa edelleen esiin myös Valtioneuvoston ja ministeriöiden huolenaiheen siitä, että on syytä välttää lyhytnäköisiä, vain hetkellisesti vaikuttavia ja mahdollisesti myöhemmin kustannuksia lisääviä toimenpiteitä.

Laajat säästötoimenpiteet, muutosneuvottelut mukaan lukien, aiheuttavat lisäksi hyvinvointialueelle negatiivista julkisuutta, joka saattaa entisestään aiheuttaa haasteita osaavan työvoiman saantiin ja nykyisen henkilöstön pitovoimaan. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan säästötoimien aikataulut ja pakollisuus ei kuitenkaan ole ollut täysin hyvinvointialueen käsissä vaan tilanteeseen on merkittävästi vaikuttanut kansallisen tason ohjaus ja linjaukset.

Digitalisaation edistämisellä on mahdollisesti saatavilla pidemmällä aikavälillä merkittäviä säästöjä, mutta tarkastuslautakunta suhtautuu skeptisesti siitä saataviin lyhyen aikavälin säästöihin. Tarkastuslautakunta muistuttaa, että alkuvaiheessa digitalisaation kehittäminen vaatii usein investointeja, koulutuksia ja mahdollisesti koko toimintamalliin liittyviä uudistuksia. Tämä taas voi lyhyellä aikavälillä jopa lisätä kustannuksia, vähentää tuottavuutta ja siten vaikuttaa negatiivisesti säästötavoitteisiin.

Suosituks

Hyvinvointialueen tulee varmistaa, että esimiehillä on riittävä osaaminen ja mahdollisuudet tukea työntekijöitä toiminnan käynnistymisvaiheen ja jatkuvien säästöpainneiden yhteydessä. Henkilöstön työhyvinvoinnin seurantaan ja toimenpiteisiin pitää kiinnittää erityistä huomiota ja ongelmiin tulee kiinnittää välittömästi huomiota. Työhyvinvointiasiat tulee sisällyttää esihenkilöiden ja johdon jatkuvasti seurattaviin tavoitteisiin, ja mahdollisiin poikkeamiin on reagoitava nopeasti.

Tuottavuus- ja taloudellisuusohjelmassa esitettyjen muutosten vaikutusarviointi tulee toteuttaa mahdollisimman nopeasti, jotta mahdolliset tarkennukset ja muutokset päätettyihin toimenpiteisiin voidaan tehdä ilman aiheetonta viivytystä.

Työvoiman saatavuusongelmiin on reagoitava nykyistä enemmän, koska tähänastisilla toimenpiteillä ei ole ollut riittävää vaikutusta tilanteen vakauttamiseksi. Lisäksi henkilöstön hyvinvointiin ja pitovoimaan on kiinnitettävä enemmän huomiota. Tarkastuslautakunta pitää Työterveyslaitoksen loppuvuodesta 2023 tekemän hyvinvointikyselyn tuloksia hälyttävänä. Kyselyn perusteella vain 15,8 % vastaajista suosittelee Varhaa työnantajana ystävälleen (arvosana 9 tai 10 asteikolla 0-10). Tarkastuslautakunta näkee, että henkilöstön pahoinvointi luo merkittävän epävarmuustekijän tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman tavoitteiden toteutumiseksi.

Digitalisaation kehittäminen ja sen avulla tavoiteltavat säästöt tulisi sisällyttää osaksi palveluprosessien kehittämistä, jolloin myös mahdollisia säästöjä tulisi arvioida palveluista johdettuina kokonaisuuksina. Tarkastuslautakunta näkee riskinä, että jos digitalisaation kehittäminen eriytyy asiakasprosesseista, niin euromääräisten säästöjen vaikutuksia palvelun laatuun ei pystytä seuraamaan.

5 Hyvinvointialueen toiminnan käynnistämistä koskevat havainnot

5.1 Valtion taloudellinen ja toiminnallinen ohjaus

Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen ohjaus koostuu useammalla eri tasolla tapahtuvasta ohjauksesta.

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan yleisestä ohjaamisesta, suunnittelusta ja kehittämisestä. Pelastustoimen yleinen johtaminen, ohjaus ja valvonta kuuluvat sisäministeriölle. Valtiovarainministeriö seuraa hyvinvointialueiden toimintaa ja taloutta.

Valtio asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen valtakunnalliset strategiset tavoitteet sekä hyvinvointialueiden talouden strategiset linjaukset. Tavoitteiden toteutumista edistetään sosiaali- ja terveydenhuollon, pelastustoimen sekä hyvinvointialuetalouden ja -hallinnon neuvottelukunnissa.

Ministeriön ja hyvinvointialueiden välisissä keskusteluissa käydään vuosittain tilannekatsaus sosiaali- ja terveydenhuollon tilanteesta alueella ja etsitään yhdessä ratkaisuvaihtoehtoja ongelmien ratkaisemiseksi. Saamaan yhteistyöalueeseen kuuluvien hyvinvointialueiden on laadittava keskinäinen yhteistyösopimus valtuustokausittain ja sopimuksen toteutumista seurataan ja arvioidaan vuosittain.

Valtio ohjaa hyvinvointialueiden toimintaa ja taloutta strategisesti kokonaisuutena. Ohjaus pohjautuu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen valtakunnallisiin tavoitteisiin. Käytännön ohjauskeinoina hyödynnetään säädös-, resurssi- ja informaatio-ohjauskeinoja sekä näiden yhdistelmiä niin sanottuna hybridiohjauksena. Valtion ohjaus keskittyy hyvinvointialueen järjestämistehtävien ohjaukseen kuitenkin ainoastaan strategisella tasolla. Ohjauksella ei siis puututa yksityiskohtaisesti tai velvoittavasti hyvinvointialueen tehtäviin ja palvelutuotantoon.

Hyvinvointialueiden ohjaus toteutuu vuosittain toistuvana prosessina, jossa valtion ohjauksesta vastaavat ministeriöt ja kukin hyvinvointialue käyvät vuosittain ohjausneuvottelut, joissa tarkastellaan alueen toimintaa ja taloutta kokonaisuutena.

Hyvinvointialueiden investointien määrää ohjataan muun muassa investointisuunnitelman laadintaa koskevilla velvoitteilla sekä lainanottovaltuudella. Hyvinvointialue voi ottaa investointia varten pitkäaikaisen lainan vain silloin, jos valtioneuvosto on antanut siihen valtuuden.

Sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunta tukee sosiaali- ja terveysministeriötä hyvinvointialueiden vuorovaikutteisessa ohjauksessa. Neuvottelukunta kokoontuu 4–5 kertaa vuodessa sosiaali- ja terveysministeriön virkajohdon ja hyvinvointialuejohtajien välillä. Neuvottelukunta toimii kanavana, jonka kautta hyvinvointialueet voivat tehdä ehdotuksia sosiaali- ja terveysministeriölle. Sote-neuvottelukunnan alaisissa jaostoissa toteutuu STM:n mukaan vielä astetta tiiviimpi vuorovaikutus sosiaali- ja terveysministeriön ja hyvinvointialueiden asiantuntijoiden välillä.

Liinahaka on palveluasumisen yksikkö, joka tarjoaa ympärivuorokautista hoitoa ikääntyneille. Liinahaassa on yhteensä 72 asukaspaikkaa. Valokuva: Varhan kuvapankki.

Muodollisen ohjauksen lisäksi valtioneuvosto käy jatkuvaa vuorovaikutusta hyvinvointialueiden kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan virkajohto keskustelee ajankohtaisista hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asioista vähintään kuukausittaisissa hyvinvointialuejohtajien verkoston kokouksissa, muutaman kuukauden välein aluehallitusten puheenjohtajien verkoston kokouksissa ja 2–4 kertaa vuodessa aluevaltuustojen puheenjohtajien verkoston kokouksissa. Matalan kynnyksen jatkuvaa vuorovaikutusta toteutuu lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön, THL:n ja hyvinvointialueiden asiantuntijapainotteisissa verkostoissa. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö seuraa yhdessä hyvinvointialueiden kanssa hyvinvointialueiden ajankohtaista tilannetta n. 3 kk välein päivittyvässä hyvinvointialueiden tilannekuvassa.

Valtiovarainministeriössä aloitti 1.2.2024 uusi hyvinvointialueiden ohjausosasto. Ohjausosasto vastaa ministeriön vastuulle kuuluvista lakisääteisistä hyvinvointialueiden ohjaustehtävistä, kuten lainanottovaltuuksista, mahdollisista lisärahoitusmenettelyistä sekä arviointimenettelyistä. Osasto vastaa myös hyvinvointialueita koskevan ohjauksen

yhteensovittamisesta valtioneuvostossa. Se tuottaa myös ajantasaista tietoa ja arvioiteja hyvinvointialueiden toiminnasta ja taloudesta.

Hyvinvointialueelle yhteistyön toimivuus eri verkostojen ja toimijoiden kanssa on erittäin tärkeää. Valtionhallinnolta toivotaan läpinäkyvyyttä ja selkeitä ohjeita, jotka tukevat hyvinvointialueen rakennustyötä myös keskipitkällä aikavälillä.

Nykyinen ohjausmalli edellyttää vielä yhteistyön tiivistämistä ja tiedon läpinäkyvyyden lisäämistä. Esimerkiksi hyvinvointialueen talousarvion ja -suunnitelman laatiminen tulee olemaan jatkossakin haasteellista liittyen valtion rahoitusjärjestelmään. Valtion rahoitus koko maan tasolla kullekin vuodelle perustuu hyvinvointialueiden edellisen vuoden laskennallisiin kustannuksiin, joita korotetaan vuosittain arvioidulla palvelutarpeen ja kustannustason kasvulla. Rahoituksen tarkistuksessa huomioidaan myös hyvinvointialueiden mahdolliset uudet tehtävät. Näiden lisäksi hyvinvointialueiden rahoituksen taso tarkistetaan jälkikäteen siten, että laskennalliset kustannukset eivät eriydy todellisista kustannuksista.

Havainnot

Valtionhallinnon suorittama hyvinvointialueisiin kohdistuva ohjaus ja ohjeistukset ovat olleet osittain epäselviä. Asioiden valmistelulle on aiheuttanut haasteita ja kovaa kiirettä erityisesti talouteen liittyvä viivästynyt tiedonsaanti ja keskeisten ohjeistusten viivästyminen. Lisäksi haasteena on ollut toiminnalle asetettujen tavoitteiden ja lakisääteisen velvoitteiden yhteensovittaminen talouteen liittyvän ohjeistuksen kanssa sekä valtionhallinnon eri toimijoiden epäselvä työnjako. Eri yhteistyöryhmien keskinäiset suhteet ja niiden merkitys hyvinvointialueiden kehittämiseen ja ohjaamiseen näyttävät osin pirstaleisena. Lisäksi kokousten ja verkostojen osanottajamäärät ovat suuria, jolla saattaa olla vaikutusta päätöksenteon sujuvuuteen ja konkreettiseen toimintaan.

Hyvinvointialueiden ohjausosaston perustaminen 1.2.2024 selkeyttää ministeriöiden ja muiden valtionhallinnon toimijoiden välistä työnjakoa ja mahdollistaa hyvinvointialueille keskitetyn yhteistyötahon. Uudelle ohjausosastolle kohdistuu hyvinvointialueiden taholta suuria odotuksia, koska ohjauksen kannalta epäselvä tilanne on asettanut hyvinvointialueiden johdon ja valmistelijat kohtuuttomaan tilanteeseen. Hyvinvointialueiden

toiminnan vakiinnuttaminen, niiden toiminnan kehittäminen, säästötavoitteiden toteuttaminen, lain mukaisten palvelujen järjestäminen ja niiden laadun parantaminen samanaikaisesti eivät tule onnistumaan ilman riittävää talousohjauksen läpinäkyvyyttä ja realistista resursointia. Tässä myös kansallisen tason toimijat ovat avainroolissa.

Suosituks

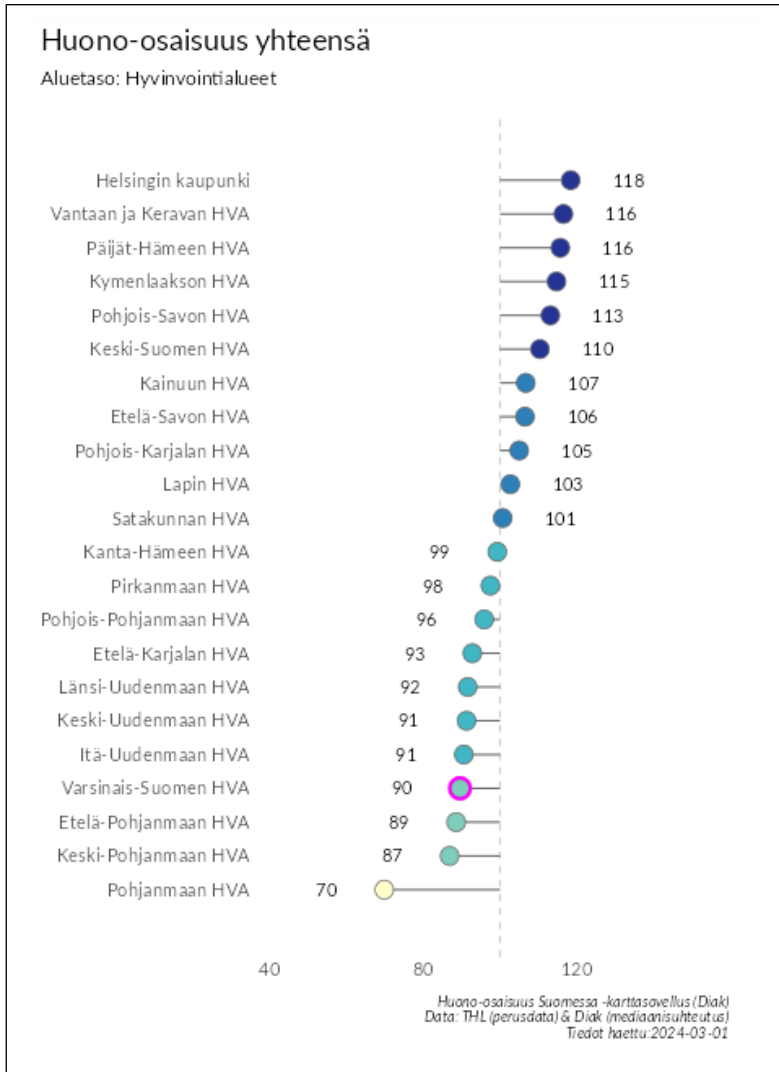
Hyvinvointialueen tulee olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa Valtiovarainministeriön hyvinvointialueiden ohjausosaston ja sen alaisten toimijoiden kanssa varmistaakseen joustavan tiedon kulun sekä ennakoivan toiminnan valtion ohjauksen käytännön periaatteiden mukaisesti.

Hyvinvointialueen tulee tunnistaa eri yhteistyöverkostojen merkitys ja rooli hyvinvointialueiden ohjauksessa ja kehittämisessä. Lisäksi hyvinvointialueen tulee asettaa itselleen selkeät tavoitteet eri verkostoille, jotta yhteistyöstä on saatavissa sille mahdollisimman suuri hyöty.

5.2 Alueen väestön hyvinvointi

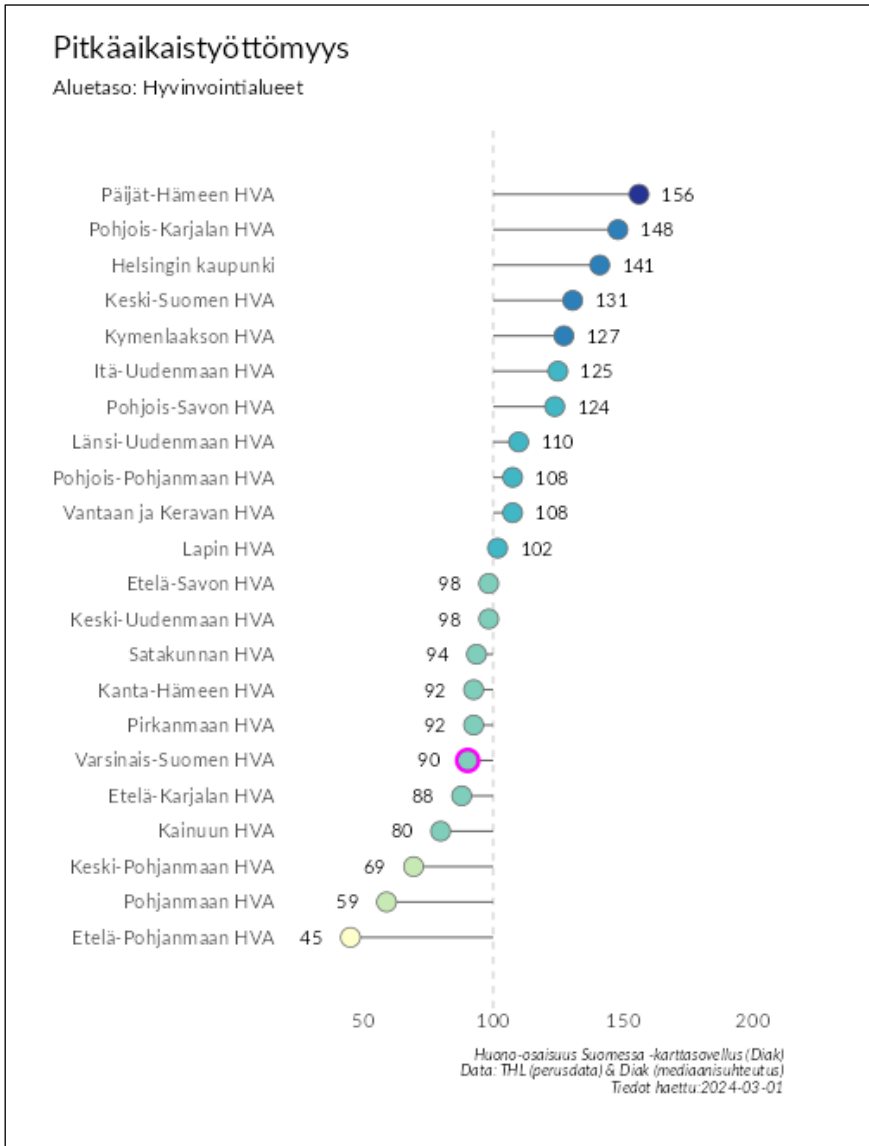
Alueen väestön hyvinvointiin vaikuttavat lukuisat tekijät, kuten terveyspalvelut, koulutusmahdollisuudet, työllisyystilanne sekä ympäristön laatu ja viihtyisyys. Varha luo valtuustokausittain hyvinvointisuunnitelman. Suunnitelman lähtökohtana on Varhan strategia ja analysoitu data varsinaissuomalaisten hyvinvointiin liittyen.

Huono-osaiset ovat paljon hyvinvointialueen palveluita käyttäviä henkilöitä. Ryhmään kuuluvat mm. pitkäaikaistyöttömät, ehkäisevää ja/tai täydentävää toimeentulotukea tarvitsevat, lastensuojelun asiakkaat sekä päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät. Diak-karttasovelluksella pystyy tarkastelemaan erilaisia huono-osaisuuden muuttujia Suomessa. Diakista saadun datan mukaan Varsinais-Suomen hyvinvointialueen toiminta-alueella on vähemmän huono-osaisuutta kuin useimmilla muilla hyvinvointialueilla.

Lähde: Diak-karttasovellus. 100-akseli edustaa mediaania. Diak-karttasovelluksen pohjatietona ovat vuosien 2018–2020 tilastojen liukuva keskiarvo.

Myös pitkäaikaistyöttömyyttä on Varsinais-Suomessa keskimäärin vähemmän kuin muiden hyvinvointialueiden toiminta-alueella, alle Suomen mediaanin. Eniten pitkäaikaistyöttömyyttä on Varsinais-Suomessa Turussa. Vuonna 2022 työttömiä oli Turussa 12,4 %, mikä oli enemmän kuin koko maassa (9,5 %) tai muissa suurissa kaupungeissa (8,6–11,4 %). Työttömyys on hieman laskenut vuodesta 2022 vuoteen 2023. Elokuussa 2023 työttömiä oli muissa Varsinais-Suomen seutukunnissa edeltävää vuotta vähemmän, paitsi Loimaan seutukunnassa. Elokuussa Varsinais-Suomen työttömyysaste oli korkein Turun seudulla (9,2 %) sekä Turussa (11,9 %). Pienin työttömyysaste oli Turunmaan saaristossa (5,7 %) sekä kunnista Paimiossa (3,9 %).

Lähde: Diak-karttasovellus. 100-**akseli** edustaa mediaania. Diak-karttasovelluksen pohjatietona ovat vuosien 2018–2020 tilastojen liukuva keskiarvo.

Elämänlaatunsa koki hyväksi 51,7 % vuonna 2022 kyselyyn vastanneista Varsinais-Suomessa, mikä oli samaa tasoa kuin tulos koko maassa (51 %).

Varhan hyvinvointisuunnitelmasta ilmenee, että vuonna 2022 mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa sai 27,5 tuhannesta 18–24-vuotiaasta varsinaissuomalaisesta. Koko maan vastaava luku oli 28,2. Mielenterveyssyistä päivärahaa sai 25–64-vuotiaiden kategoriassa 32,2 tuhannesta, kun koko maan vastaava luku oli 31,2. Työkykynsä

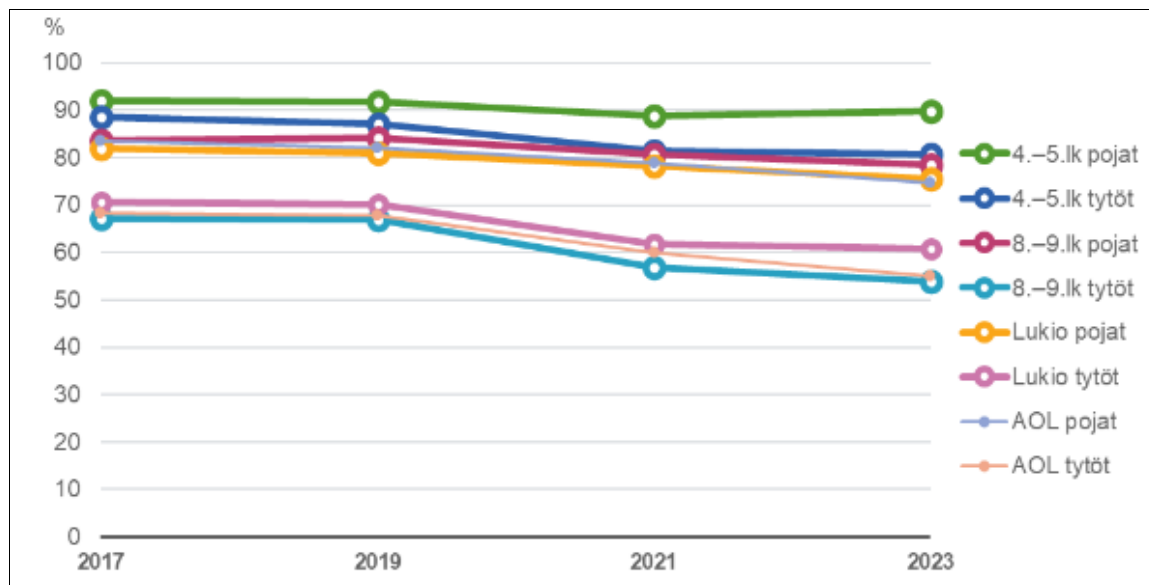
heikentyneeksi arvioivat Varsinais-Suomessa 20–74-vuotiaista henkilöt erityisesti matalan koulutuksen luokassa. Mitä korkeampi koulutus henkilöillä oli, sitä paremmaksi työkyky arvioitiin.

Varsinais-Suomessa on hieman vähemmän tuloeroja kuin maassa keskimäärin. Tuloeroja kuvataan Gini-kertoimella. Mitä suuremman arvon Gini-kerroin saa, sitä suuremmat tuloerot ovat. Varsinais-Suomessa Gini-kerroin oli vuonna 2021 28,6 kun koko maassa arvo oli 29,1. Vuonna 2022 tuloerot olivat suunnilleen samalla tasolla kuin finanssikriisin aikoihin vuonna 2008 sekä vuosituhannen vaihteessa, mutta tuloerot olivat kuitenkin aavistuksen pienenemään päin.

Varsinais-Suomessa sairastavuusindeksi on laskenut useana vuonna ja oli 95 vuonna 2019 eli alle maan keskiarvon (100). Vertailtaessa lähimpiin hyvinvointialueisiin ainoastaan Länsi-Uusimaan sairastavuusindeksi oli alhaisempi, 81. Sairastavuusindeksissä on Varsinais-Suomen alueella selkeitä eroja kuntien välillä. Ääripäissä ovat Laitila luvulla 110,3 ja Rusko luvulla 76,6.

Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn mukaan suuri osa vastanneista nuorista kertoi olevansa tyytyväisiä elämäänsä. Varsinais-Suomessa kyselyyn vastanneita oli 7.921. Terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi kokeneiden osuudet kasvoivat seurantajaksolla vuodesta 2015 lähtien, mutta pysyivät lähes ennallaan vuoteen 2021 verrattuna. Elämäänsä tyytyväisten osuus oli suurin perusopetuksen 4. ja 5. luokkien oppilailla: pojista 90 % ja tytöistä 81 % kertoi olevansa tyytyväinen elämäänsä. Terveystilansa puolestaan koki keskinkertaiseksi tai huonoksi noin kolmannes kyselyyn vastanneista tytöistä perusopetuksen 8. ja 9. luokalla, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Pojilla vastaavat osuudet olivat 16–20 %. Perusopetuksen 4. ja 5. luokan tytöistä 14 % ja pojista 9 % koki terveystilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Vuonna 2023 terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi kokeneiden osuudet olivat lähes ennallaan vuoteen 2021 verrattuna.

Elämäänsä tyytyväisten lasten ja nuorten osuus sukupuolen ja kouluasteen mukaan vuosina 2017–2023, %.

Lähde: THL, Kouluterveyskysely 2023.

Lasten ja nuorten ahdistuneisuus ja masennusoireet ovat lisääntyneet koko maassa. Vuonna 2023 8. –9. luokkalaisista 22,4 % kokivat kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Määrä on lisääntynyt hälyttävästi vuodesta 2020, jolloin vastaava luku oli 12,8 %. Myös lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky on heikentynyt koko maassa. Vuonna 2022 5.-luokkalaisista 37,5 % koki fyysisen toimintakykynsä heikoksi. 8.-luokkalaisista jo peräti 43,1 % koki fyysisen toimintakykynsä heikoksi, 15 % useampi kuin vuonna 2020.

Havainnot

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen alueella on hieman vähemmän yleistä huonosuoraisuutta kuin useimpien muiden hyvinvointialueiden alueella.

Ahdistuneisuus ja masennus ovat peruskoululaisten ja nuorten opiskelijoiden keskuudessa kasvavia ongelmia. Toisaalta suuri osa kouluterveyskyselyyn vuonna 2023 vastanneista nuorista koki olevansa tyytyväisiä elämäänsä.

Koulutustasolla on yhteys työkykyyn. Erityisesti matalasti koulutetuilla on riski kokea työkykynsä heikoksi.

Suosituks

Varhan, kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyö hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on keskeistä hyvinvointialueuudistuksen alkuperäisten tavoitteiden toteutumiseksi.

Hyvinvointialueen tulee panostaa erityisesti lasten ja nuorten palveluihin ja varmistaa toimivat koulukuraattoripalvelut ja muut matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut, joilla voitaisiin vähentää lasten ja nuorten masennukseen ja ahdistukseen liittyviä pulmia.

5.3 Hankintatoimi

Hankintojen organisoituminen ja resurssit

Varhan hankintapalvelut aloitti toimintansa vuoden 2023 alussa hyvinvointialueen toiminnan käynnistyessä. Varhan valmisteluorganisaatiossa ei vuonna 2022 ollut hankintoja valmistelevaa vastuutahoa, minkä vuoksi hankintapalvelujen organisoituminen alkoi vasta vuoden 2023 alussa. Tämä aiheutti ”valmisteluvelkaa”, mikä vuoden 2023 aikana kuormitti yksikköä, joka substanssityön ohessa organisoi omaa toimintaansa.

Hankintojen valmistelu oli käytännössä puolitoista vuotta myöhässä muihin hyvinvointialueisiin verrattuna johtuen siitä, ettei valmisteluorganisaatiossa huomioitu hankintojen valmistelua. Henkilöstöä siirtyi muista organisaatioista hankintatoimeen odotettua vähemmän, minkä vuoksi hankintapalvelujen vuosi 2023 alkoi vakavan henkilöstövajeen ja toiminnanmuutosten merkeissä.

Varhan hankintapalvelut kilpailuttavat organisaation tavara-, laite-, ja palveluhankinnat. Täysin keskitetystä hankintayksiköstä ei ole kysymys, sillä kiinteistöpalvelut ja lääkehuolto hoitavat omat kilpailutuksensa. Hankintayksikkö on jaettu Strategiseen hankintaan ja sopimushallintaan, jota johtaa keväällä työnsä aloittanut kumppanuusjohtaja, sekä Operatiiviseen hankintaan, jota johtaa hankintapäällikkö.

Vielä vuoden 2023 alussa Strateginen hankinta ja Operatiivinen hankinta sijoituivat eri toimialueisiin, mutta ne yhdistettiin käytännön yhteistoiminnan ja limittäisten tehtävien hoidon helpottamiseksi. Molemmat sijoittuvat 1.7.2023 alkaen Järjestämisen toimialueeseen.

Vuoden 2022 lopussa Operatiiviseen hankintaan rekrytoitiin neljä kategoriapäällikköä ja yksi kehittämisspäällikkö, jotka ottivat vastuulleen omat hankintatiimit. Kehittämisspäällikkö toimi oman virkansa sijaan vuonna 2023 pääosin hankintapäällikön viransijaisena.

Taidetta Tyksin Majakkasairaalassa. Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

Strategisessa hankinnassa oli vuoden 2023 alussa merkittävä henkilöstövaje, jota on pyritty paikkaamaan pitkin vuotta. Yksikön johtajana toimiva kumppanuusjohtaja aloitti virassaan maaliskuussa 2023. Vuonna 2023 operatiivisessa hankinnassa avattiin useita uusia hankinta-asiantuntijan toimia ja muita virkoja. Henkilöstön määrän riittävyyttä on

selvitetty hankintapalvelujen toimesta vertaamalla muihin hyvinvointialueisiin ja syyskuussa 2023 saadun vertailutiedon mukaan riittävästä henkilöstömäärästä puuttui vielä noin 19 henkilöä. Palveluhankintoja osaavan henkilöstön määrä on Varhassa poikkeuksellisen vähäinen ja lisähenkilöstön rekrytoiminen on ollut kriittisen tärkeää. Vuonna 2023 merkittävä määrä henkilöstöstä on lisäksi ollut perehdytysvaiheessa, mikä on hidastanut yksikön toimintaa ja esimerkiksi aiheuttanut sen, että yksinkertaisempia kilpailutuksia on annettu perehdytettäville tehtäväksi kriittisempien, mutta vaikeampien hankintojen sijaan. Vuosiksi 2023–2024 on laadittu rekrytointisuunnitelma, jonka mukaan henkilöstövajetta pyritään edelleen paikkaamaan.

Kaikkia hankintalistalla olevia hankintoja ei ole pystytty niiden valtavan määrän ja henkilöstövajeen vuoksi toteuttamaan. Hankintojen kilpailutus on pyritty tekemään priorisointijärjestyksessä, johon vaikuttavat muun muassa hankinnan kriittisyys toiminnan kannalta, budjetti, markkinatilanne ja lakisääteisyys. Priorisointijärjestys on laadittu yhdessä tulosaluejohtajien kanssa. Koska kaikkia kilpailutuksia ei ehditä toteuttamaan, hankintapalvelut ovat pyrkineet hyödyntämään olemassa olevien sopimuksien optioita sen mukaan, kun on ollut mahdollista. Hankintapalvelujen johdon tarkastuslautakunnalle syyskuussa 2023 antamien tietojen mukaan hankintoja ei ole pystytty kaikissa tapauksissa toteuttamaan hankintalain mukaisesti kilpailuttamalla. Hankintalain mukaisten kilpailutuksien sijaan hankintoja on toteutettu suoraan hankinnoilla.

Hankintayksikköön on periytynyt kunnilta merkittävästi hankintavelkaa, kun kilpailutuksia on tehty hyvinvointialueelle siirtyvissä toiminnoissa ainoastaan vuoden 2022 loppuun. Varha ei useista pyynnöistä huolimatta ole saanut kunnilta kattavasti dokumentointia liittyen siirtyneisiin sopimuksiin, joten sopimustenhallinta on näiden osalta haastavaa. Hankintapalveluiden näkökulmasta hyvinvointialueen valmistelun sopimusten siirtoprojekti on alkanut selkeästi ajallisesti liian myöhään, ja kuntia on ohjeistettu siirroista puutteellisesti. Sopimusten vastaanotto oli syyskuussa 2023 saatujen tietojen mukaan edelleen osittain kesken puutteellisten aineistojen vuoksi.

Vuodelta 2023 hankintavelkaa siirtyi hankintapalvelujen riittämättömien henkilöstöresurssien vuoksi edelleen tuleville vuosille. Hankintapalvelujen johdon tarkastuslautakunnalle syksyllä 2023 antamien tietojen mukaan hankintavelan purkamiseen pyritään lisärekrytoinneilla, mutta asiantuntijatyön luonteesta johtuen

perehdytysajat ovat pitkiä, keskimäärin kaksi vuotta. Hankintapalvelujen johdon antaman arvion mukaan hankintavelkaa ei todennäköisesti saada purettua lähivuosina.

Ambulanssit Tyksissä. Valokuva: Kristian Eloluoto, Varinais-Suomen pelastuslaitos.

Hankintavelan purkamista viivästyttää myös hankintayksikön ja sidosyksiköiden välinen epäselvä työnjako, joka vie resursseja substanssityöhön keskittymiseltä. Hankintavelkaa pyritään lievittämään vuonna 2023 toteutetulla hankintakonsulttikilpailutuksella, josta saadaan lisäresursseja. Kategoriapäälliköt laativat suunnitelman siitä, mitä kilpailutetaan itse ja mitä konsultit kilpailuttavat. Ulkopuolisten konsulttien käyttämiseen liittyy kuitenkin hankintatoimen mukaan myös virheisiin liittyviä riskejä.

Tilintarkastajan hankintatoimelta saamien tietojen mukaan hankintojen operatiivisessa toimessa on muutamia toimintamalleja, jotka lisäävät toiminnan riskejä. Nämä liittyvät esimerkiksi tilausten tekoon, laskujen tarkastukseen ja tavaroiden vastaanottoon. Riskit ja toiminnan puutteet ovat hankintapalvelujen tiedossa. Tilauksia on lisäksi jonkun verran tehty vuonna 2023 ohistoina tai muuten poiketen hankintaprosessista. Poikkeamiin on puututtu hankintapalveluiden toimesta aina, kun niitä on tullut ilmi. Hankintapalveluiden näkökulmasta tulosalueiden sitoutuminen hankinnan sisällön määrittelyä koskevaan

prosessiin on joissakin tapauksissa ollut vähäistä. Tulosalueiden puutteellinen sitoutuminen tarjouspyynnön kriteerien laatimiseen voi hidastaa hankinnan toteuttamista ja vaarantaa hankinnan oikean sisällön toteutumisen.

Vuonna 2023 hankintapalveluissa ei ole ollut hankintastrategiaa eikä hankintaohjetta, joiden mukaan hankintoja olisi toteutettu. Hankintastrategian ja -ohjeiden puute on hankaloittanut hankintoihin osallistuvien työntekijöiden perehdyttämistä.

Hankintapalveluista saadun tiedon mukaan valmistelussa oli vuoden 2024 alussa hankintastrategian sijaan hankintapolitiikka, jonka sisältö nojaa vuoden 2023 lopulla valmistuneeseen hyvinvointialueen palvelustrategiaan. Myös hankintaohje oli vuoden 2024 alussa edelleen valmistelussa. Hankintapalveluissa ei myöskään ole vuonna 2023 ollut sopimustenhallinnan periaatteita ja ohjeita. Molemmat valmistuvat hankintapalveluilta saadun tiedon mukaan vuonna 2024.

Joulukuussa 2023 alkaneet ja tammikuussa 2024 loppuneet muutosneuvottelut koskivat myös hankintoja. Muutosneuvottelujen seurauksena hankintapalveluista irtisanottiin kaksi henkilöä ja useita työsuhteita osa-aikaistettiin. Henkilöstön väheneminen hankaloittaa hankintapalvelujen toimintaa ja hidastaa hankintojen toteuttamista.

Havainnot

Hankintoja ei ole pystytty kaikissa tapauksissa toteuttamaan hankintalain mukaisesti kilpailuttamalla, mitä tarkastuslautakunta pitää erittäin huolestuttavana. Hankintalain mukaisten kilpailutuksien sijaan hankintoja on toteutettu suoramankinnoilla.

Hankintayksikköön on periytynyt kunnilta merkittävästi hankintavelkaa, kun kilpailutuksia on tehty hyvinvointialueelle siirtyvissä toiminnoissa ainoastaan vuoden 2022 loppuun. Hankintavelan purkamiseen pyritään lisärekrytoinneilla, mutta asiantuntijatyön luonteesta johtuen perehdytysajat ovat pitkiä, keskimäärin kaksi vuotta. Hankintapalvelujen johdon antaman arvion mukaan hankintavelkaa ei todennäköisesti saada purettua lähivuosina.

Hankintavelkaa pyritään lievittämään hankintakonsulttikilpailutuksella, josta saadaan lisäresursseja. Ulkopuolisten konsulttien käyttämiseen liittyy kuitenkin hankintatoimen mukaan myös virheisiin liittyviä riskejä.

Hankintastrategiaa tai -politiikkaa ei ollut vielä vuonna 2023 hyväksytty ohjaamaan hyvinvointialueen hankintoja, koska odotettiin palvelustrategian valmistumista.

Suosituks

Varmistamalla riittävä hankintatoimen osaaminen voidaan saavuttaa erittäin merkittävät taloudelliset säästöt koko hyvinvointialueen tasolla. Tarkastuslautakunta katsoo, että tämä taloudellisen menestymisen kannalta keskeinen osaaminen tulee turvata tarjoamalla hankintatoimen henkilöstölle jatkokoulutusta, kilpailukykyinen työympäristö ja työehdot, joilla pystytään varmistamaan jatkossa osaavan henkilöstön pysyvyys ja tarpeellinen osaaminen.

Hankintapolitiikan valmistelussa tulee tarkastuslautakunnan mielestä kiinnittää erityistä huomiota kestäväen kehityksen edistämiseen.

Tarkastuslautakunta kannustaa parantamaan toiminnan tuottavuutta ja vastaamaan henkilöstön kasvavaan tarpeeseen ottamalla kilpailuskriteereissä nykyistä enemmän huomioon sähköiset palvelut ja uudentyyppisten etäpalvelujen tarjoamat mahdollisuudet.

Tarkastuslautakunta suosittelee, että hankintayksikkö pyrkii mahdollisimman pian selkeyttämään työnjakoon liittyvät kysymykset sidosyksiköidensä kanssa hankintaprosessin sujuvoittamiseksi ja hankintaosaamisresurssien ohjaamiseksi tarkoituksenmukaisesti.

Tarkastuslautakunta suosittelee, että Varhan hankintatoimessa ja tavoitteiden asettamisessa hyödynnetään Valtioneuvoston julkaisua ”Julkisten hankintojen käsikirja 2023”.

5.4 Laskutuksen toimivuus

Asiakaslaskutus

Laskutustietojärjestelmiin liittyvät puutteet aiheuttivat runsaasti manuaalista työtä ja haasteita Varhan asiakaslaskutuksessa pitkin vuotta 2023. Ongelmat eivät korjaantuneet

vuoden 2023 loppuun mennessä vaan jatkuivat vielä keväälle 2024. Asiakaslaskutuksen viivästyminen ja useiden laskujen kasautuminen maksettavaksi samaan aikaan aiheuttivat asiakkaille huolta ja pahimmassa tapauksessa maksuvaikeuksia.

Alkuvuonna 2023 asiakaslaskut viivästyivät useita kuukausia. Maksujonoa saatiin purettua kevään aikana, mutta jonoa oli yhä toukokuussa. Toukokuussa (8.5.2023) Varha tiedotti, että asiakaslaskujen kohdalla tilanne on helpottamassa ja arvioitiin, että toukokuun laskut lähtevät asiakkaille normaalisti kesäkuun aikana.

Syyskuussa (29.9.2023) Varha tiedotti, että joillekin hyvinvointialueen terveyskeskusten asiakkaille oli lähetetty virheellisesti lasku terveyskeskuskäynnistä, vaikka asiakas ei olisi käynyt terveyskeskuksessa. Laskutusvirheessä oli kyse siitä, että joissakin tapauksissa tekstiviestistä tai ei-hoidollisesta puhelinsoitosta oli lähtenyt terveyskeskuksen käyntimaksua koskeva lasku. Ongelma koski rajattua osaa Varsinais-Suomen hyvinvointialueen alueesta (Turun, Naantalin, Paraisten, Loimaan ja Oripään terveyskeskuksia). Laskutuksen ongelma johtui potilastietojärjestelmään liittyvien muutostöiden yhteydessä tapahtuneesta virheestä. Virhe tapahtui 24.8.2023. Tiedotteen mukaan virheellisiin asiakaslaskuihin johtanut ongelma oli havaittu ja korjattu 4.9.2023, mutta se ehti vaikuttaa osaan laskuista. Virheelliset laskut on mitätöity tai hyvitetty asiakkaille.

Tilintarkastusyhteisön marraskuussa 2023 tekemässä myyntilaskutuksen ajantasaisuuden tarkastuksessa selvisi, että Tyksin laskutus oli edelleen 8 viikkoa myöhässä (21.11.2023 hetken tilanne). Tyksin laskutuksen osalta myyntisaamisten suuruus oli 31.10.2023 noin 6,3 milj. €. Tilintarkastusyhteisön suositus oli, että laskutus saatetaan ajantasaiseksi mahdollisimman pian.

Ongelmat jatkuivat edelleen vuoden 2024 puolella. Yle uutisoi 8.2.2024, että Varhan asiakas oli saanut kahdeksan hammashoidon laskua samana päivänä. Laskut koskivat koko vuoden 2023 aikana toteutuneita suun terveydenhuollon käyntejä. Suurin laskuista oli yli tuhat euroa ja pieninkin useita kymmeniä euroja. Maksuaikaa laskuille oli annettu vain muutama viikko. Asiakkaan ottaessa yhteyttä Varhan laskutukseen selvisi, että laskutuksessa saattaa olla virhe. Asiakas oli varmistanut, että oli jo maksanut alkuvuonna kaksi suurta laskua ja maksukaton piti olla täynnä. Kun laskutetaan vuoden viiveellä,

asiakkaan voi olla vaikea tarkistaa laskutuksen oikeellisuus, kun ei enää voi muistaa tarkkoja yksityiskohtia niihin liittyen.

Varha lähetti noin 9.700 terveydenhuollon laskua vuoden 2023 lopussa ja vuoden 2024 alussa palveluista, jotka olivat toteutuneet pitkin vuotta 2023 ja joiden laskutuksessa oli viivettä. Asiakkaalle saattoi sen vuoksi saapua useita laskuja kerralla vuonna 2023 tapahtuneista palveluista.

Osasyynä laskutuksen ongelmiin on ollut resurssipula. Maksukaton seuranta on lain mukaan asiakkaan vastuulla. Varha on pyrkinyt hoitamaan maksukattolaskentaa oma-aloitteisesti. Vuonna 2023 sitä ei pystytty kaikille asiakkaille täysin kattavasti tekemään.

Kaihileikkaus Tyksissä. Kaihileikkauksessa silmän samentunut mykiö vaihdetaan akryylimuovista valmistettuun tekomykiöön. Kuva: Varhan kuvapankki.

Perintä

Tilintarkastusyhteisö raportoi tarkastuslautakunnalle 14.12.2023, että Varhan perintää ei ollut vielä saatu toimimaan, eikä perintää koskevaa kilpailutusprosessia vielä ollut käynnistetty. Joulukuuhun 2023 mennessä ei yhdestäkään maksamattomasta laskusta

ollut lähetetty alkuperäisen laskun lisäksi muistutuksia, vaikka laskua ei ollut maksettu. Perintää koskevaa kilpailutusmateriaalia oltiin joulukuussa 2023 vasta valmistelemassa.

Avoimien saamisten erääntymisraportin mukaan 30.11.2023 oli erääntyneitä saatavia yhteensä n. 12 milj. €. Yli 6 kuukautta sitten erääntyneitä oli n. 3,5 milj. €.

Tilintarkastusyhteisö antoi väliraportissaan suosituksen, että huomautusajan ylittäneistä saatavista tulee lähettää heti maksumuistutukset, ja että kilpailutusprosessi perintätoimiston valitsemisesta tulee käynnistää mahdollisimman pian.

Talusohtajan talouspäälliköille ja asiakasmaksupäälliköille edelleen delegoimista perinnästä luopumistilanteista ei ollut kirjallista ohjetta. Tilintarkastusyhteisö suositteli, että kirjallinen ohjeistus laaditaan. Tällöin perinnästä luopumistilanteissa toimitaan yhdenmukaisesti ja asiakkaita kohtaan tasa-arvoisesti.

Ostolaskujen maksaminen

Varhalle ostopalveluita tuottaville yrityksille tehtävissä maksuissa oli viiveitä vuoden 2023 alkupuolella. Ongelmat liittyivät laskujen vanhentuneisiin tai väärin kustannuspaikkatietoihin. Toukokuussa (8.5.2023) Varha tiedotti, että Varhalle palveluita tuottaville yrityksille tehtävissä maksuissa oli edelleen ongelmia. Osassa laskuista oli vanhentuneita tietoja, jotka viittasivat esimerkiksi kuntaorganisaatioon, vaikka toiminta on siirtynyt Varhalle.

Palveluntuottajan tulee merkitä laskuun tilaajan kustannuspaikkatiedot, jotta lasku voidaan maksaa. Kaikki ennen 1.1.2023 kunnille palveluita tuottaneet yritykset eivät olleet kirjanneet laskuihin Varhan oikeita kustannuspaikkatietoja, minkä vuoksi puutteellisia laskuja jouduttiin selvittämään yksitellen ottamalla yhteyttä palveluntuottajaan.

Ostolaskujen maksamiseen liittyen tilintarkastusyhteisö raportoi tarkastuslautakunnalle 14.12.2023 antamassaan väliraportissa, että Varhan laskujen maksatusjärjestelmässä on puutteita. Puutteet koskivat laskujen hyväksyjille asetettuja enimmäisrajoja sekä sitä, ettei maksatusjärjestelmässä ole automaattisia kontrolleja, joilla estetään mahdollista laskujen tarkastukseen ja hyväksymiseen liittyvää virheellistä toimintaa tai väärinkäytöksiä.

Sopimustenhallinta

Tilintarkastusyhteisön syksyllä 2023 suorittamassa tarkastuksessa todettiin, etteivät hankintasopimukset hintaliitteineen olleet kattavasti laskujen asiatarkastajien ja hyväksyjien käytettävissä. Tämä hankaloittaa sen varmistamista, että laskutus on sopimuksenmukainen. Varha ei ollut loppuvuonna 2023 vielä saanut kunnilta kaikilta osin kattavia sopimusdokumentteja useista pyynnöistä huolimatta. Tilintarkastusyhteisön johtopäätöksen mukaan sopimusten siirto kunnilta hyvinvointialueelle oli alkanut liian myöhään ja lisäksi kuntia oli ohjeistettu siirroista puutteellisesti. Sopimusten vastaanotto oli joulukuussa 2023 edelleen osittain kesken.

Varhalla ei vielä vuoden 2024 alussa ollut voimassa sopimustenhallinnan periaatteita eikä sitä tarkentavaa ohjetta. Tilintarkastusyhteisön tarkastuksen yhteydessä saamien arvioiden mukaan sopimustenhallinnan periaatteet sekä sopimustenhallinnan ohjeet valmistuvat keväällä 2024.

Vielä helmikuussa 2024 uusien hankintasopimusten keskitettyä tallennuspaikkaa ei ollut, vaan kukin tulosityksikkö ohjeistettiin tallentamaan hankintasopimukset omaan hakemistoonsa, kunnes sopimustenhallintajärjestelmä otetaan käyttöön. Strategisen hankinnan ja sopimushallinnan päälliköltä 21.2.2024 saadun tiedon mukaan Cloudia sopimustenhallintajärjestelmän käyttöönottoa oltiin tuossa vaiheessa vasta suunnittelemassa. Suunnitelmien mukaan käyttöönottoa oltiin toteuttamassa vaiheittain kevään 2024 aikana tulosalue/tulosryhmä kerrallaan ja käyttöönoton yhteydessä tulosryhmille oli tulossa erilliset ohjeet (sopimushallinnan prosessi mukaanluettuna sopimusten tallentaminen ja sopimusvastuuhenkilöiden roolit ja vastuut).

Suosituks

Tilintarkastuksen väliraportti vuodelta 2023 sisälsi lukuisia havaintoja liittyen puutteisiin hyvinvointialueen osto- ja hankintaprosessissa sekä sopimustenhallinnassa. Joulukuussa 2023 tarkastuslautakunnalle annetun raportin johtopäätöksenä oli, että hyvinvointialueen osto- ja hankintaprosessissa sekä sopimustenhallinnassa on merkittäviä puutteita, joiden osalta tilintarkastusyhteisö suositteli, että korjaaviin ja prosesseja kehittäviin toimenpiteisiin ryhdytään viipymättä.

Tarkastuslautakunta on erittäin huolissaan tilintarkastusyhteisön esille nostamista merkittävistä puutteista ja pitää niiden korjaamista välttämättömänä ja kiireellisenä väärinkäytösten estämiseksi.

Tietojärjestelmien sisäisillä automatisoiduilla kontrolleilla on merkittävä rooli sisäisessä valvonnassa. Automatisoitujen kontrollien puuttuessa korostuu kiireellinen tarve prosessin kehittämiseen muulla tavalla niin, että tilivelvollisten suorittamat sisäisen valvonnan toimenpiteet ovat säännöllinen osa maksuliikenneprosessia.

Asiakkaiden kannalta laskutuksen viivästyminen ja laskujen kasautuminen voi johtaa maksuvaikeuksiin, kun vähävaraisella asiakkaalla ei ole varaa maksaa useiden kuukausien aikana kertynyttä suurta laskua kerralla.

Yhteistyökumppaneille Varhan laskujen maksatuksen viivästyminen useita kuukausia voi pahimmassa tapauksessa aiheuttaa yrityksen taloustilanteen vaikeutumista.

Tarkastuslautakunta pitää koko kevätkauden 2023 jatkuneita maksuliikenteen vakavia viivästymisiä kohtuuttomina asiakkaiden ja sopimusosapuolien kannalta.

Tarkastuslautakunta pitää ongelmallisena, että vuoden 2023 aikana maksamattomien laskujen perintää ei ollut käynnistetty vielä joulukuussa 2023. Odotettavissa on, että mitä pidempään saatavien perintä viivästyy, sitä suurempia taloudellisia menetyksiä hyvinvointialueelle aiheutuu. Tarkastuslautakunta yhtyy tilintarkastusyhteisön antamaan suositukseen, että huomautusajan ylittäneistä saatavista tulee heti lähettää maksumuistutukset.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä sitä, että hankintasopimukset ja niiden hintaliitteet ovat kattavasti laskujen asiatarkastajien ja hyväksyjien käytettävissä. Siten mahdollistetaan sen tarkastaminen, että lasku on sopimuksen mukainen. Keskitetyn sopimuksenhallintajärjestelmän käyttöönotto ja sopimuksenhallintaan liittyvä ohjeistus ovat kiireellisiä tehtäviä.

5.5 Henkilöstön riittävyys

Varhalla, kuten muillakin hyvinvointialueilla, on jatkuva pula sote-henkilöstöstä. Hallitusohjelman mukaan palveluiden saatavuutta uhkaavan sote-henkilöstön vaje vaatii maanlaajuisesti lyhyen ja pitkän aikavälin toimia. Henkilöstön saatavuuden ongelmiin vaikuttaa osaltaan kiristyneet lakisääteiset velvollisuudet, esimerkiksi ikääntyneiden ympärivuorokautisessa hoidossa.

Vähimmäishenkilöstömitoitusta iäkkäiden henkilöiden tehostetussa palveluasumisessa ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa ohjattiin ennen 1.10.2020 laatusuosituksella. Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain (980/2012, jäljempänä Vanhuspalvelulaki) muutokset iäkkäiden henkilöiden tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon toimintayksiköissä noudatettavasta henkilöstömitoituksesta tulivat noudatettaviksi asteittain 1.10.2020 alkaen.

Henkilöstömitoituksen oli 1.10.2020 alkaen oltava vähintään 0,5 työntekijää asiakasta kohti. Sen jälkeen hoitajamitoitusta on kiristetty asteittain. Vanhuspalvelulain mukainen henkilöstön vähimmäismitoitus 0,65 hoitajaa ympärivuorokautisen hoidon asiakasta kohden tuli voimaan 1.4.2023. Voimassa olevan vanhuspalvelulain mukaan vähimmäismitoitus olisi noussut 1.12.2023 alkaen 0,7:ään asiakasta kohti, mutta lain toimeenpanon siirtymäaikaä jatkettiin marraskuussa 2023 eduskunnan päätöksellä 1.1 2028 asti.

Painetta perusterveydenhuollon henkilöstön riittävyydelle tuo hoitoonpääsyä koskeva, 1.9.2023 kiristynyt lainsäädäntö, jonka mukaan hoitoonpääsyäaikää lyhennettiin kolmesta kuukaudesta 14 vuorokauteen.

Erikoissairaanhoidon kiireettömän hoidon hoitoonpääsyajat ovat viime aikoina jatkuvasti pidentyneet. Valvira antoi 21.3.2024 määräyksen 14 hyvinvointialueelle ja HUS-yhtymälle purkaa kiireetöntä erikoissairaanhoitoa koskevat potilasjonot lainmukaisille tasoille vuoden 2025 maaliskuuhun mennessä.

Henkilöstön riittävyden ja saatavuuden haasteet ovat Varhassa koetelleet henkilöstön jaksamista ja vaikeuttaneet operatiivista toimintaa vuonna 2023. Henkilöstövajetta on kaikilla alueen sosiaali- ja terveydenhuollon sektoreilla, mutta henkilökunnan saatavuudessa ja pysyvyydessä on hyvinvointialueellakin sisäisiä eroja. Eniten henkilöstöä

tarvitaan ikääntyneiden hoivaan. Henkilöstöpulan tuottamien vaikeuksien vuoksi sosiaali- ja terveystoimen toimintoja supistettiin kesällä 2023 tavallista laajemmin. Henkilöstövajetta on paikattu myös laajasti ostopalveluja hyödyntämällä, mikä aiheuttaa sosiaali- ja terveysministeriön arvion mukaan merkittävän riskin hyvinvointialueiden toiminnalle ja rahoituksen riittävyydelle.

Tarkastuslautakunnalle on raportoitu, ettei Varhalla henkilöstön saatavuusongelmien vuoksi kaikilta osin pystytty vuonna 2023 noudattamaan lakia. Tyks-sairaalapalvelujen tulosalueella henkilöstöpula on vaikeuttanut toiminnan vakiinnuttamista. Lääkärivajetta oli useilla erikoisaloilla, mikä viivästytti hoitoonpääsyä yli lakisääteisen määräajan. Sote-palveluiden tulosalueella puutetta oli erityisesti sosiaalityöntekijöistä ja psykologeista, minkä vuoksi lastensuojelulain määräyksiä ei pystytty noudattamaan.

Ikääntyneiden palveluiden tulosalueella toimintaa on supistettu henkilöstövajeen vuoksi kuntouttavassa päivätoiminnassa, tilapäishoidossa sekä pitkäaikaisessa palveluasumisessa. Vanhuspalvelulain määräyksiä henkilöstömitoituksesta ei kaikissa ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä pystytty noudattamaan.

Robottivusteinen leikkaus Tyksissä. Kuva: Varhan kuvapankki.

Järjestämisen palveluiden tulosalueella henkilöstövajetta oli erityisesti hankinnan ja sopimushallinnan tulosityksikössä. Erittäin suuren hankintavelan vuoksi ei pystytty kaikilta osin kilpailuttamaan hankintoja hankintalain vaatimalla tavalla.

Jo Varhan osavuosisikatsauksessa (2/2023) tuotiin esille huoli henkilöstön kuormittuneisuudesta uusien toimintamallien alettua ja huoli siitä, miten tämä on aiheuttanut tyytymättömyyttä henkilöstön parissa.

Osavuosisikatsauksessa käsiteltiin myös henkilöstömenojen ylitystä. Henkilöstökuluja ovat nostaneet pääasiassa ylityöt ja hälytyskorvaukset, joilla on reagoitu henkilöstöpulaan. Myös henkilöstövuokrausmenot ovat vaikuttaneet ylitykseen. Henkilöstön saatavuusongelmia joudutaankin Varhassa paikkaamaan kalliimmilla tavoilla.

Varhan sote-henkilöstön saatavuuden- ja pito-ongelmien taustalla on todennäköisesti ainakin osittain Varhan vielä vakiintumaton työnantajabrändi. Loka–marraskuussa 2023 toteutetun henkilöstökyselyn mukaan vain noin 16 % henkilöstöstä suosittelisi Varhaa työnantajana ystävälleen (arvosana 9 tai 10 asteikolla 0-10). Lisäksi vain noin joka kolmas koki työpaikalla tapahtuvan päätöksenteon olevan Varhassa oikeudenmukaista. Johdonmukaisena päätöksentekoa piti vain noin 39 prosenttia työntekijöistä.

Varhan vetovoimaa heikentää myös palkkatason hidas kehittyminen. Hyvinvointialueen alijäämäisyyden vuoksi palkkatasoon ei luultavimmin ole lähivuosina tiedossa merkittävää muutosta. Palkat ovat hyvinvointialueella yksityistä sektoria matalammat, mikä voi aiheuttaa työntekijäkatoa julkiselta sektorilta. Palkkatasoon ei kuitenkaan Varhan heikon taloustilanteen vuoksi ole lähitulevaisuudessa odotettavissa muutoksia, mitkä parantaisivat henkilöstön pysyvyyttä. Henkilöstön pysyvyyteen pyritään vaikuttamaan muilla keinoin.

Varhan strategisena tavoitteena on rakentaa yhteisöllisyyttä ja lisätä alan arvostamista, mikä osaltaan parantaisi henkilöstön saatavuutta. Toimintakulttuuria pyritäänkin Varhassa yhtenäistämään ja jalkauttamaan. Hyvinvointialue on pyrkinyt parantamaan ja keräämään tietoa henkilöstön saatavuuden tilanteesta laatimalla sosiaalityöntekijöiden pysyvyyttä parantavan toimenpideohjelman sekä toteuttamalla työhyvinvointiin, henkilökunnan jaksamiseen, muutokseen suhtautumiseen sekä johtamiseen liittyvän kyselyn loka–marraskuussa 2023.

Vuoden 2024 alussa tiedotettiin suunnitelmista lakkauttaa eräitä Sote-palveluiden tulosalueen toimipisteitä mm. paikkakunnilla, joilla henkilöstön saatavuus on vaikeaa. Asiaa koskevassa tiedotteessa tuotiin esiin huoli siitä, ettei rahoitus ja henkilökunta riitä ylläpitämään koko nykyistä palveluverkkoa.

Henkilöstön saatavuuteen ja pitovoimatekijöihin kiinnitetään Varhassa jatkuvaa huomiota. Työntekijöiden määrän tarvetta voidaan myös vähentää esimerkiksi digitalisaation avulla. Sosiaali- ja terveysministeriön sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaation ja tiedonhallinnan strategia tähtääkin raskaiden palveluiden vähentämisen mahdollistamiseen. Myös Varhan aikomus lisätä liikkuvia palveluita voi helpottaa alueellista työvoimapulaa.

Sote-alan kroonistuneeseen henkilöstöpulaan ei ole lähitulevaisuudessa odotettavissa helpotusta. Erityisesti sairaanhoitajista ja lähihoitajista on mitä todennäköisimmin pulaa myös tulevaisuudessa. Keva:n 30.11.2023 julkaiseman eläköitymisennusteen mukaan eläkkeelle jää keskimäärin joka kolmas hyvinvointialueiden työntekijä (32 %) seuraavien

Hyvinvointialueiden 25 suurinta ammattiryhmää, eläköityminen seuraavan 10 vuoden aikana		Työkyvyttömyyseläkkeet, %		Kaikki eläkkeet, %	Työkyvyttömyyseläkkeet		Kaikki eläkkeet		
		Vanhuuseläkkeet, %	Osatyökyvyttömyyseläkkeet, %		Vanhuuseläkkeet	Osatyökyvyttömyyseläkkeet			
	Lähihoitajat	23,3 %	5,5 %	4,9 %	33,7 %	11 524	2 729	2 418	16 671
	Sairaanhoitajat	16,8 %	3,8 %	4,5 %	25,1 %	8 314	1 884	2 232	12 430
	Sosiaalialan ohjaajat	17,9 %	6,0 %	5,2 %	29,1 %	2 841	949	819	4 609
	Sairaala- ja laitospulaiset	30,5 %	7,6 %	5,4 %	43,5 %	3 058	765	541	4 365
	Erikoislääkärit	8,8 %	5,1 %	4,9 %	18,8 %	663	382	371	1 416
	Sosiaalialueiden työntekijät	17,5 %	5,4 %	5,8 %	28,7 %	1 194	369	396	1 958
	Johdon sihteerit ja osastosihteerit	35,4 %	4,9 %	6,7 %	47,0 %	2 124	296	399	2 819
	Palomiehet	12,0 %	4,9 %	2,5 %	19,4 %	708	287	145	1 141
	Terveydenhoitajat	17,3 %	5,4 %	6,4 %	29,0 %	956	299	353	1 608
	Fysioterapeutit	17,3 %	5,2 %	5,7 %	28,3 %	717	218	238	1 173
	Yleislääkärit	11,2 %	4,6 %	5,6 %	21,4 %	445	182	227	849
	Osastonhoitajat	31,8 %	4,2 %	4,7 %	40,7 %	1 219	159	180	1 558
	Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	17,7 %	3,8 %	3,7 %	25,1 %	635	135	132	903
	Sairaankuljetuksen ensihoitajat	7,9 %	6,8 %	5,0 %	19,7 %	268	231	170	670
	Yliääkärit	32,1 %	4,9 %	5,7 %	42,7 %	1 027	158	182	1 366
	Hammashoitajat	25,2 %	7,2 %	7,7 %	40,1 %	805	229	247	1 281
	Yleissihteerit	41,1 %	4,1 %	4,7 %	49,9 %	1 286	129	148	1 563
	Bioanalyytikot (terveydenhuolto)	21,4 %	4,4 %	5,6 %	31,3 %	612	124	159	895
	Psykologit	10,8 %	7,8 %	4,7 %	23,3 %	308	224	134	665
	Hammaslääkärit	20,0 %	4,4 %	5,3 %	29,7 %	513	112	136	760
	Lääketieteellisen kuvantamis- ja laitetekniikan asiantuntijat	14,7 %	4,8 %	5,7 %	25,2 %	358	117	138	612
	Kaniljat	11,6 %	6,4 %	7,6 %	25,6 %	260	143	170	573
	Välinehoitajat	34,3 %	6,6 %	7,3 %	48,3 %	557	108	119	783
	Sosiaalialan hoitajat	19,9 %	9,8 %	6,5 %	36,3 %	321	158	105	584
	Toimintaterapeutit	15,1 %	6,3 %	7,9 %	29,3 %	196	82	103	381

Lähde: Keva, eläköitymisennuste 2024-2043, julkaistu 30.11.2023.

kymmenen vuoden aikana (2024–2033). Varsinais-Suomessa vuoteen 2033 mennessä eläköityy ennusteen mukaan 30,4 % hyvinvointialueen henkilöstöstä. Eniten eläköityviä on lähi- ja sairaanhoitajissa.

Suhteellisesti eniten lähivuosina jää eläkkeelle kotipalvelutyöntekijöitä, vastaanoton ja neuvonnan hoitajia sekä mielenterveyshoitajia, joista yli puolet nykyhenkilöstöstä eläköityy seuraavien kymmenen vuoden aikana. Pienintä eläköityminen taas on erikoislääkärien, palomiesten ja sairaankuljetuksen ensihoitajien kohdalla, joilla kymmenen vuoden ennuste eläköitymiselle on alle 20 %.

Havainnot

Sote-alan henkilöstön saatavuus on heikkoa niin Varsinais-Suomessa kuin muuallakin Suomessa. Saatavuusvaje edellyttää toimintatapojen muutoksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Henkilöstön puute vaikeuttaa huolehtimista hyvinvointialueen lakisääteisistä velvoitteista.

Tarkastuslautakunta pitää Varhan vuoden 2023 henkilöstötyytyväisyystutkimuksen tuloksia hälyttävinä ja toteaa niiden kertovan työntekijöiden negatiivisesta työnantajäkäsityksestä. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan tutkimuksen tulokset viestivät, että Varhalla on vielä pitkä matka henkilöstölle vetovoimaiseksi työnantajaksi. Vuodenvaihteessa 2023–2024 käytyjen muutosneuvottelujen voidaan arvioida vahingoittaneen Varhan heikkoa työnantajabrändiä entisestään.

Varha on vuoden 2024 alussa tiedottanut suunnitelmista sulkea eräitä Sote-palveluiden tulosalueen toimipisteitä, joihin on vaikea saada henkilöstöä. Toimipisteiden sulkeminen henkilöstövajeen seurauksena huonontaa Varhan tarjoamia alueellisia palveluja.

Suosituks

Tarkastuslautakunta on huolissaan lakisääteisten velvoitteiden noudattamatta jättämisestä henkilöstövajeeseen vedoten. Varhan tulee pikaisesti pyrkiä parantamaan henkilöstön vetovoima- ja pitotekijöitään parantamalla työehtojaan ja panostamalla

työnantajabrändiinsä. Vetovoimaa voidaan matalin kustannuksin lisätä esimerkiksi parantamalla henkilöstön etenemismahdollisuuksia ja tarjoamalla hyvät, joustavat työedut ja -ehdot.

Koska työntekijäpula on Suomessa laajaa, tulee Varhan selvittää rekrytointien mahdollisuuksia ulkomailta. Sisäisiä kielikoulutuksia ja monimuotoisuuden lisäämiseen tähtäävien rekrytointikeinojen, kuten anonyymin rekrytointin käyttöä tulee lisätä.

Digitaalisia palveluita tulee lisätä niille, jotka niitä kykenevät ja haluavat käyttää. Tämän avulla voidaan todennäköisesti tulevaisuudessa parantaa palvelujen saatavuutta ja tuottavuutta sekä vähentää raskaiden palveluiden tarvetta. Digitalisaatio ei kuitenkaan saa johtaa hoitotyön ja palvelun laadun hallitsemattomaan heikkenemiseen.

Työvuoroissa, joihin ei saada tarpeeksi henkilöstöä, tulee olla luotuna riskienhallintasuunnitelma, jolla varmistetaan asiakas- ja potilasturvallisuus henkilöstövajeesta huolimatta. Yksiköissä tulee olla selkeät kirjatut toimintatavat, joita noudatetaan työvuoroissa, joissa ei ole tarpeeksi henkilöstöä.

5.6 Hoitoonpääsy ja alueellisten palvelujen riittävyys

Perusterveydenhuollon hoitoonpääsy

Hoitoonpääsyn määräajat perusterveydenhuollossa tiukentuivat 1.9.2023 alkaen. Terveystieteiden tutkimuskeskus muuttui siten, että perusterveydenhuollon kiireettömän hoitoon on päästävää perusterveydenhuollossa 14 vuorokaudessa (ennen 1.9.2023 määräaika oli kolme kuukautta) ja suun terveydenhuollossa neljässä kuukaudessa (ennen 1.9.2023 määräaika oli kuusi kuukautta).

Hoidon tarpeen arviointi on 1.9.2023 alkaen tehtävä saman arkipäivän aikana, kun asiakas ottaa yhteyttä (ennen 1.9.2023 määräaika oli viimeistään kolmantena päivänä siitä, kun potilas ottaa yhteyttä).

STM:n ohjeiden mukaan, ”jos potilas on hoidon tarpeen arvion perusteella ohjattu muun laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön kuin lääkärin vastaanotolle, ja ammattihenkilö toteaa, että potilas tarvitsee terveysongelmansa hoitoon lääkärin tekemän

tutkimuksen tai hoidon, pääsy lääkärin vastaanotolle on järjestettävä ammattihenkilön vastaanottoa seuraavien seitsemän vuorokauden aikana.

Jos potilas on hoidon tarpeen arvion yhteydessä lähetetty laboratoriotutkimuksiin, riittävää ei ole, että näytteenotto toteutuu 14 vuorokaudessa. Potilasta tulee ryhtyä hoitamaan hänen oirekuvansa mukaan ja suunnitella hoitoa enimmäisajassa, vaikka joissain tilanteissa tutkimukset jatkuvat hoidon toteuttamisen rinnalla. Samoin hoidon tulee alkaa 14 vuorokaudessa oireiden tai työdiagnoosin perusteella, vaikka nimenomaista taudinmäärittystä ei ole vielä tehty.”

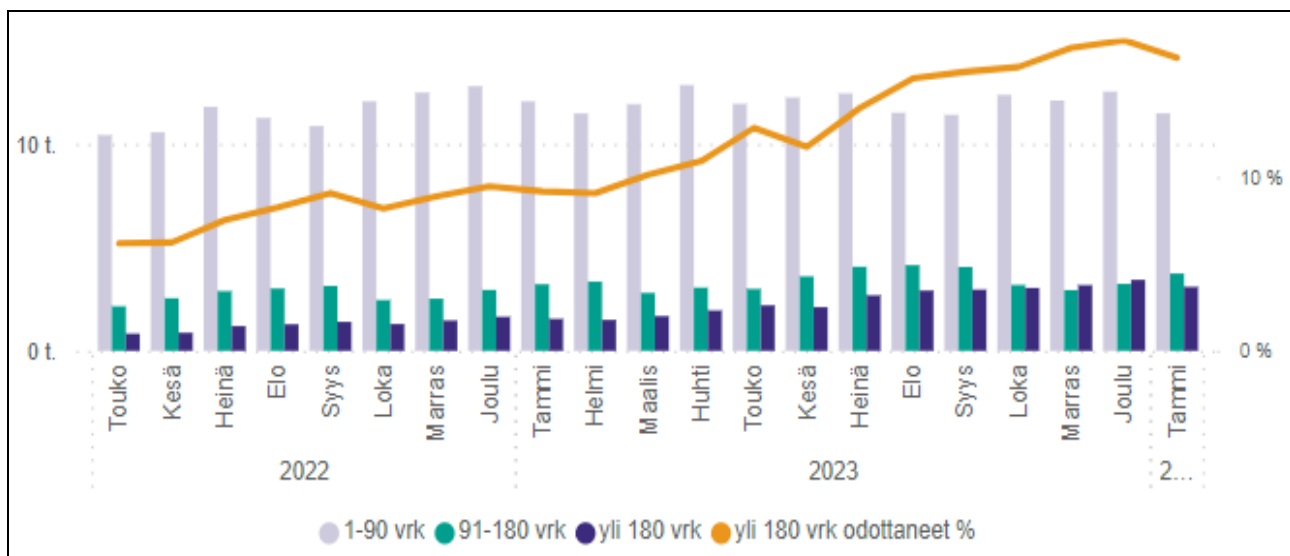
Varsinais-Suomen hyvinvointialueella oli joulukuussa 2023 vielä kirittävää siihen, että noudatetaan terveydenhuoltolain määräaikoja perusterveydenhuollon kiireettömässä hoidossa. Varhan joulukuun 2023 seurantaraportin mukaan 14 vuorokauden määräajassa toteutui 85 % avosairaanhoidon kiireettömistä käynneistä. Käynneistä 15 % toteutui lakisääteisen määräajan jälkeen.

Hoitoonpääsy erikoissairaanhoidon kiireettömään hoitoon

Erikoissairaanhoidossa kiireettömään hoitoon on lain mukaan päästävä kuuden kuukauden sisällä hoidon tarpeen toteutumisesta. Varhan hoitoonpääsyn seurantaraportista ilmenee, että erikoissairaanhoidon kiireettömässä hoidossa yli hoitotakuuajan odottaneiden asiakkaiden osuus kaikista hoitoa odottaneista on jatkuvasti kasvanut kesästä 2022 alkaen. Joulukuun lopussa 2023 yli lakisääteisen hoitotakuuajan odottaneiden osuus kaikista hoitoonpääsyä odottavista oli 18,1 % (3.426 henkilöä). Valviran puuttumisraja on 5 %.

Pahinta hoitoonpääsyn viivästyminen oli vuoden lopussa neurokirurgian ja psykiatrian erikoisalajoilla. Neurokirurgian erikoisalalla hoitoonpääsy oli viivästynyt niin, että yli hoitotakuuajan odottaneita oli 41 % kaikista erikoisalalle hoitoonpääsyä odottavista joulukuun lopussa 2023. Psykiatrian erikoisalalla 40 % kaikista erikoisalalle hoitoon odottavista oli odottanut hoitoonpääsyä yli lakisääteisen ajan kuusi kuukautta.

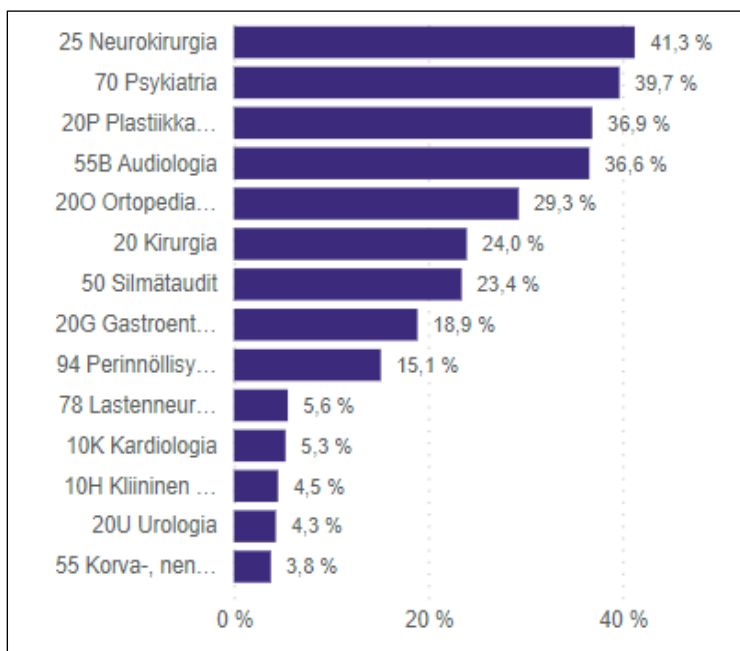
Erikoissairaanhoitoa odottavien määrän kehitys Varhassa 5/2022-1/2024

Lähde: Varhan yhteiset raportit, 19.2.2024

Psykiatrian ja neurokirurgian erikoisalojen lisäksi 31.12.2023 yli hoitotakuuajan odottaneiden osuus ylitti Valviran puuttumisrajan (5 %) plastiikkakirurgian, audiologian, ortopedian ja traumatologian, kirurgian, silmätautien, gastroenterologian, perinnöllisyystautien, lastenneurologian ja kardiologian erikoisaloilla.

Yli hoitotakuuajan kiireettömään erikoissairaanhoitoon odottaneiden osuus eräillä erikoisaloilla Varhassa 31.12.2023

Lähde: Varhan yhteiset raportit, 19.2.2024

Alle 23-vuotiaiden nuorten ja lasten erikoissairaanhoidon kiireettömissä mielenterveyspalveluissa lakisääteinen hoitopääsyn määräaika on tiukempi, 90 vuorokautta. Kesällä 2023 enimmillään 48 % alle 23-vuotiaista psykiatrian erikoisalalle jonottavista oli odottanut hoitopääsyä yli hoitotakuuajan. Syksyn 2023 aikana saatiin vähennettyä yli hoitotakuuajan odottaneiden määrää siten, että joulukuun lopussa 42 alle 23-vuotiasta nuorta tai lasta oli odottanut hoitopääsyä yli lakisääteisen määräajan 90 vuorokautta (24 % hoitopääsyä odottavista). Tammi–joulukuussa 2023 keskimäärin 26 % kaikista alle 23-vuotiaista psykiatriseen erikoissairaanhoidon jonottavista odotti hoitopääsyä yli lakisääteiseen hoitotakuuajan.

Alle 23-vuotiaiden lasten ja nuorten jonotusajat erikoissairaanhoidon kiireettömiin mielenterveyspalveluihin Varhassa 1-12/2023

Vuosi	1-90 vrk	yli 90 vrk	yli 90 vrk odottaneet %
⊕ 2022	1 264	259	17,0 %
⊖ 2023	1 871	641	25,8 %
⊕ Tammi	250	78	23,8 %
⊕ Helmi	187	68	26,7 %
⊕ Maalis	199	57	22,3 %
⊕ Huhti	213	46	17,8 %
⊕ Touko	162	39	19,4 %
⊕ Kesä	124	46	27,1 %
⊕ Heinä	87	80	47,9 %
⊕ Elo	83	63	43,2 %
⊕ Syys	133	46	25,7 %
⊕ Loka	141	52	31,7 %
⊕ Marras	160	24	13,0 %
⊕ Jouluku	132	42	24,1 %

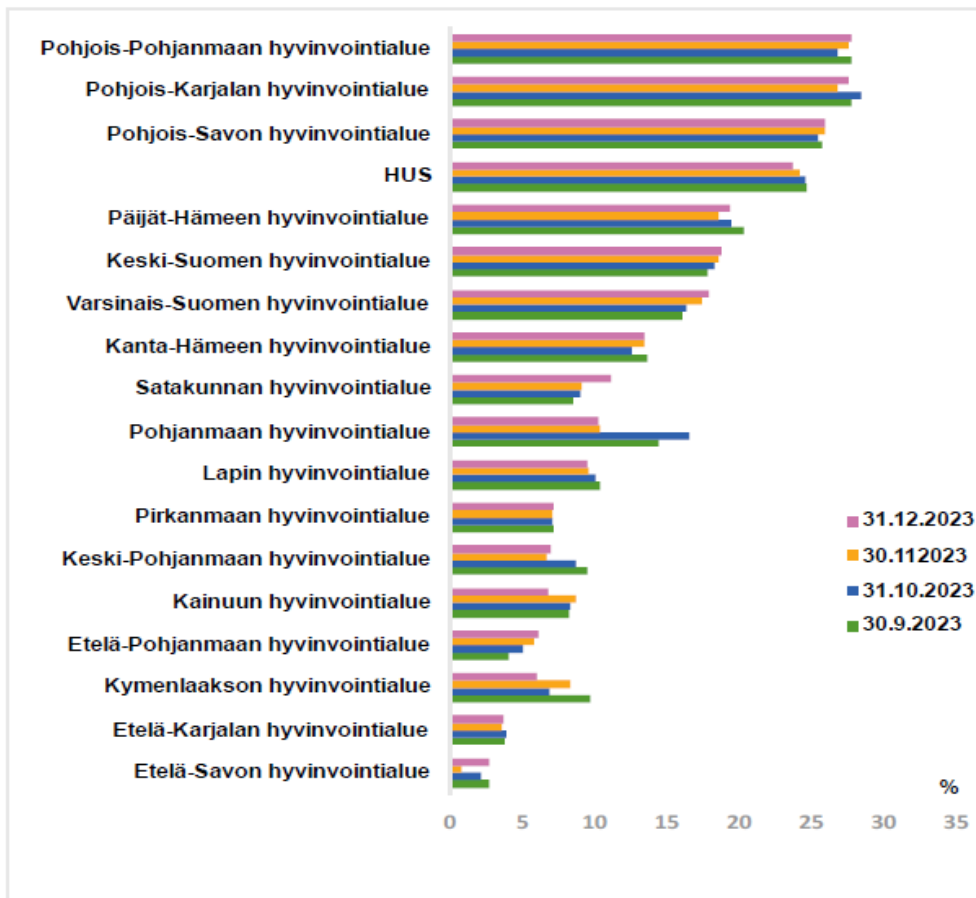
Lähde: Varhan yhteiset raportit, 19.2.2024

Erikoissairaanhoidon hoitopääsy verrattuna muihin hyvinvointialueisiin

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) 13.2.2024 julkaiseman tilaston mukaan joulukuun 2023 lopussa yli 173.000 potilasta koko maassa odotti pääsyä kiireettömään erikoissairaanhoidon hyvinvointialueiden sairaaloissa. Hoitoa odottaneista yli 29.000 (17 %) oli odottanut hoitopääsyä yli lakisääteisen määräajan eli yli puoli vuotta.

THL:n julkaiseman vertailun mukaan tilanne oli Varhassa vuoden 2023 aikana parempi kuin useilla muilla yliopistollisilla hyvinvointialueilla. Yliopistollisista hyvinvointialueista ainoastaan Pirkanmaan hyvinvointialueella yli hoitotakuuajan odottaneiden osuus kaikista sairaaloihin odottavista oli pienempi kuin Varsinais-Suomen hyvinvointialueella joulukuussa 2023.

Yli puoli vuotta kiireetöntä erikoissairaanhoidoa odottaneiden osuus kaikista hyvinvointialueiden sairaaloihin odottavista (%) 30.9.2023, 31.10.2023, 30.11.2023 ja 31.12.2023

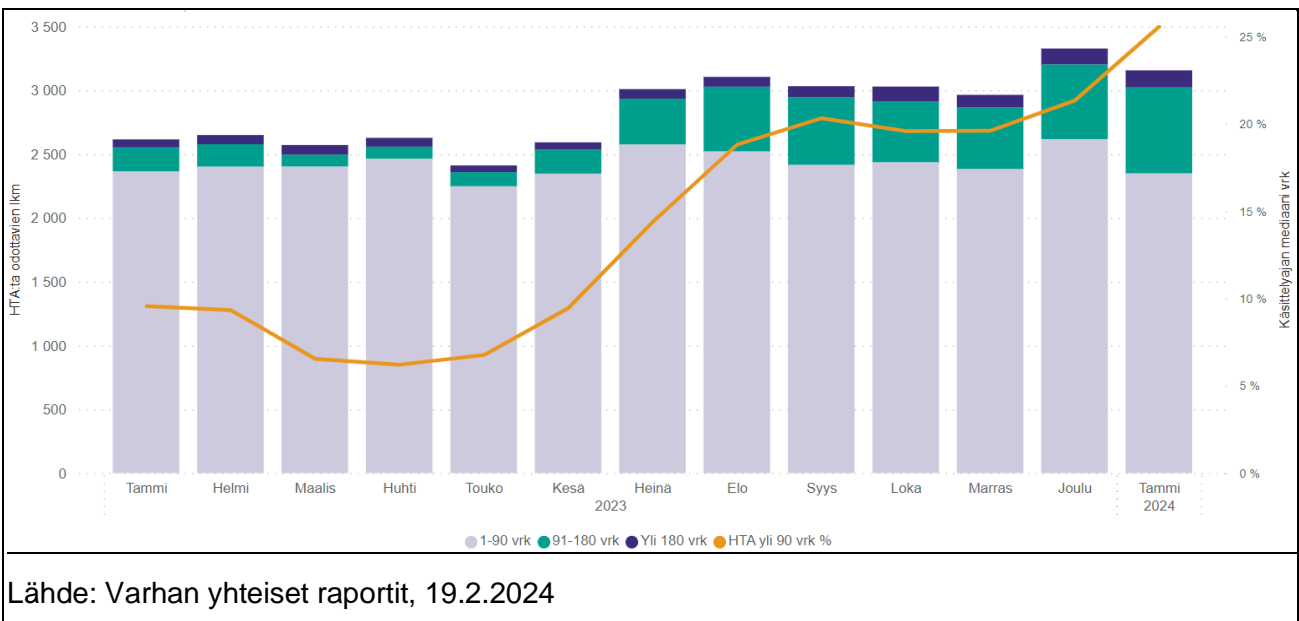

Lähde: Hoitopääsy erikoissairaanhoidossa 31.12.2023, THL, julkaistu 13.2.2024

Hoidon tarpeen arvioinnin määräaikojen noudattaminen kiirettömässä erikoissairaanhoidossa

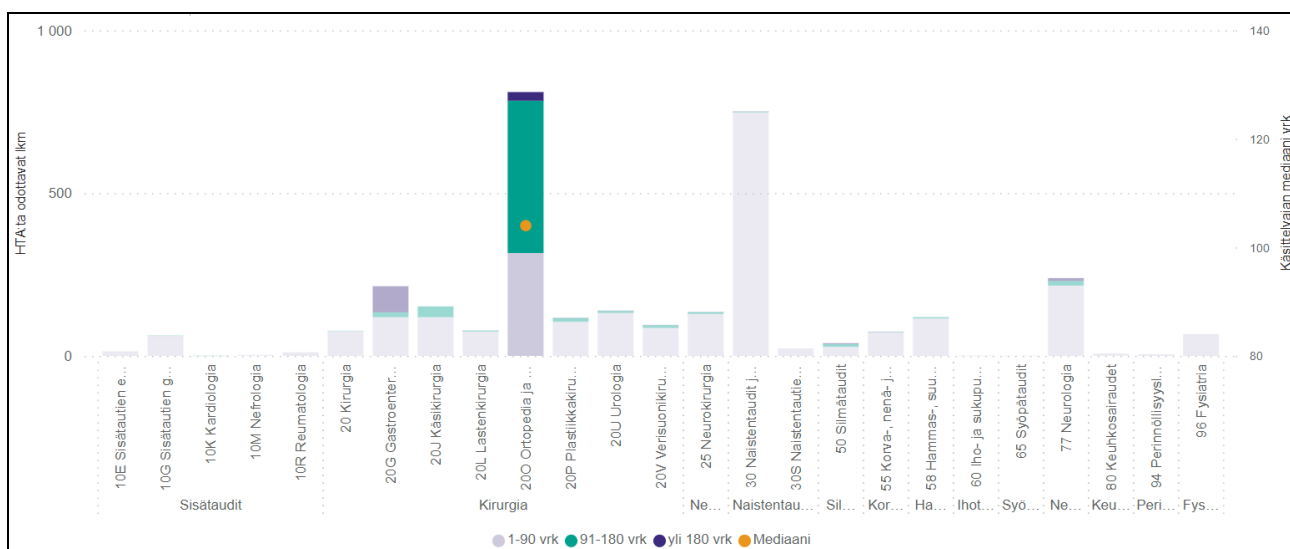
Myös erikoissairaanhoidon tarpeen arviointi on yhä useammalla potilaalla viivästynyt vuoden 2023 aikana. Lakisääteinen määräaika hoidon tarpeen arvioinnille kiirettömässä erikoissairaanhoidossa on 90 vuorokautta. Kesäkuun 2023 jälkeen yli lakisääteisen määräajan odottaneiden asiakkaiden osuus kaikista hoidon tarpeen arviointia odottaneista lähti kasvuun. Osuus oli elo–marraskuussa 2023 noin 20 %. Joulukuussa osuus lähti uudelleen nousuun ja tammikuussa 2024 nousi 25 %:iin.

Hoidon tarpeen arvioinnin käsittelyajan kehitys 1/2023-1/2024

Määrällisesti haastavin hoidon tarpeen arvioinnin viivästymistilanne oli vuonna 2023 ortopedian erikoisalalla, mikä ilmenee alla olevasta kaaviosta. Ortopediassa 61 % erikoisalalle odottavista asiakkaista oli joulukuun lopussa 2023 odottanut yli 90 vuorokautta hoidon tarpeen arviointia (494 asiakasta). Tammikuussa 2024 osuus oli jo noussut 67 %:iin.

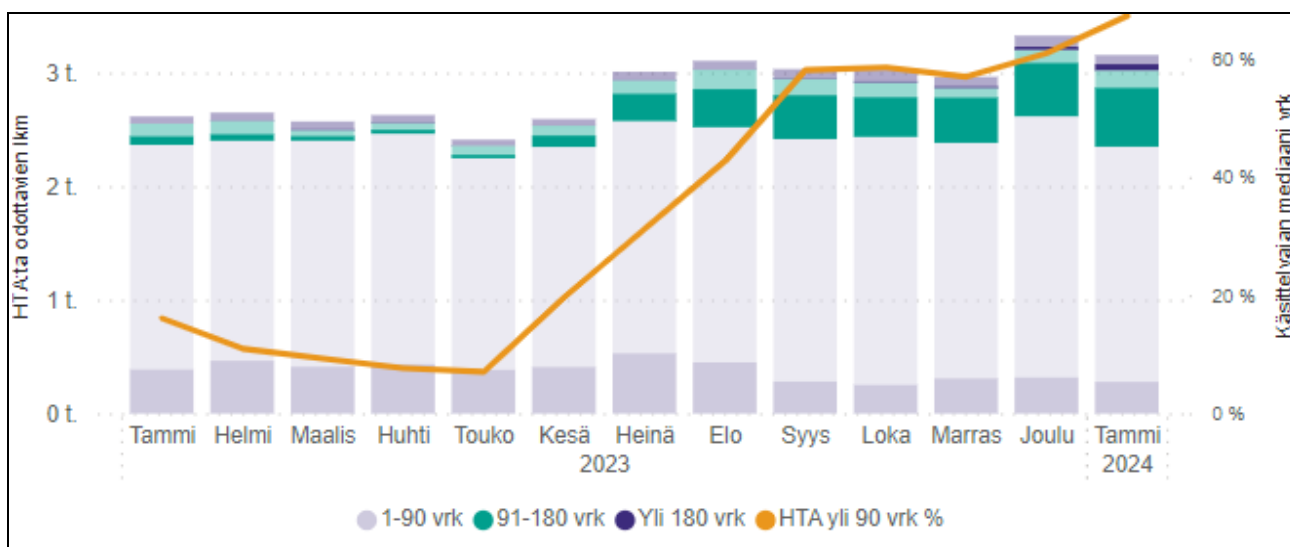
Hoidon tarpeen arviointia odottavat erikoisaloittain 31.12.2023

Lähde: Varhan yhteiset raportit, 19.2.2024

Hoidon tarpeen arvioinnin käsittelyajan kehitys ortopedian erikoisalalla

1/2023-1/2024

Lähde: Varhan yhteiset raportit, 19.2.2024

Palveluiden saatavuus ikääntyneiden palveluissa

Vanhuspalvelulaki ohjaa ikääntyneiden palvelujen henkilöstömitoitusta. Lain mukaan ikääntyneiden hoitoyksiköissä tulee olla henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävä rakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien iäkkäiden määrää ja heidän

toimintakykynsä edellyttämää palvelujen tarvetta. Henkilöstömitoituksen tarkoitus on turvata laadukkaat palvelut iäkkäille.

Lain mukainen henkilöstömitoitus on vuonna 2023 ollut muutoksessa. 1.1.2023 välittömän hoitotyön mitoitus on ollut 0,6 työntekijää asukasta kohti ja 1.4.2023 alkaen 0,65 työntekijää asukasta kohti. Henkilöstömitoituksen toteutumisessa on ollut jonkun verran vaihtelua alueen ikääntyneiden palvelutaloissa, ollen Varhan toimipisteissä THL:n 1.5.-21.5.2023 toteuttaman seurantajakson aikana alimmillaan 0,52 ja korkeimmillaan 1,06. Alimmat henkilöstömitoitusluvut saatiin pienistä syrjäisemmistä kunnista. Koko Varhan ikääntyneiden palveluiden palvelumitoituksen keskiarvo on ollut kuitenkin 0,72 - lakisääteistä mitoitusta ja yksityisetkin palveluntuottajat sisältävää Varsinais-Suomen keskiarvoa 0,7 korkeampi. Henkilöstömitoituksessa on ollut hienoista nousua, sillä loppuvuoteen 2022 sijoittuneella seurantajaksolla keskimääräinen henkilöstömitoitus Varsinais-Suomessa oli 0,67 ja Varhalla 0,69.

Henkilöstömitoituksen toteutumista hankaloittaa väestön ikääntymisestä johtuva palvelutarpeen kasvu ja vaikea hoitajapula. Lakisääteisen henkilöstömitoituksen nostaminen hankaloittaa tilannetta edelleen. Tällä hetkellä Varha käyttää joillain alueilla vuokratyövoimaa henkilöstömitoituksen kattamiseksi. Hoitohenkilöstön saatavuutta yritetään parantaa monin keinoin, muun muassa tukipalvelutehtäviä vähentämällä, työmahdollisuuksien tarjoamisella osatyökykyisille, oppisopimuskoulutuksilla ja ulkomaisella rekrytoinnilla. Yhteensä henkilöstöä toimii ikääntyneiden palveluiden tulosalueella yli 5.000 henkilöä.

Henkilöstömitoituksen lakisääteinen vaatimus tulee jatkossakin nousemaan samalla kun väestö ikääntyy ja palveluntarve kasvaa. Eduskunnan päätöksen mukaan siirtymäaika 0,7 henkilöstömitoitukseen on jatkettu vuoteen 2028. Vaikka Varhan henkilöstömitoituksen keskiarvo tällä hetkellä on 0,72 työntekijää asiakasta kohti, tulee yksittäisten toimipisteiden osalta ratkaista, miten henkilöstömitoitusta saadaan lisättyä laadukkaiden palveluiden turvaamiseksi ja lakisääteisten veloitteiden täyttämiseksi.

Ikääntyneiden palveluiden henkilöstömitoituksen vertailu yliopistollisilla hyvinvointialueilla toukokuussa 2023

Yliopistollisten hyvinvointialueiden henkilöstömitoituksen vertailu	
Hyvinvointialue	Keskiarvo
Varsinais-Suomen hyvinvointialue	0,72
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue	0,74
Pohjois-Savon hyvinvointialue	0,71
Pirkanmaan hyvinvointialue	0,73

Lähde: THL:n toteutunut henkilöstömitoitus 5/2023. Tarkasteluajanjakso 1.5.-21.5.2023. Tiedot päivitetty 19.9.2023.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista velvoittaa hyvinvointialuetta julkaisemaan ainakin puolivuositain tiedot siitä, missä ajassa iäkäs henkilö voi saada hakemansa sosiaalipalvelut. Lain määrittämä maksimiaika sosiaalipalveluita koskevien päätösten toimeenpanolle on kolme kuukautta asian vireilletulosta.

Ikääntyneiden palveluiden keskimääräiset odotusajat Varsinais-Suomen hyvinvointialueella ajanjaksolla 1.7.–31.12.2023 olivat:

- Omaishoidon tuki: 27 vuorokautta
- Ympärivuorokautinen palveluasuminen: 65 vuorokautta.

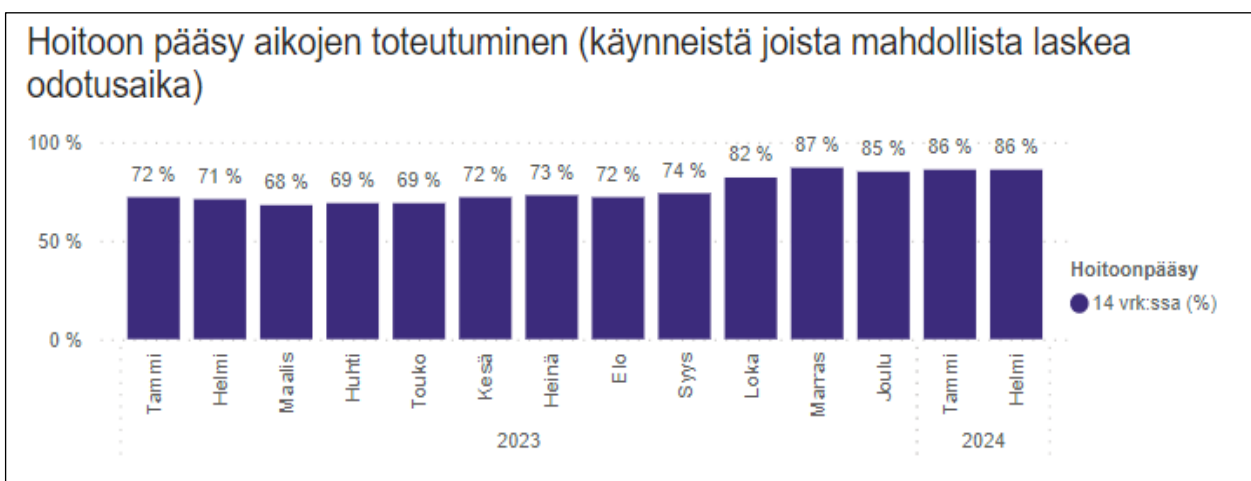
Ikääntyneiden palveluiden lakisääteisten hoitajamitoitusten kiristämisen vuoksi Varhan alueella on jouduttu sulkemaan ikääntyneiden ympärivuorokautisia hoivapaikkoja, mikä on hidastanut jatkohoitopaikan löytämistä ympärivuorokautista hoitoa tarvitseville iäkkäille potilaille. Potilaiden jatkohoitopaikkaan siirtymisen viivästyminen on ruuhkauttanut päivystys- ja sairaalapalveluita ja siirtänyt uusien potilaiden leikkauksia eteenpäin.

Valtuuston asettamien vuoden 2023 talousarviotavoitteiden toteutuminen avoterveydenhuollossa

Strategisena tavoitteena vuosille 2023–2025 on, että turvataan avoterveydenhuollon palveluiden saatavuus ja hoidon jatkuvuus. Tavoitteen saavuttamiseksi vuosina 2023–2025 kehitetään avoterveydenhuoltoa Tulevaisuuden Sotekeskus-hankkeen ja RRP2-hankkeen mukaisin toimenpitein. Lisäksi tarkoitus on ottaa käyttöön hoidon jatkuvuutta turvaavat käytännöt ja jatkuvuuden johtamisen malli.

RRP on lyhenne englannin kielen sanoista Recovery and Resilience Plan, suomeksi elpymis- ja palautumissuunnitelma. Hanke on osa sosiaali- ja terveysministeriön (STM) hallinnoimaa Suomen Kestävän kasvun ohjelmaa, jonka rahoittaa Euroopan Unionin kertaluontoinen elpymisväline (NextGenerationEU). Hankkeen tavoitteina on hoito-, palvelu- ja kuntoutusvelan purkaminen, vaikuttavan sosiaali- ja terveydenhuollon kohdentaminen haavoittuvassa asemassa olevaan väestöön sekä hoitotakuun toteutuminen.

Edellä mainittuun strategiseen tavoitteeseen liittyen Varhan aluevaltuusto on hyväksynyt sitovana talousarviotavoitteena vuodelle 2023, että pääsy kiireettömään hoitoon toteutuu 14 vrk:ssa. Tavoitetta ei saavutettu. Varhan hoitopääsyn seurannan mukaan vuonna 2023 prosenttiosuus vaihteli kuukausittain 68 %:sta 87%:iin niistä käynneistä, joista oli mahdollista laskea odotusaika. Joulukuussa 2023 lakisääteisessä määräajassa toteutui 85 % avosairaanhoidon käynneistä.

Lähde: Varhan yhteiset raportit, 26.3.2024

Toisena sitovana talousarviotavoitteena oli, että hoidon jatkuvuusmalli luodaan joulukuuhun 2023 mennessä. Tilinpäätöksessä vuodelta 2023 raportoitiin, että ”Jonoja on purettu kliinisenä lisätyönä, palvelusetelin käyttöönottoa vielä odotetaan.

Etäpalvelutuotannon laajentaminen odottaa lisää lääkäri työvoimaa. Toimintamallien yhtenäistäminen etenee, hoidon jatkuvuusmalli on luotu.”

Toisena hoitoonpääsyyn liittyvänä strategisena tavoitteena vuosille 2023–2025 on, että turvataan mielenterveys- ja päihdepalvelujen palvelujen saatavuus ja selkeä hoidon porrastus sekä prosessit. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi kehitetään mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuutta, oikea-aikaisuutta ja vaikuttavuutta Tulevaisuuden Sotokeskus-hankkeen ja edellämainitun RRP2-hankkeen toimenpitein. Hoidon porrastus selkiytetään mukaan lukien matalan kynnyksen palvelut ja kuvataan osana palvelustrategiaa.

Mainittuun strategiseen tavoitteeseen liittyvänä vuoden 2023 sitovina talousarviotavoitteina oli, että

- päihdepalveluista tehdään selvitys, jossa arvioidaan psykiatrian rakennusinvestoinnit ja mielenterveyspalveluprosessien kehittäminen
- psykososiaalisten hoitomenetelmien saatavuutta perustason palveluissa parannetaan kouluttamalla sote-henkilöstöä käyttämään näitä menetelmiä ja tarjoamalla menetelmäohjausta, jossa asiantuntija tukee perustason ammattilaista työohjauksen keinoin
- digitaalisia hoitomenetelmiä otetaan käyttöön, kuten ohjattua omahoito-välinettä, jossa asiakas hoitaa itse itseään digitaalisella hoitopolulla, tarvittaessa ammattilaisen tuella.

Tilinpäätöksessä vuodelta 2023 raportoitiin tavoitteiden toteutumisesta seuraavasti: ”

”Hoidon alkamisen prosessi on uudistettu syyskuusta alkaen. Rekrytoinnit kiristyneeseen hoitotakuuseen ovat onnistuneet (15 sairaanhoitajaa ja 10 psykologia). Sote-työpari-malli on edennyt. Neuvottelut hoidon porrastuksesta psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja sote-keskuksen välillä ovat edelleen kesken useimpien potilasryhmien osalta. Tilatarpeiden toteutusta on suunniteltu yhdessä psykiatrian kanssa. Vaikutukset: Digimielenterveys-klinikka käynnistyi syksyllä ja Terapianavigaattorin käyttöönotto alkaa 2024.

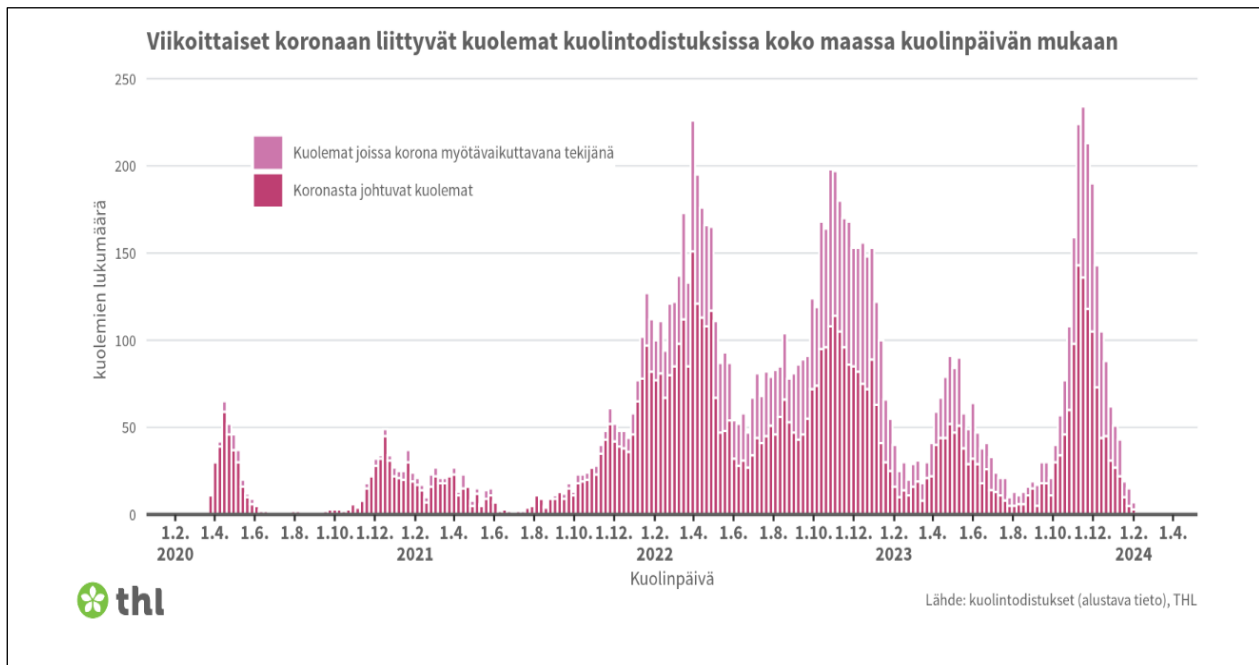
Psykososiaalisen tuen sote-työparimalli on otettu käyttöön.”

Toimenpiteet palvelujen saatavuuden parantamiseksi

Erikoissairaanhoidon potilaiden jatkohoitopaikan löytämisen sujuvoittamiseksi Varha on loppuvuonna 2023 ottanut käyttöön Uoma-potilassiirtojärjestelmän. Aluksi tietojärjestelmä on otettu käyttöön neljässä Akuutin toimipisteessä. Potilaita ohjataan Uoman kautta joko kotisairaalaan, yleislääketieteen ja kuntoutuksen osastoille tai geriatrian osastoille. Uoma-järjestelmä näyttää koko hyvinvointialueen hoitopaikat, joissa potilaan tarvitsemaa hoitoa on tarjolla ja onko paikkoja vapaana.

Kuten seuraavasta kaaviosta ilmenee, viime vuosien Covid19-pandemia jatkui edelleen vuonna 2023 ja kuormitti perusterveydenhuoltoa, sairaalapalveluja ja ikääntyneiden palveluja. Sote-alan henkilöstöpula ja vaikeudet löytää sijaisia on jatkuvaa, minkä vuoksi henkilöstö usein joutuu tekemään kaksi peräkkäistä työvuoroa tai pidempää työvuoroa. Henkilöstö on ylikuormittunut ja osa on hakeutunut töihin toiselle alalle, mikä pahentaa työvoimapulaa entisestään.

Koronaan liittyvät kuolemat kuolintodistuksissa 2020–2023

Lähde: THL:n nettisivut, Tartuntatautirekisteri, tieto päivitetty 22.2.2024

Julkisen alan eläkevakuuttaja Keva julkaisi 1.3.2023 selvityksen koulutuspaikkamääriin, kuntien eläköitymiseen, avoimiin työpaikkoihin sekä työvoimatilastoihin pohjautuen, miten tuleviin työvoimatarpeisiin kyetään vastaamaan nyt ja tulevaisuudessa. Kevan selvityksen mukaan esimerkiksi sairaanhoitajia on liian vähän koko maassa. Pelkästään Uudellamaalla oli analyysin mukaan 6.000 sairaanhoitajan vaje, ja koko maan tasolla vaje oli 16.600 uutta sairaanhoitajaa. Luku on kasvanut viime vuosina rajusti, sillä vuonna 2021 hoitajia arvioitiin puuttuvan pelkästään Uudellamaalla 3.500 ja koko maassa 8.000.

Terveydenhuollon henkilöstötilannetta haastaa lisäksi se, että lähihoitajia arvioitiin puuttuvan koko maassa 8.800, vuonna 2021 vaje oli 738. Sen sijaan lääkärien kohdalla tilanne ei ollut pahentunut. Vuonna 2021 yleislääkäreistä oli analyysin perusteella 1.035 ammattilaisen vaje koko maassa kuntasektorilla ja 1.3.2023 julkaistu analyysi näytti 908 yleislääkärin vajetta.

Kun ammattiryhmien henkilöstötarvetta tarkasteltiin sen mukaan, missä ammattiryhmässä on suurin vaje suhteessa nykyiseen henkilöstöön, erottuivat joukosta sosiaalityöntekijät ja psykologit. Sosiaalityöntekijöiden 4.278 työntekijän pula koko maassa oli huomattava, kun ottaa huomioon, että Kevan eläkevakuutettujen määrä ammattiryhmässä oli noin 7.240. Vaje oli 59 %. Kevan eläkevakuutettuna oli koko maassa 3.704 psykologia ja maaliskuussa 2023 raportoitu työvoimavaje oli 1.800 henkilöä, 49 % Kevan raportin mukaan viime vuosien aikana vaje on kasvanut molemmissa ryhmissä huomasti. Vuonna 2021 sosiaalityöntekijöiden kohdalla vaje oli koko maassa noin 2.655 työntekijää, vuoteen 2023 kasvua oli tullut 1.623 työntekijän verran. Psykologien vaje oli koko maassa vuonna 2021 1.040 henkilöä. Kasvua tähän oli tullut 763 psykologin verran.

Varha on aloittanut Ammattilaisten arvostama-hankkeen, jolla pyritään vahvistamaan henkilöstön sitoutumista työnantajaan. 24.10. –14.11.2023 tehdyn työhyvinvointikyselyn tulokset osoittavatkin, että henkilöstön sitoutumisen kannalta Varhalla on työnantajana runsaasti parannettavaa. Kyselyn 12.462 vastaajasta vain 16 % koki, että viimeaikaiset muutokset ovat olleet myönteisiä. Vastaajista 42 % koki, että työkyky on alentunut. Vain 34 % koki, että palautuu hyvin työpäivän jälkeen. Vastaajista vain 30 % koki, että Varhan päätöksenteko on oikeudenmukaista. Vain 16 % vastaajista vastasi kysymykseen "suosittelisitko Varhaa työnantajana" arvosanalla 9 tai 10 (asteikolla 0–10).

Palveluverkko ja alueelliset palvelut

Vuoden 2023 aikana toimi valtakunnallinen sairaaloiden ja ympärivuorokautisten päivystysten nykytilaa ja tulevaisuutta selvittänyt työryhmä. Työryhmän selvitys julkaistiin tammikuussa 2024. Elokuussa 2023 aloitetun selvitystyön tehtävänä on ollut laatia ehdotukset erikoissairaanhoidon sairaaloiden ja ympärivuorokautisten terveydenhuollon päivystysten porrasteisuudesta, työnjaosta ja yhteistyöstä kansallisena kokonaisuutena. Työryhmän mukaan sairaala- ja päivystysverkkoa on tiivistettävä. Työryhmä ei ehdottanut yksittäisten sairaaloiden lakkauttamisia, mutta esitti muutoksia niiden palveluvalikoimaan.

Hallitusohjelman mukaisesti vuoden 2024 aikana säädetään kansallisesta sairaaloiden ja päivystysten kokonaisuudesta. Myös erikoissairaanhoidon työnjakoa koskevat säädökset uudistetaan. Selvitystä on tarkoitus hyödyntää säädösvalmistelun tukena.

Aluevaltuusto hyväksyi Varhan palvelustrategian kokouksessaan 15.11.2023. Varhan palvelustrategia määrittelee alueen sosiaali- ja terveydenhuollon pitkän aikavälin tavoitteet. Palveluverkkoa koskevien linjausten tekeminen siirtyi vuoden 2024 puolelle. Vuoden 2024 aikana tarkastellaan lähemmin palvelurakenteen kehittämistä ja palvelujen yhteensovittamista, palveluverkon uudistamista ja palvelujen tuottajien valintaa. Palveluverkkosuunnittelussa tutkitaan mitkä palvelut soveltuvat liikkuvien yksiköiden tuottamiksi, missä palveluissa voidaan hyödyntää sähköistä asiointia, etävastaanottoja ja etäseurantaa, mitkä palvelut on välttämätöntä tuottaa fyysisesti lähellä asukkaita, missä palveluissa on vaikuttavaa ja kustannustehokasta koota osaamista tiettyihin yksiköihin ja millä tavalla, mitkä palvelut on perusteltua keskittää yhteen paikkaan esim. osaamisen ja laadun turvaamiseksi, tarvittavien investointien takia tms.

Havainnot

Perusterveydenhuollon kiireettömässä hoidossa hoitoonpääsyn lakisääteiset määräajat kiristyivät 1.9.2023 alkaen 14 vuorokauteen. Varhassa ei pystytty noudattamaan lain asettamia uusia määräaikoja, vaan vuoden lopussa vielä 15 % asiakkaista oli odottanut yli 14 vuorokautta hoitoonpääsyä. Näin ollen myös valtuuston sitova talousarviotavoite korkeintaan 14 vuorokauden odotusajasta jäi saavuttamatta.

Erikoissairaanhoidon kiireettömässä hoidossa Varhan hoitoonpääsytilanne on jo pitkään heikentynyt. Yli hoitotakuuajan odottaneiden asiakkaiden osuus kaikista hoitoa

odottaneista on jatkuvasti kasvanut kesästä 2022 alkaen. Vuoden 2023 lopussa yli lakisääteisen hoitotakuuajan odottaneiden osuus kaikista hoitoonpääsyä odottavista oli jo 18 % (3.426 henkilöä). Valviran puuttumisraja on 5 %. Pahin tilanne oli joulukuussa 2023 psykiatriassa ja neurokirurgiassa, joissa molemmissa noin 40 % erikoisalalle jonottavista oli odottanut yli lakisääteisen määräajan 6 kuukautta hoitoonpääsyä.

Suosituks

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että hyvinvointialueen palveluita ja toimintaa ohjataan kovin yksityiskohtaisesti lainsäädännöllä, joka lisäksi on monelta osin kiristynyt vuonna 2023 tai vuoden 2024 alusta, samaan aikaan kun on kiristetty hyvinvointialueiden taloudellista liikkumavaraa äärimmilleen.

Osa uusista lakisääteisistä velvoitteista koskevat asiakaspalvelua ja sen riittäviä ja osaavia henkilöstövoimavaroja, kuten säädökset hoitoonpääsyn määräajoista, ikääntyneiden palvelujen henkilöstömitoituksesta ja sosiaalityöntekijöiden pätevyysvaatimuksista ja asiakasmääristä. Tarkastuslautakunnan mielestä ongelmallista on lakimuutosten ajoittuminen hyvinvointialueiden toiminnan aloitusvaiheeseen.

Asiakaspalvelujen laatuun vaikuttavien säädösten lisäksi hyvinvointialuelaki sisältää paljon velvoitteita, joilla on kasvatettu hallinnollisen henkilöstön tarvetta. Tällaisia ovat esimerkiksi lukuisten lakisääteisten strategioiden, ohjelmien, suunnitelmien, tilastojen ja raporttien laadintaa koskevat säädökset.

Hyvinvointialueen toiminnan alkuvaiheessa erilaisten strategioiden, toimintaohjelmien, suunnitelmien ja raporttien laatiminen on ollut tarpeen, mutta herää kysymys missä määrin niiden sisällön ja julkaisuajankulun yksityiskohtainen ohjaaminen nimenomaan lainsäädännön kautta on ollut tarpeen ja tarkoituksenmukaista.

Raportteja ja arviointeja hyvinvointialueiden toiminnasta laaditaan myös valtakunnallisella tasolla ministeriöissä. Tarkastuslautakunta toteaa, että vaarana on valtionhallinnon ja hyvinvointialueiden hallinnollisen työn päällekkäisyys. Vähentämällä valtakunnallista

sääntelyä koskien hallinnollisia tehtäviä pystyttäisiin hyvinvointialueilla toivon mukaan jatkossa ohjaamaan enemmän henkilöstöresursseja hallinnosta asiakaspalvelutehtäviin.

Tarkastuslautakunnan mielestä on olemassa merkittävä riski, että Varhan tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman säästöjen toteuttaminen ilman valtiolta saatavaa hoitopääsyn nopeuttamiseen ohjattua kompensoivaa lisärahoitusta vaarantaa mahdollisuuksia noudattaa jatkossakaan lakisääteisiä hoitopääsyn määräaikoja perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon kiireettömässä hoidossa.

Taloudellisista ja rekrytointihaasteista huolimatta Varhan on pyrittävä nopeasti lisäämään henkilöstöä niissä toiminnoissa, joiden henkilöstömitoitus on alle lakisääteisen rajan, jotta henkilöstömitoitus saadaan lain mukaiselle tasolle.

5.7 Lastensuojelu ja lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut

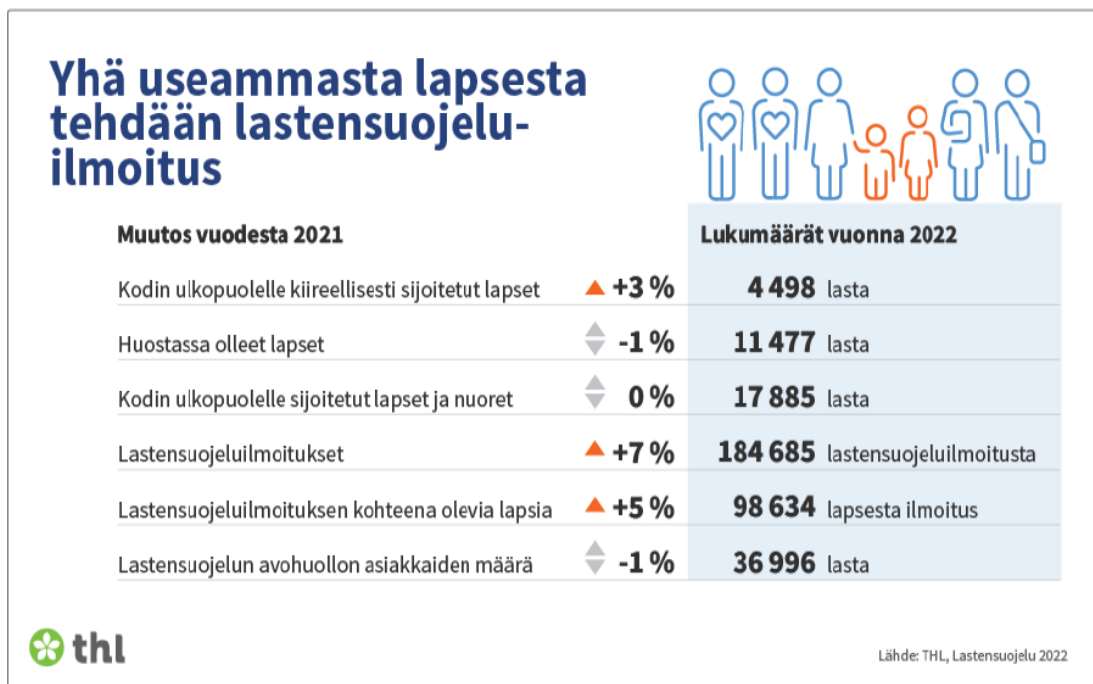
Lastensuojelulla ja lasten ja nuorten mielenterveyspalveluilla on suuri vaikutus alueen lasten ja nuorten hyvinvointiin. Lastensuojelun merkitys korostuu erityisesti niissä tilanteissa, joissa lapset ovat vaarassa joutua kaltoinkohdelluiksi tai heidän perusoikeuksiaan loukataan. Samanaikaisesti nuorten mielenterveyspalveluiden merkitys korostuu, kun nuoret kohtaavat psyykkisiä haasteita, joiden asianmukainen hoito on välttämätöntä.

Aluevaltuusto hyväksyi kokouksessaan 20.12.2023 Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2023–2025, joka on osa lakisääteistä Varsinais-Suomen hyvinvointisuunnitelmaa. Siinä on asetettu tavoitteet sekä määritelty toimenpiteet ja mittarit koskien Varhan lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena sekä erityisesti koskien lastensuojelun resursseja ja lastensuojelun palvelujärjestelmää. Tavoitteeksi on asetettu mm., että vaikeisiin ongelmiin tartutaan viipymättä ja vaikuttavasti.

Lastensuojeluilmoitukset

Lastensuojeluilmoitusten määrä on ollut tasaisessa kasvussa jo useita vuosia. THL:n vuoden 2022 raportin mukaan (julkaistu 16.5.2023) maan laajuisesti yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitusten määrä nousi 7 % vuodesta 2021 vuoteen 2022 ja lastensuojeluilmoituksen kohteena olevien lasten määrä

nousi 5 %. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tietojen mukaan lastensuojeluilmoitusten määrä oli kasvanut eniten 13–15-vuotiaiden ikäryhmässä. 14 %:sta teini-ikäisistä tehtiin vuoden aikana lastensuojeluilmoitus.

Lähde: THL, Lastensuojelu 2022, julkaistu 16.5.2023.

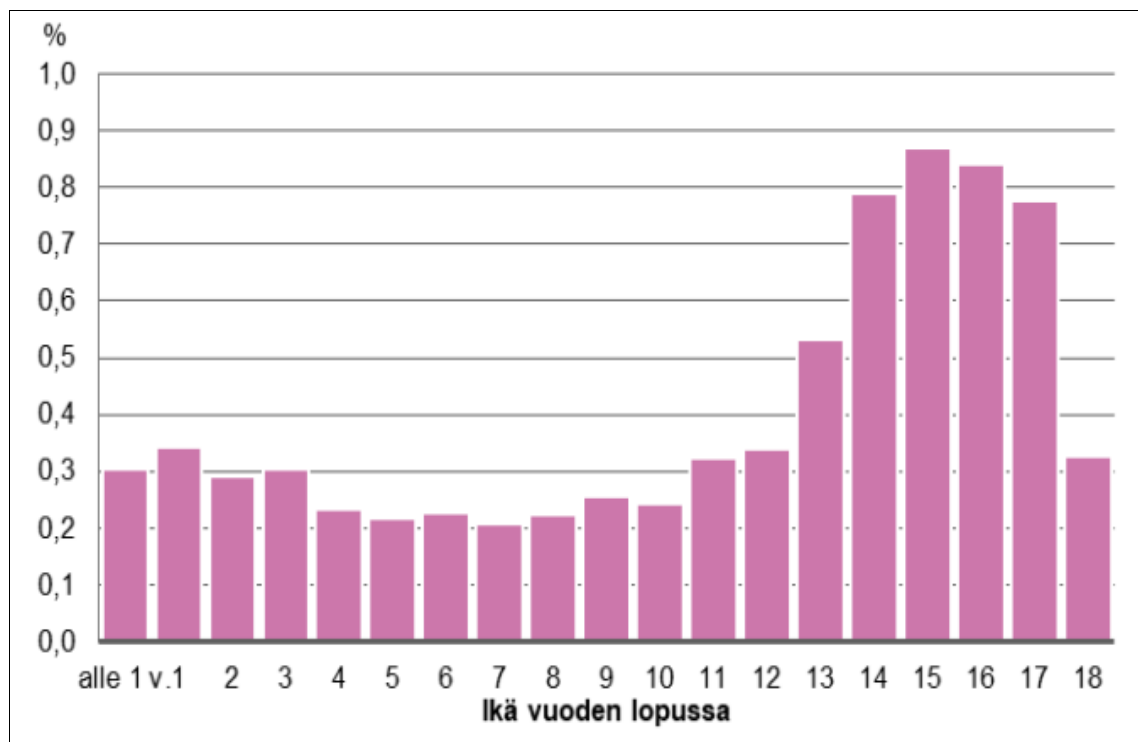
Huostaanotot ja kiireelliset sijoitukset

Uusien huostaanottojen määrä laski koko maassa 10 % vuodesta 2021 vuoteen 2022, ja samaan aikaan myös kaikkien huostassa olleiden kokonaismäärä väheni 1,5 %. Uusien huostaanottojen määrä vähentyi nyt neljättä vuotta vuotta peräkkäin. Vuonna 2018 uusia huostaanottoja tehtiin vuodessa 1.908, joten uusien huostaanottojen määrä on kolmessa vuodessa vähentynyt 13 %.

Uudet huostaanotot kohdistuvat erityisesti 13–17-vuotiaisiin. Uusien huostaanottojen määrä on kehittynyt eri ikäryhmissä samansuuntaisesti. Nuorin ja vanhin ikäryhmä muodostavat kuitenkin poikkeuksen: 0–2-vuotiaiden uudet huostaanotot ovat vähentyneet vuosien 2011–2012 huipputasosta kolmanneksella. Vuoden 2022 aikana 18 vuotta täyttävien uusien huostaanottojen määrä on pysynyt pienenä ja samansuuruisena kuin vuonna 2021.

Vuoden 2022 aikana 0,4 % 0–17-vuotiaista oli kiireellisesti sijoitettuna. Kiireellisesti sijoitettiin eniten 15–16-vuotiaita (0,9 % saman ikäisestä väestöstä). Vuonna 2021 kiireellisesti sijoitetuista lapsista otettiin vuoden 2022 loppuun mennessä huostaan lähes puolet (44 %).

Kiireellisesti vuoden 2022 aikana sijoitetut lapset ikävuosittain koko maassa, %, (N=4 498).

Lähde: THL, Lastensuojelu 2022, julkaistu 16.5.2023.

Kaiken kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten (17.885) sijoitusten kestot vaihtelivat suuresti. Neljännnes vuonna 2022 sijoitettuna olleista lapsista oli sijoitettuna alle 8 kuukautta, ja neljännnes lapsista oli ollut sijoitettuna yli 6 vuotta. Kolmasosa (32 %, 5.720 lasta) vuonna 2022 sijoitettuna olleista oli ollut sijoitettuna vähintään puolet elämästään.

Kiireellisesti sijoitettujen ja huostassa olevien lasten ja nuorten määrät vaihtelivat hyvinvointialueittain vuonna 2022 saadun datan mukaan. Varsinais-Suomen luvut olivat lähellä koko maan keskiarvoa: huostaan otettuja oli 1,1 % ja kiireellisesti sijoitettuja 0,4 % 0–17-vuotiaista vuonna 2022.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia on nostanut mediassa esiin hyvinvointialueiden lastensuojelun kriisin. Talentian mukaan hyvinvointialueilla ei ole ollut

kiinnostusta järjestön ratkaisuehdotuksiin. Talentian mukaan erityisesti huono palkka on syy työntekijäpulaan ja vaihtuvuuteen. Järjestön oman barometrin mukaan 82 % sosiaalialan koulutetuista kertoo, että työhön liittyy paljon tai jonkin verran ongelmia tai haasteita. Suurimpina syinä mainittiin työntekijäpula ja hankalat asiakastilanteet.

Lastensuojelun tilanne Varhassa

Tarkastuslautakunnalle raportoitiin 15.2.2024 lastensuojelun tilanteesta Varhassa. Varhassa lastensuojelun toimintaa vaikeuttaa pula sosiaalityöntekijöistä, vaikka laillistettuja sosiaalityöntekijöitä onkin tarpeeksi rekisterissä. Henkilöstön puutetta on vaikeuttanut se, että Varha joutui luopumaan vuoden 2024 alussa aluehallintoviraston [vaatimuksesta](#) ostopalvelutuottajien välittämistä sosiaalityöntekijöistä. Työntekijöiden pito- ja rekrytointiongelmien vuoksi lastensuojelutyöntekijöiden on tällä hetkellä otettava enemmän asiakkaita kuin laki sallii. Varsinais-Suomessa oli vuoden 2024 alussa ilman sosiaalityöntekijää jo yli 500 lasta. Vakituksia viranhaltijoita puuttui noin 30 virasta. Lisäksi uusia virkoja pitäisi jatkuvasti perustaa suuren asiakasmäärän vuoksi.

Työvoimapulaa yritetään korjata muun muassa antamalla sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneille esimiehille omia asiakkaita sekä erilaisilla rekrytointipalkkioilla ja eduilla, esimerkiksi asumisedulla ja rekrytointilisällä. Toisaalta joitain etuja on myös poistettu, esimerkiksi ylimääräisistä asiakkaista aiemmin maksettu 10 % palkanlisä. Henkilöstöä kuormittaa ja ihmetyttää tilanne, jossa lakia rikotaan määrittämättömän ajan maksamatta lisätyöstä työntekijöille korvausta.

Lastensuojelun henkilöstömitoitus tiukentui vuoden 2024 alusta 35 asiakkaan enimmäismäärästä 30 asiakkaaseen sosiaalityöntekijää kohden. Tarkastuslautakunnalle raportoitiin 15.2.2024, että Varhassa keskimääräinen asiakasmäärä sosiaalityöntekijällä oli vuoden 2024 tammikuussa lastensuojelun avohuollossa 39 ja sijaishuollossa 35. Asiakkaita on jaettu sosiaalityöntekijöiden lisäksi esihenkilöille tilanteen helpottamiseksi, mutta lakisääteinen mitoitus ei tästäkään huolimatta toteutunut lastensuojelun avohuollossa helmikuussa 2024.

THL tekee mitoituksen toteutumisseurantaa ja Lounais-Suomen aluehallintovirasto seuraa Varhan tilannetta. Ratkaisuja yritetään löytää muun muassa henkilöstölle suunnatulla kyselyllä, jossa sosiaalityöntekijät saavat ehdottaa, miten työntekijäresursseja parhaiten hyödynnettäisiin.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijätilanne 22.1.2024

Alue	virkojen määrä	täyttämättömiä virkoja	asiakasmäärä avohuollossa	lapsia/sos.tt.
1	10	4	221	37
2	9	3,2	215	37
Kaarina	6	3	170	57
Paimio, Sauvo	2	0	103	52
4	6	1,9	133	32
5	9	2,4	220	33
6	11	4,6	346	54
7	10	1	291	32
8	17	1	571	36
sijaishuolto	32	9,4	795	35-39

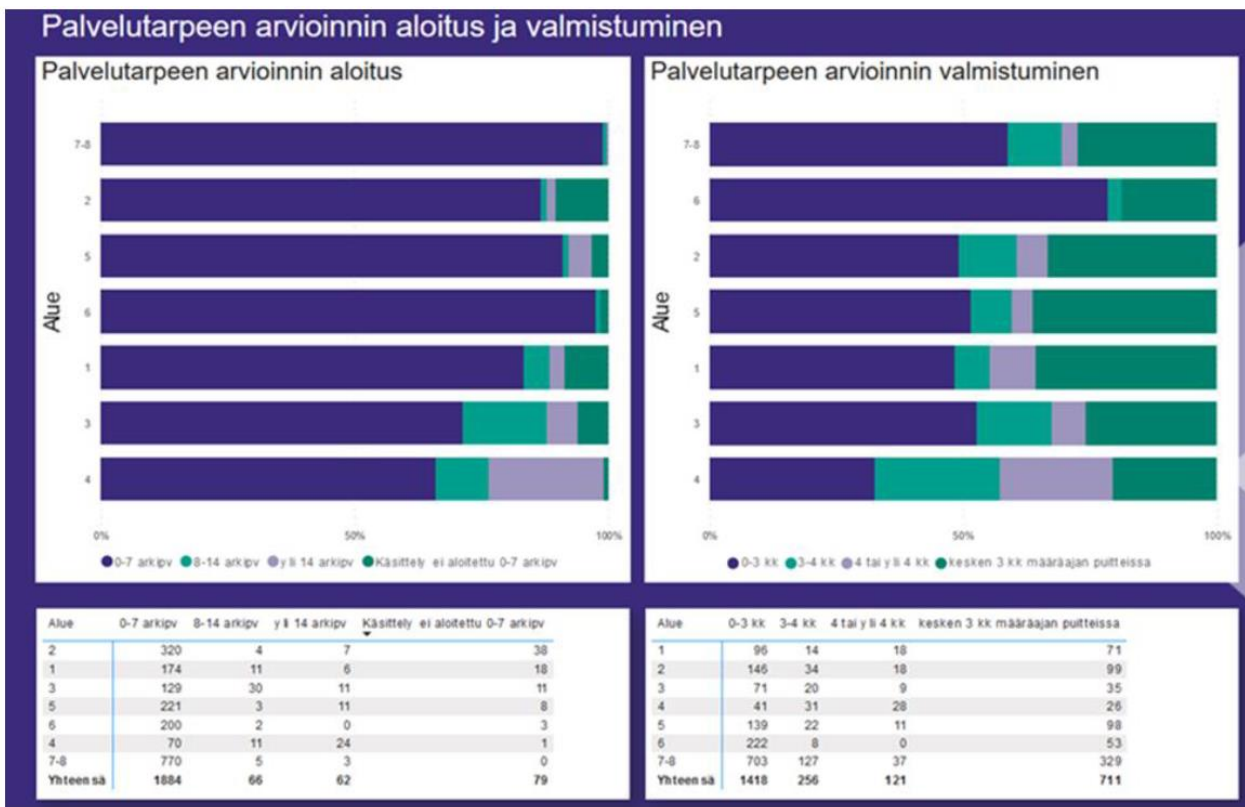
Lähde: Varhan lapsiperhepalveluiden johtaja, 15.2.2024

Lastensuojelun asiakasmäärät/ sosiaalityöntekijä + sosiaalityötä tekevät esihenkilöt 6.2.2024

Lasta ilman sosiaalityöntekijää 6.2.2024								
	Töissä olevat sosiaalityöntekijät	Lainmukaisen mitoituksen mukainen asiakasmäärä	Todellinen asiakasmäärä	Todellinen määrä asiakkaita ilman vastaavaa sosiaalityöntekijää	Kokonaisasiakasmäärä (todellinen asiakasmäärä + todellinen määrä asiakkaita ilman vastaavaa sosiaalityöntekijää)	*Lainmukaisen mitoituksen (30) asiakasmäärän ylitys	Esihenkilöt, joilla asiakkaita	**Asiakasmäärä / sosiaalityöntekijä + sosiaalityötä tekevät esihenkilöt
Avohuolto	60,3	1809	2 219	259	2 478	669	7	33
Sijaishuolto	22,6	678	795	0	795	117	4	30
Yhteensä	82,9	2487	3 014	259	3 273	786	11	32
* Lainmukaisen mitoituksen asiakasmäärän ylitys = laskennallinen asiakasmäärä ilman sosiaalityöntekijää								
** Todellinen mitoitus								

Lähde: Varhan lapsiperhepalveluiden johtaja, 15.2.2024

Varhan lastensuojelun käsittelyajoista Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) 31.10.2023 toimitettujen tietojen mukaan 90 % palvelutarpeen arvioinneista on aloitettu 0–7 arkipäivässä, ja palvelutarpeen arvioinneista ainoastaan 57 % on valmistunut lain vaatimassa määräajassa (3 kk:n aikana).

Lähde: Varhan lapsiperhepalveluiden johtaja, 15.2.2024

Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut

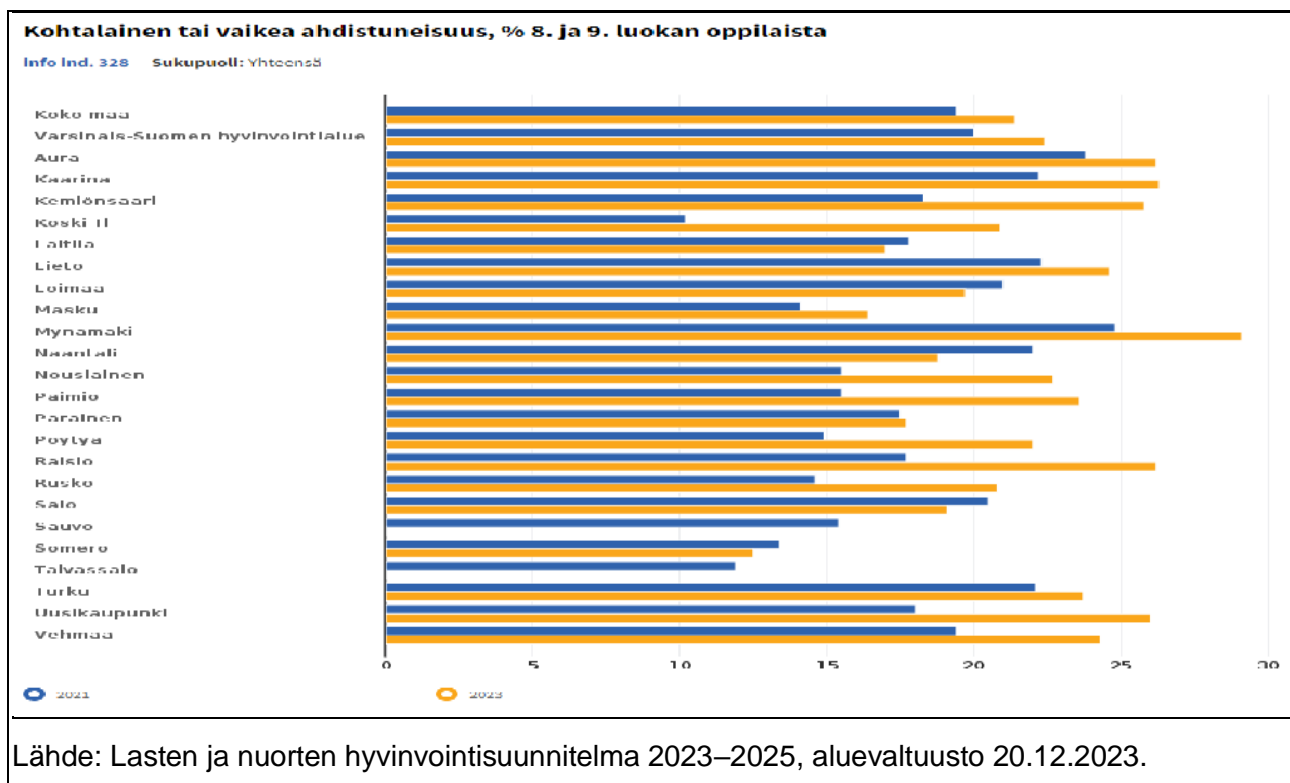
Kansallisessa mielenterveysstrategiassa ja itsemurhien ehkäisyohjelmassa vuosille 2020–2030 todetaan, että väestön mielenterveydenhäiriöt ovat kasvava kansanterveydellinen ja -taloudellinen haaste. Lasten mielenterveydellisistä häiriöistä aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (ADHD), käytöshäiriöt ja autismikirjon häiriöt ovat pojilla yleisempiä kuin tytöillä, ja tätä heijastaa yleisempi palvelujen, kuntoutuksen ja lääkeshoidon käyttö pojilla kuin tytöillä alle teini-ikäisten lasten ryhmässä. Nuoruusiässä masennus-, ahdistuneisuus- ja syömishäiriöt ovat yleisempiä tytöillä, ja nuoruusikäisistä alkaen palvelujen käyttö, lääkeshoitot ja kuntoutus ovat yleisempiä naisilla kuin miehillä. Yleisintä palvelujen käyttöä on nuorilla tytöillä, joista 13,2 % oli vuonna 2019 käyttänyt palveluita Suomessa.

Kansallinen mielenterveysstrategia vuosille 2020–2030 painottaa lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen kehittämistä. Nuorten mielenterveyspalvelujen alueelliseen kehittämiseen on otettu kantaa aluevaltuuston 20.12.2023 hyväksymässä Varhan lasten ja

nuorten hyvinvointisuunnitelmassa. Varhan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ohjaa kansallisen lapsistrategian ja kansallisen lastensuojelun tavoitteiden toimeenpanoa alueella. Kansallisen lapsistrategian (2019–2023) eräänä tehtävänä on lisätä lasten ja nuorten mielenterveystyön vaikuttavuutta.

Varsinais-Suomessa lapsia ja nuoria (0–19-vuotiaita) oli vuonna 2022 noin 9.500. Väestöennusteen mukaan lapsiväestön osuus vähenee tulevaisuudessa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaan lapsuudessa koettu köyhyys yhdistyy myöhemmin mielenterveysongelmiin.

Yläasteikäisten koululaisten kyselyn tulosten mukaan ahdistus, kiusaaminen ja yksinäisyys ovat lisääntyneet Varsinais-Suomessa vuodesta 2019 vuoteen 2023. Samalla palvelut eivät pysty vastaamaan tarpeeseen. Kouluterveyskyselyn 2019–2023 vastausten mukaan 8. ja 9.luokan oppilaiden ahdistuneisuus oli Varsinais-Suomen alueella hieman koko maan keskiarvoa korkeampaa. Ahdistuneisuuteen voi liittyä elämäntilanteelliset syyt. Kouluterveyskyselyn mukaan Varsinais-Suomessa 4. –5. luokkalaisista 15,7 % oli kokenut vuoden aikana fyysistä väkivaltaa vanhempien tai muiden huoltajien taholta. Ammattikoululaisista 13 % oli kokenut seksuaaliväkivaltaa vuoden 2023 aikana.

Lähde: Varha/Erikoissairaanhoidon hoitopääsy 31.12.2023

Varhassa oli vuoden 2023 lopussa odottanut hoitopääsyä kiireettömään psykiatriseen erikoissairaanhoidon yli lakisääteisen määräajan kolme kuukautta 42 alle 23 -vuotiasta lasta ja nuorta.

4/1.000 varsinaissuomalaisesta lapsesta oli vuonna 2021 saanut sairaalahoitoa mielenterveyden häiriöihin (0–17v). Sairaalahoidon määrä riippuu myös käytävissä olevista resursseista eikä välttämättä siksi kattavasti kuvaa palvelujen tarpeen määrää. Lasten ja nuorten itsemurhayritysten määrä on kohonnut vuodesta 2013 asti, nousten jyrkästi vuoden 2020 jälkeen.

Lähde: Varhan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, aluevaltuusto 20.12.2023.

Varhassa on runsaasti alueellisia eroja mielenterveyspalvelujen saatavuudessa. Koko Varsinais-Suomessa on merkittävä puute henkilöstöstä, erityisesti sosiaalityöntekijöistä ja koulupsykologeista.

Lapsi- ja oppilasmäärät THL:n uusissa (vuodelta 2023) ja vanhoissa (vuodelta 2004) henkilöstömitoitussuosituksissa

Suosituksien vuodelta	2004	2023
lastenneuvola terveydenhoitaja	400	320
lastenneuvola lääkäri	2270	2 270
kouluterveydenhoitaja	600	460
koululääkäri	2 100	2100
koulupsykologi	-	780
koulukuraattori	-	670

Lähde: Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2023–2025, aluevaltuusto 20.12.2023.

Varhan aluehallitus on 28.11.2023 päättänyt perustaa uuden Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen tulosryhmän. Yksityiskohtaisempi alaorganisaatorakenne (palvelualue, palveluyksikkö ja kustannuspaikkarakenne) valmistellaan kevätkaudella 2024.

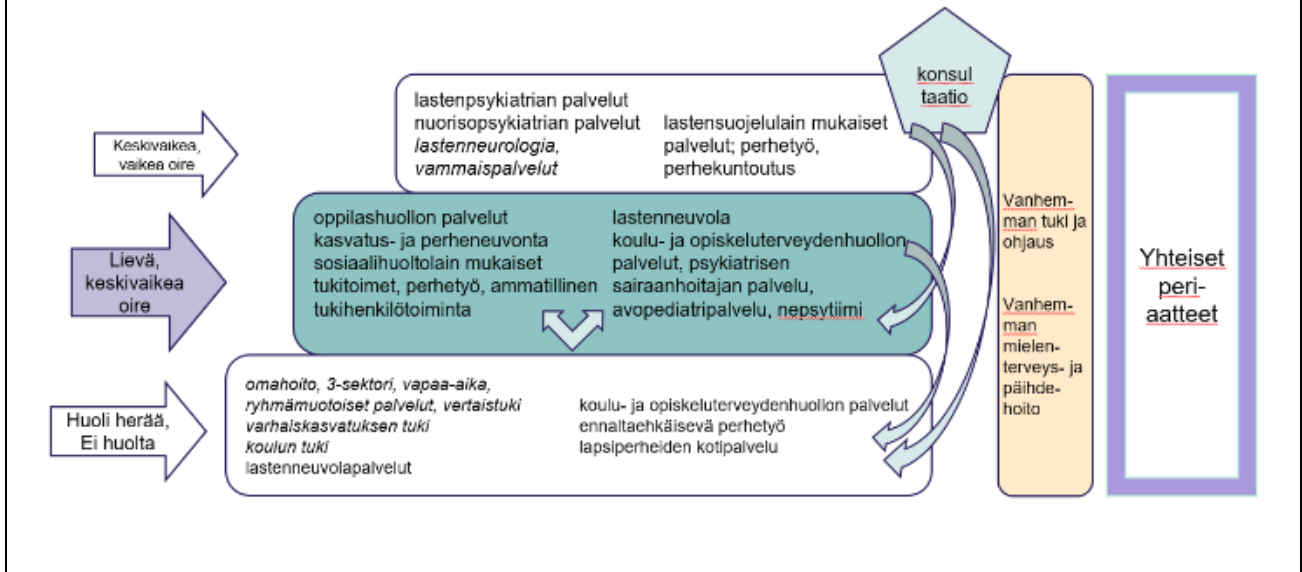
Suunnitelmien mukaan uuden organisaation toiminta käynnistyy syyskuussa 2024.

Muutoksen tavoitteena on siirtää painopistettä ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen.

Varhalla on perustettu Lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen ohjausryhmä.

Ohjausryhmä koordinoi palvelujen yhteensovittamista. Ohjausryhmä on asettanut yhdeksi tavoitteeksi kuvata psykososiaalisten palvelujen mallin ja varmistaa toimintaedellytykset mallin toteutumiselle.

Lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen portaittainen malli *Luonnos*

Lähde: Varhan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, aluevaltuusto 20.12.2023.

Kansallisen lapsistrategian toimenpiteen loppuraportti 2019–2023 esittää seuraavia kehitysehdotuksia hyvinvointialueiden lasten ja nuorten mielenterveysongelmien hoitoon: perustetaan hyvinvointialueille perusterveydenhuoltoon lasten (0–12-v.) mielenterveyden häiriöiden hoidosta vastaavia moniammatillisia työryhmiä. Työryhmät työskentelevät yhteistyössä perhekeskusverkostoon kuuluvien palvelujen kanssa sekä muiden lapsille kohdennettujen palvelujen kanssa. Työryhmät jalkautuvat kouluille ja tekevät yhteistyötä opiskeluhoollon kanssa perustasolla hoidettavien lievien ja keskivaikkeiden häiriöiden hoidossa.

Havainnot

Lastensuojelun toimintaa vaikeuttaa henkilöstöpula, eikä sosiaalityöntekijöiden määrä ole lainsäädännön mukainen eikä riittävä vastaamaan tarpeeseen. Lastensuojelussa työskentelevä henkilöstö on ilmaissut vakavan huolensa lainvastaisesta tilanteesta.

Uusien huostaanottojen määrä on laskenut koko maassa useiden vuosien ajan, erityisesti 13–17-vuotiaiden ikäryhmässä.

Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on pieni, mutta suurin osa heistä on 15–16-vuotiaita.

Nuortenpsykiatrian hoitopääsyssä on edelleen vakavia viiveitä. 31.12.2023 hoitopääsyä yli lakisääteisen odotusajan kolme kuukautta oli odottanut 42 alle 23-vuotiasta nuorta. Ahdistus, kiusaaminen ja yksinäisyys lisääntyvät nuorten keskuudessa, mikä on huolestuttavaa.

Varhassa suunnitellaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa organisaatiomuutoksia, joiden tavoitteena on siirtää painopistettä ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen. Mielenterveysongelmien hoidossa yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää: esimerkiksi perhekeskusverkosto ja koulujen opiskeluhoito.

Suosituks

Lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen ohjausryhmä pyrkii ratkaisemaan lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmia alueellisesti. Myös sosiaalihuoltoon olisi tarpeen perustaa ohjausryhmä, joka pyrkii vähentämään huostaanottojen määrää.

Kansallisen lapsistrategian loppuraportin suositus perustaa hyvinvointialueille perusterveydenhuoltoon lasten (0–12-v.) mielenterveyden häiriöiden hoidosta vastaavia moniammatillisia työryhmiä on tarpeen viedä Varhalla käytäntöön.

Lakisääteisistä sosiaalityöntekijöiden asiakkaiden maksimimääristä on pidettävä kiinni. Jo aloitettuja tehostettuja rekrytointitoimenpiteitä on jatkettava entistä voimallisemmin. Lastensuojelussa työskentelevien ehdotukset saatavuusongelman ratkaisemiseksi ja henkilöstöön pitovoiman parantamiseksi on vietävä käytäntöön. Sosiaalityöntekijöiden sitoutumisen varmistamiseksi tulisi harkita voidaanko ottaa uudelleen käyttöön lakisääteisen maksimimäärän ylittävistä ylimääräisistä asiakkaista maksettava palkanlisä.

Lasten ja nuorten päivystyksen odotustilat Tyksin Majakkasairaalassa. Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

5.8 Tiedonhallintapolitiikka, tietojärjestelmät ja integrointi

Tiedonhallintamallin laatiminen

Laissa julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (906/2019) säädetään julkisuusperiaatteen ja hyvän hallinnon vaatimusten toteuttamisesta viranomaisten tiedonhallinnassa. Laki sisältää julkishallintoa koskevat säännökset tiedonhallinnan järjestämisestä ja kuvaamisesta sekä tietoturvallisuuden toteuttamisesta. Varsinais-Suomen hyvinvointialue tiedonhallintalain mukaisena tiedonhallintayksikkönä on velvollinen laatimaan tiedonhallintamallin.

Tiedonhallintamallissa kuvataan toimintaprosessit, tietovarannot ja tietojärjestelmät ja niiden väliset suhteet sekä tietoturvallisuustoimenpiteet ja arkistointimenettelyt. Mallia hyödynnetään mm. ympäristön muutosvaikutusten arvioinnissa ja asiakirjajulkisuuskuvauksen laatimisessa. Se toimii myös pohjana tietosuojan ja tietoturvan kehittämiselle ja dokumentoinnille. Myös EU:n yleisen tietosuoja-asetus edellyttää hyvinvointialuetta

rekisterinpitäjänä dokumentoimaan sen vastuulla tapahtuva henkilötietojen käsittely riittävällä tarkkuudella.

Laissa julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (906/2019) 5 §:ssä säädetään tiedonhallintamallista ja muutosvaikutuksen arvioinnista seuraavasti: ”Tiedonhallintayksikössä on ylläpidettävä sen toimintaympäristön tiedonhallintaa määrittelevää ja kuvaavaa tiedonhallintamallia. Tiedonhallintamallia ylläpidetään palvelujen, asiankäsittelyn ja tietoaaineistojen hallinnan suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi, tiedonsaantia koskevien oikeuksien ja rajoitusten toteuttamiseksi, moninkertaisen tietojen keruun vähentämiseksi, tietojärjestelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuuden toteuttamiseksi sekä tietoturvallisuuden ylläpitämiseksi.”

Lain vaatimaan tiedonhallintamallin valmistelu siirtyi Varhassa vuodelle 2024. 20.12.2023 tehdyllä hankintapäätöksellä hankittiin palvelulisenssi Digiturvamalliin, joka tulee toimimaan Varsinais-Suomen hyvinvointialueen tiedonhallintamallin sekä tietosuoja- ja tietoturvadokumentaation laatimisen, ylläpitämisen ja jakamisen välineenä.

Tiedonhallintapolitiikan noudattaminen

Aluehallitus hyväksyi kokouksessaan 6.6.2023 Varhan tiedonhallintapolitiikan. Sen mukaan hyvinvointialuejohtajan tulee nimittää tietohallintakoordinaattori, tiedonhallintaryhmä, tietoturvavastaava, tietosuojavastaava sekä tietosuoja- ja tietoturvaryhmä.

Tarkastuslautakunnalle raportoitiin 15.2.2024, että tiedonhallintapolitiikan toimenpiteiden toteuttaminen oli edelleen osittain kesken. Viimeisimpänä osasyynä viivästyminen olivat joulukuussa 2023 käynnistyneet muutosneuvottelut, jotka päättyivät tammikuussa 2024.

Tarkastuslautakunnan 15.2.2024 saamien tietojen mukaan tietosuojavastaavana oli aloittanut maaliskuussa 2023 tietosuojapäällikön virkaan valittu henkilö.

Tietoturvapäällikön tehtäviä hoiti tietojärjestelmätarkastuspäällikön nimikkeellä toimiva henkilö.

Tiedonhallintakoordinaattorin, tiedonhallintaryhmän, tietoturvavastaavan, tietosuoja- ja tietoturvaryhmän nimeämistä oli valmisteltu, mutta lopulliset päätökset olivat 15.2.2024 vielä tekemättä. Tietosuoja- ja tietoturvaryhmä oli syksystä 2023 alkaen toistaiseksi kokoontunut epävirallisella kokoonpanolla.

Siirrettäviä digilaitteita valmiina käytettäväksi Tyksin Majakkasairaalassa.

Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

Tietojärjestelmät ja niiden integrointi

Digipalvelujen kehittäminen on Varhan strategian toteuttamiseen liittyvä strateginen hanke, jota toteutetaan vuosina 2023–2025. Varhan aluevaltuuston asettamana sitovana talousarviotavoitteena vuodelle 2023 oli, että ”Asiakas- ja potilastieto-järjestelmien yhdistäminen etenee niin, että järjestelmien yhdistelmiä olisi enintään kymmenen (nykyisin yli 40). Uusia digityökaluja, asiakasohjausmalli ja asiakaspalautemalli (NPS) otetaan käyttöön.”

Tilinpäätöksen toimintakertomuksessa vuodelta 2023 raportoitiin tavoitteen toteutumisesta seuraavasti:

”APTJ-kilpailutus on edennyt aikataulussa ja uusien järjestelmien käyttöönottoa valmistellaan luomalla yhtenäisiä toimintamalleja. Asiakasohjauksen alustan esiselvitys on kesken, käyttöönottoa viivytetään säästöpainneiden takia. *Vaikutukset:* Digiasiointiratkaisun kilpailutus etenee toteutukseen 2024. Onnistuneen APTJ-käyttöönoton tueksi tarvittava yhteisten toimintatapojen määrittely on käynnistynyt.”

Tietohallintojohtaja antoi tarkastuslautakunnalle 15.2.2024 tilanneselvityksen IT-hankkeista. Merkittävimmät IT-kehittämishankkeet vuonna 2024 ovat:

- Uusien asiakas- ja potilastietojärjestelmien hankinta ja ensimmäiset käyttöönotot,
- Uuden yhtenäisen digiasiointialustan hankinta ja käyttöönotto sekä
- Talouden ja henkilöstöhallinnan uusien yhtenäisten IT-alustojen suunnittelun aloittaminen.

Tavoitteet asetetaan strategiaprosessissa ja niiden toteutumista seurataan osana Kärkiohjelmaa ja strategisia hankkeita Varhan johtoryhmässä kuukausittain ja hallituksessa kvartaaleittain.

Tarkastuslautakunnan helmikuussa 2024 saaman tilanneselvityksen mukaan vuoden 2023 tavoitteet toteutuivat suunnitellusti, paitsi talouden- ja henkilöstöhallinnan tietojärjestelmien uudistuksen osalta, jossa esiselvitysprojekti käynnistettiin uudestaan tammikuussa 2024. Asiakas- ja potilastietojärjestelmien (APTJ) ja digiasiointialustojen kilpailutusten tulokset olivat tuolloin meneillään. Kilpailutusten tulokset valmistuivat helmi–maaliskuussa 2024.

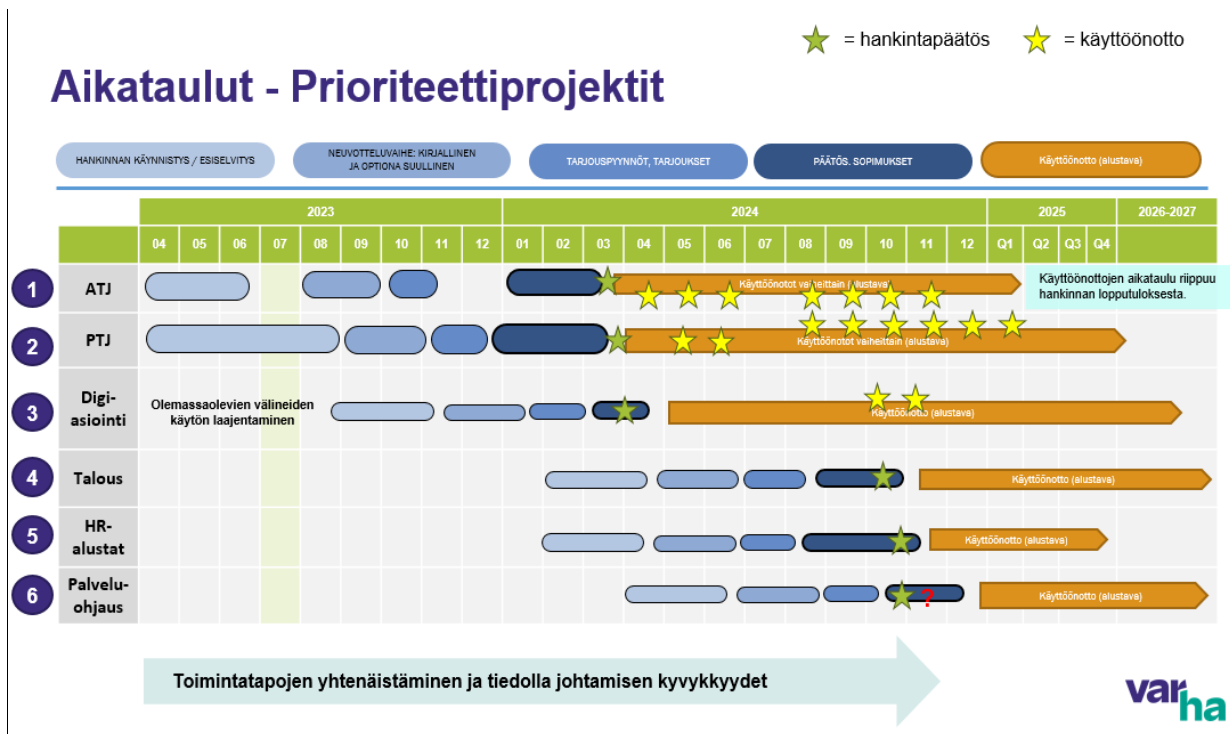
Varhan osittain omistama 2M-IT Oy on keskeinen yhteistyökumppani Varhan IT-hankkeiden toteuttamisessa. Varhan IT-kulujen talousarvio vuodelle 2024 on kokonaisuudessaan 103 milj. €, josta 85,5 milj. € on varattu ostopalveluihin 2M-IT Oy:ltä.

Tulevien vuosien (2024–2028) IT-investointeihin on tarkoitus varata yhteensä 79,0–82,5 milj. € seuraavasti:

- Perusterveydenhuollon tietojärjestelmäratkaisu 8,5 milj. €
- Sosiaalihuollon tietojärjestelmäratkaisu 5,7 milj. €
- Henkilöstöhallinnon tietojärjestelmä 9,7 milj. €
- Taloushallinnon tietojärjestelmä 12,4 - 16 milj. €
- Arkistoinnin järjestelmät 7,8 milj. €
- Kotiin vietävät digipalvelut 12,8 milj. €
- Tiedolla johtamisen kehittäminen 3,9 milj. €
- Digiasiointiratkaisu 4,7 milj. €
- Palveluohjauksen kehittäminen 6,0 milj. €
- Muut laajat kehittämishankkeet yhteensä 7,4 milj. €.

Kuten seuraavasta kaaviosta ilmenee, tietojärjestelmäprojekteista ensimmäisinä vuonna 2024 otetaan käyttöön perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen asiakas- ja potilastietojärjestelmät (APTJ), joilla korvataan nykyiset lukuisat asiakas- ja potilastietojärjestelmät. Erikoissairaanhoidossa säilyy nykyinen tietojärjestelmä, joka on perua Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin ajalta. Hyvinvointialueelle valittava APT-järjestelmä on hyvinvointialueella jo ennestään käytössä oleva järjestelmä, jonka käyttö laajennetaan koko hyvinvointialueelle ja luovutaan muista perusterveydenhuollon ja sosiaalitoimen APT-järjestelmistä. Talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmän kilpailutus on tarkoitus suorittaa vuonna 2024.

Varhan asiakkaille näkyvin uudistus on digiasioinnin mahdollistava tietojärjestelmä, eli yksi yhteinen sote-palveluiden mobiilisovellus koko Varsinais-Suomeen. Digipalveluita voi käyttää myös tietokoneella. Sovelluksella voi esimerkiksi ottaa yhteyttä Varhaan, käydä videovastaanotolla, varata ajan, tarkastella omia tietoja tai täyttää esitietolomakkeita. Sovellus tulee vaiheittain käyttöön vuoden 2024 aikana.

Lähde: Varhan tietohallintojohtaja 15.2.2024

Havainnot

Aluehallituksen 6.6.2023 hyväksymän tiedonhallintapolitiikan edellyttämien toimenpiteiden toteuttaminen on edennyt hitaasti ja toimenpiteistä toteutettiin vain pieni osa vuoden 2023 loppuun mennessä.

IT-hankkeet eivät vuonna 2023 edenneet aivan siinä tahdissa, kuin oli asetettu talousarviossa tavoitteeksi. Tämä on tarkastuslautakunnan mielestä ymmärrettävää, koska hyvinvointialueen toiminnan alkuvaiheessa palvelutoiminnan jatkuvuuden varmistamiseen sekä siirtyviin tietojärjestelmiin, laitteisiin ja verkkoihin liittyvät tehtävät ovat vieneet runsaasti resursseja.

Vuonna 2024 IT-kehittäminen tulee etenemään nopeasti siten, että käyttöön otetaan koko hyvinvointialueella yhteiset asiakas- ja potilastietojärjestelmät perusterveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa. Lisäksi otetaan käyttöön digiasiointialusta, joka mahdollistaa asiakkaalle sähköisen asiointin monessa palvelussa. Tarkoituksena on myös kilpailuttaa talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmät syksyllä 2024.

Suosituks

Tarkastuslautakunta toteaa, että Varhan tietosuojaan ja tietoturvaan liittyvän organisaation ja vastuuhenkilöiden virallinen vahvistaminen ja tiedonhallintamallin luominen ovat tärkeitä ja kiireellisiä toimenpiteitä.

Lakisääteisen tiedonhallintamallin luomiseen tulee varata tarpeelliset voimavarat.

Varhan tulee huolehtia siitä, että koko hyvinvointialueen kattavaan, pitkäjänteiseen IT-kehittämiseen ja -suunnitteluun on riittävät ja osaavat resurssit, jotta varmistetaan että IT-hankkeet tukevat hyvinvointialueen strategian ja palvelustrategian toteuttamista.

Tarkastuslautakunta pitää lisäksi tärkeänä, että Varhan organisaatiossa on riittävä IT-alan hankintaosaaminen ja projektinhallintaosaaminen.

6 Allekirjoitukset

Markus Ylis-Junttila

Markus Ylis-Junttila

puheenjohtaja (24.4.2024 alkaen)

Elina Rantanen

Elina Rantanen

varapuheenjohtaja

Veera Granroth

Veera Granroth

jäsen

Jussi Helesvirta

Jussi Helesvirta

jäsen

Katriina Hiippavuori

Katriina Hiippavuori

jäsen

Jaakko Kivisaari

Jaakko Kivisaari

jäsen

Raimo Nieminen

Raimo Nieminen

jäsen

Petra Peltonen

Petra Peltonen

jäsen

Sitovien talousarviotavoitteiden toteutuminen – taulukko

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
<p>1.Kiireettömään hoitoon pääsy toteutuu 14 vrk:ssa.</p> <p>Hoidonjatkuvuus malli luodaan joulukuuhun 2023 mennessä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hoitoonpääsyn mittarit • Hoidon jatkuvuus (COCI) • Asiakas-palaute 	<p>Jonoja on purettu kliinisenä lisätyönä, palvelusetelin käyttöönottoa vielä odotetaan. Etäpalvelutuotannon laajentaminen odottaa lisää lääkäri työvoimaa. Toimintamallien yhtenäistäminen etenee, hoidon jatkuvuusmalli on luotu.</p> <p>Hoidon tarpeen arviointi tapahtuu aiempaa nopeammin, 95 % yhteydenotoista arvioidaan saman päivän aikana. Hoitotakuun mukainen hoitoonpääsy 14 vrk:ssa toteutui joulukuussa 85 %:lla asiakkaista.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Hoitotakuun mukainen hoitoonpääsy 14 vrk:ssa toteutui 85 % asiakkaista.</p> <p>Hoidon jatkuvuusmalli on luotu.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
<p>2. Keskeiset erikoisalan konsultaatiot ovat saatavilla sote-keskusten kiireettömissä palveluissa.</p>	<p>Erikoisala-konsultaatioiden saatavuus sote-keskuksissa ja käytettävissä olevat sähköiset konsultaatiovälineet</p>	<p>Erikoisalojen konsultaationumerot ja läheteohjeet on julkaistu ja ylläpidetään keskitetysti. Konsultaatiomallien edelleen kehittäminen odottaa sähköisiä välineitä ja palveluverkkolinjauksia ja kärsii osin myös erikoislääkärivajeesta (geriatria, psykiatria).</p> <p>Konsultin yhteystiedot ja läheteohjeet löytyvät yhdestä paikasta. Perustasolle tarjotaan pediatrian, geriatrian, sisätautien ja psykiatrian erikoislääkärikonsultaatioita.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Konsultaatioiden saatavuus ei ollut kattava. Saatavuutta rajoittaa lääkäriresurssien vaje.</p>
<p>3. TYKS/Sairaala-palvelut ottaa vastuun hyvinvointialueen vuodeosastopalveluista niin, että hoitoketjut ja kuntoutus toimivat. Tilannekuva vuodeosastojen kokonaiskuurmituksesta ja toimintaprofiileista on valmis 30.6.2023.</p>	<p>Erikseen laadittava mittaristo, joka kuvaa vuodeosastohoidon toimivuutta hoitoketjut huomioiden.</p>	<p>Potilaslogistiikan hallintasoftware on otettu käyttöön. Vaikeasti muistisairaiden osastohoito keskitetään geriatrian palvelualueelle. Asumispalvelujen ja kotihoidon resurssipula haastaa vuodeosastoruuhkien purkua.</p> <p>Potilaalle löytyy sopivin jatkohoitopaikka yhden sovelluksen kautta. Kotisairaaloiminnan</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Asumispalvelujen ja korihoidon resurssipula haastaa etenemistä toimenpiteissä. Kotisairaaloiminnan organisointi on kuitenkin suunniteltu ja vuodeosastojen toimintaprofiilit määritetty.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
		yhtenäistäminen toteutuu 1.1.2024 alkaen ja toiminta on laajenemassa.	
4. Alueelliset perhekeskukset on perustettu ja sähköinen perhekeskus otettu käyttöön.	<p>Hoitotakuun toteutuminen.</p> <p>Sähköisen perhekeskuksen tuotantokäytön väestöpeitto.</p> <p>Etänä hoidettujen osuus.</p>	<p>Perhekeskusten tehtävien yhdenmukaistaminen on osin vielä kesken, psykologipula jatkuu. Mielenterveys- ja päihdepalvelut organisoidaan keskitetysti.</p> <p>Perhekeskusajokorttiko ulutus jatkuu ja tukee perhekeskustoimintam allin tunnettuutta alueella.</p> <p>Verkostoyhteistyö kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa on käynnissä. Sähköisten perhekeskuspalvelujen käyttöönotto on viivästynyt sopimusteknisistä syistä (palvelun tuottaa DigiFinland).</p> <p>Ammattilaiset ovat perehtyneet perhekeskuksen toimintamalliin ja sähköisten perhekeskuspalvelujen mahdollisuuksiin. Perhekeskusverkosto toimii kuntayhteistyön rakenteena.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Hoitotakuu ei ole toteutunut.</p> <p>Sähköisten perhekeskuspalvelujen käyttöönotto on viivästynyt sopimusteknisistä syistä.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
<p>5. Mielenterveys- ja päihdepalveluista tehdään selvitys, jossa arvioidaan psykiatrian rakennusinvestoinnit ja mielenterveyspalveluprosessien kehittäminen. Parannetaan psykososiaalisten hoitomenetelmien saatavuutta perustason palveluissa kouluttamalla sote-henkilöstöä käyttämään näitä menetelmiä ja tarjoamalla menetelmäohjausta, jossa asiantuntija tukee perustason ammattilaista työnohjauksen keinoin.</p> <p>Otetaan käyttöön digitaalisia hoitomenetelmiä, kuten ohjattu omahoito-väline, jossa asiakas hoitaa itse itseään digitaalisella hoitopolulla, tarvittaessa ammattilaisen tuella.</p>	<p>Hankkeet toteutuvat.</p> <p>Hoidon porrastuksen toimivuus.</p> <p>Hoitoonpääsyn mittarit.</p>	<p>Hoidon alkamisen prosessi on uudistettu syyskuusta alkaen. Rekrytoinnit kiristyneeseen hoitotakuuseen ovat onnistuneet (15 sh ja 10 psykologia). Sote-työpari-malli on edennyt.</p> <p>Neuvottelut hoidon porrastuksesta psykiatrisen esh:n ja sote-keskuksen välillä ovat edelleen kesken useimpien potilasryhmien osalta. Tilatarpeiden toteutusta on suunniteltu yhdessä psykiatrian kanssa.</p> <p>Digimielenterveysklinikka käynnistyi syksyllä ja Terapianavigaattorin käyttöönotto alkaa 2024. Psykososiaalisen tuen sote-työparimalli on otettu käyttöön.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Hoitajarekrytoinnit ovat onnistuneet ja tukevat hoitotakuuta. Sote-työpari-malli on edennyt ja uusi hoidon alkamisen prosessi on käynnistetty. Osa hankkeista on siis edennyt.</p> <p>Tilatarpeiden suunnittelu on kesken ja neuvottelut hoidon porrastuksesta siirtyvät toimeenpanon osalta vuoteen 2024.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
<p>6. Eri palvelumuotojen (omaishoito, säännöllinen kotihoito, yhteisöllinen asuminen, ympärivuorokautinen palveluasuminen, laitospalvelut) tavoitteena olevat peittävyysasteet määritellään strategisen tavoitteen mukaisesti 30.9.2022 mennessä.</p> <p>Sähköisten etäpalvelujen laajennussuunnitelma kotihoidon tueksi on valmis.</p>	<p>Eri palvelumuotojen peittävyysaste yli 75-vuotiailla.</p> <p>Digitaalisten palveluiden käytön laajuus.</p>	<p>Palvelurakenteen peittävyystavoitteet hyväksyttiin aluevaltuustossa (tuottavuus-ohjelma, TA 2024). Kotihoidon keskitetty etähoiva etenee eri palvelualueilla, mutta laajenemista hidastaa toimitilojen puute. Laitospalveluja korvaavien uudiskohteiden toiminnalliset suunnitelmat on tehty, mutta palveluverkkolinjaukset puuttuvat. Yhteisöllisen asumisen laajennussuunnitelma ja sosiaalisen kanssakäymisen malli on tehty. Yhteisölliseen asumiseen liittyy vielä monia epäselviä tulkintoja.</p> <p>Etähoiva laajenee kotihoidossa. Suunnitelma laitospalvelujen purkamisesta on tehty.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Palvelurakenteen peittävyystavoitteet on hyväksytty aluevaltuustossa.</p> <p>Sähköisten etäpalvelujen laajennussuunnitelmasta kotihoidon tueksi ei ole raportoitu toimintakertomuksessa. Toimitilojen puute hidastaa kotihoidon etähoivan laajenemista.</p>
<p>7. Palvelustrategia määrittelee sote-palvelujen pitkän aikavälin tavoitetilan sekä saavutettavan ja kustannustehokkaan palveluverkon.</p>	<p>Palvelustrategian valmistuminen ja hyväksyminen aikataulussa.</p>	<p>Laajalti osallistaen valmisteltu palvelustrategia hyväksyttiin aluevaltuustossa 15.11.2023. Palveluverkkosuunnittelun hanke on</p>	<p>Tavoite on toteutunut.</p> <p>Palvelustrategiasta on tehty päätös 15.11.2023.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
		käynnistetty syyskuussa 2023. Palvelujen kehittäminen ja palveluverkkosuunnittelu voivat edetä hyväksytyjen periaatteiden mukaisesti.	
8. Luodaan kuntouttavan arviointiyksikön malli ja aikataulutetaan sen käyttöönotto.	Kuntouttavan arviointiyksikkömallin käytön kattavuus ja vaikuttavuus (erikseen laadittava mittaristo)	Arviointiyksikön palvelukuvaukset on luotu ja palveluprosessit ja henkilöstömitoitus on määritelty. Lääkäri- ja terapiahenkilöstö saadaan sote-palveluiden tulosalueelta. Kuntoutus- ja arviointipalvelut kootaan yhteen hallinnolliseen yksikköön vuoden 2024 alusta. Suunnitelma arviointiyksikkötoiminnan laajenemisesta on tehty.	Tavoite on toteutunut. Kuntouttavan arviointiyksikön malli on luotu ja sen käyttöönotto aikataulutettu.
9. Toteutetaan yhteisöllisyys-hanke ja käynnistetään esihenkilöiden kehittämisohjelma. Tunnistetaan henkilöstön pitovoimatekijät. Määritellään koulutusyhteis-	Suosittelemisindeksi (ENPS) Harjoittelun koettu laatu (CLES) Muut ohjelman myötä tarkentuvat mittarit.	Henkilöstön saatavuuden ja kohdentumisen nykytilakartoitus vie vielä aikaa. Kansainvälistä rekrytointia ja oppilaitosyhteistyötä on selvitetty. Veto- ja pitovoimaa on tuettu	Tavoite on toteutunut osittain. Yhteisöllisyys-hanke on muutettu kärkiohjelmaksi ja osa kokonaisuuksista edennyt. Osa on vielä kesken.

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
työn tavoitteet Sote-akatemian ja Terveyskampus Turun osalta.		<p>myös omin toimenpitein.</p> <p>Osaamisen ja työnjaon uudistamisen pilotoidaan (jos rahoitus saadaan STM:ltä). Johtamisen poikkiorganisatoriset prosessit on määritelty ja työryhmät käynnistyneet. Rekrytointikonsepti on luotu, henkilöstökysely tehty ja yhteisöllisyyttä edistetty tapahtumin ja onnistumistarinoin.</p>	
<p>10. Asiakas- ja potilastietojärjestelmien yhdistäminen etenee niin, että järjestelmien yhdistelmiä olisi enintään kymmenen (nykyisin yli 40). Uusia digityökaluja, asiakasohjausmalli ja asiakaspalaute-malli (NPS) otetaan käyttöön.</p>	<p>IT-tavoitetilan määrittely ja toteutussuunnitelman laadinta. Kilpailutusten toteutuminen ja hankkeiden käynnistyminen.</p>	<p>APTJ-kilpailutus on edennyt aikataulussa ja uusien järjestelmien käyttöönottoa valmistellaan luomalla yhtenäisiä toimintamalleja. Asiakasohjauksen alustan esiselvitys on kesken, käyttöönottoa viivytetään säästöpainneiden takia.</p> <p>Digiasiointiratkaisun kilpailutus etenee toteutukseen 2024. Onnistuneen APTJ-käyttöönoton tueksi tarvittava yhteisten toimintatapojen määrittely on käynnistynyt.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Asiakas- ja potilastietojärjestelmiä ei vielä vuonna 2023 yhdistetty enintään kymmeneksi järjestelmäksi.</p> <p>Kilpailutukset etenivät vuonna 2023, päätökset siirtyivät vuodelle 2024.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
<p>11. Toimivat konsernipalvelut on järjestetty koko hyvinvointi-alueelle. Konsernipalvelujen toiminnan NPS-arvo on vähintään 30.</p>	<p>Konsernipalvelujen työkalujen toimivuuden arviointi.</p> <p>Toiminnan ja talouden vastuuhenkilöiden antama NPS.</p>	<p>Tarkemmat prosessikuvaukset puuttuvat vielä osasta keskeisiä prosesseja, toiminnan mittariston määrittely on osin kesken. Sisäisten asiakkaiden NPS on tekemättä. Palveluportaalin suunnittelu on kesken.</p> <p>Toimintamallit ovat vakiintumassa ja yhdenmukaistaminen etenee volyymitiedon tukemana. Päätöksenteon vuosikello on laadittu.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Konsernipalvelujen NPS on tekemättä.</p> <p>Palvelukuvauksia- ja prosessikuvauksia on tehty, mutta osa prosessikuvauksista vielä puuttuu. Palveluportaalin suunnittelu on kesken.</p>
<p>12. Kansalliset vähimmäistietosisällöt ja perusmittarit toiminnan ja talouden seurantaan laaditaan ja saadaan pääosin (80 %) käyttöön.</p>	<p>Mittaristotietovarannon käytettävyys.</p> <p>HVAn tietopalustan hallintamallin ja siihen liittyvien sopimusten tila.</p> <p>Työntekijöille tarjottu kirjaamiskoulutus</p>	<p>Tietopalustan palvelu- ja hallintamalli on luotu, työvälineet ja sopimukset päivitetty. Mittaristotietovarannon (MTV) tietosisällöissä on vielä puutteita, mm. THL:n toiminnasta johtuen. APTJ-kilpailutuksia on tuettu asiantuntijatyöllä, jotta hankittavat ratkaisut tukisivat Varhan tietojohdamisen tarpeita. Kirjaamisen ohjauksen ja toiminnan muutosten hallintarakenteet on perustettu. Tietojohdamisen kypsyysanalyysi tehtiin</p>	<p>Tavoite on toteutunut.</p> <p>Mittaristotietovaranto on perustettu, mutta sen tietosisällöissä on vielä puutteita. Mittaristo on pääosin käytössä (80 %).</p> <p>Kirjaamisen ohjauksen ja toiminnan muutosten hallintarakenteet on perustettu. Tietojohdamisen kypsyysanalyysi on tehty.</p> <p>Tiedonhallinnan jatkokehittämisessä on resursseista johtuvia haasteita.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
		<p>kehittämiskohteiden tunnistamiseksi.</p> <p>Resurssihaasteet vaikuttavat tiedonhallinnan jatkokehittämiseen.</p> <p>Tiedolla johtamisen laatu paranee säännöllisesti julkaistavan johdon kuukausiraportin ansiosta.</p> <p>Kirjaamiskäytäntöihin saadaan yhtenäiset linjaukset ja raportoinnin laatu paranee.</p>	
<p>13. Strateginen hankintatoimi organisoidaan ja käynnistetään. Osaamisen kasvattamisen ensimmäinen vaihe ns. kategoriahankinta organisoidaan ja lainopilliset hankinnan tukipalvelut varmistetaan.</p>	<p>Strategisen hankinnan prosessien toimivuus ja taloudellinen vaikuttavuus</p>	<p>Hankintavelka on saatu kartoitettua, toimintamalli kilpailutusten priorisointiin, kilpailutuskalenteri ja hankintojen kehittämissuunnitelma on laadittu. Osaavia hankinta-ammattilaisia on edelleen haasteellista rekrytoida ja perehdyttää. Kilpailutusconsulttia on käytetty apuna. Työnjakokeskustelu jatkuu. Saatavuuteen vaikuttaa mm. palkkataso. Hankintapolitiikka etenee päätöksentekoon keväällä 2024.</p>	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Strateginen hankintatoimi on organisoitu ja käynnistetty.</p> <p>Kategoriahankinta on organisoitu ja lainopilliset hankinnan tukipalvelut varmistettu.</p> <p>Hankintastrategia ei vielä vuonna 2023 valmistunut eikä prosessien toimivuutta voi hankintavelan ja ohjeistuksen puutteen vuoksi tarkasti arvioida.</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
		Kyvykkyys kilpailutusvelan taittamiseen ja onnistuneisiin hankintoihin paranee vähitellen.	
14. Pelastuspalvelujen palvelutasopäätös valmistuu joulukuuhun 2023 mennessä valtuuston käsiteltäväksi.	Palvelutasopäätöksen valmistuminen ja hyväksyminen aikataulussa.	<p>Palvelutasopäätös on hyväksytty aluevaltuustossa 11.10.2023.</p> <p>Palvelutuotanto voidaan organisoida palvelutasopäätöksen mukaisesti.</p>	<p>Tavoite on toteutunut.</p> <p>Palvelutasopäätös on valmistunut ja hyväksytty 11.10.2023.</p>
15. Varhan yleinen varautumissuunnitelma sekä toimialakohtaiset varautumissuunnitelmat on laadittu.	Hyvinvointialueen yhteinen toimintamalli.	<p>Yhteisen toimintamallin valmistelu jäi kesken vastuuhenkilön vaihtuessa ja suunniteltujen resurssien jäädessä vajaaksi.</p> <p>Toimialakohtaisten valmiussuunnitelmien laatimiseen tarvitaan lisää aikaa.</p> <p>Valmiussuunnitelman yleisen osan hyväksyminen ja turvallisuusfoorumin käynnistäminen siirtyivät vuodelle 2024.</p>	<p>Tavoite ei ole toteutunut.</p> <p>Varhan yleinen varautumissuunnitelma ei ole valmis eikä myöskään toimialakohtaisia varautumissuunnitelmia ole laadittu.</p>
16. Ensihoidon kustannustehokkaita ja vaikuttavista tuottamistavoista laaditaan suunnitelma	Ensihoidon tarpeettomien käyntien osuus (X-5 koodi) käyntimääristä.	Toimivat mallit muualla Suomessa on kartoitettu, vahva näyttö Päijät-Hämeen mallista. Yhteistyö Turun amk:n, sote-keskus-, sairaala- ja	<p>Tavoite on toteutunut osittain.</p> <p>Toimintakertomuksessa ei ole raportoitu onko ensihoidon kustannustehokkaita ja vaikuttavista</p>

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
osana palvelustrategiaa.		<p>ikäntyneiden palvelujen kanssa on hyvässä vauhdissa.</p> <p>Yli 4.000 ensihoidon tehtävää on vuonna 2023 pystytty hoitamaan ilman ensihoidon paikalle menoa. Äkillisen avuntarpeen tilanteiden hoito toteutetaan uudella palveluohjauksella 2024.</p>	<p>tuottamistavoista laadittu suunnitelmaa.</p> <p>Suomen toimintamalleja on kuitenkin kartoitettu ja yhteistyö etenee.</p> <p>Ensihoidon tehtäviä on vuonna 2023 pystytty hoitamaan ilman ensihoidon paikalle menoa ja uudenlaisen palveluohjauksen käyttöönottoa valmistellaan.</p>
Tytäryhteisöjen tavoitteet			
Länsirannikon Työterveys Oy	Tilikauden tulos on positiivinen. Hyvinvointialueuudistuksista johtuvien toiminnallisten muutosten hallittu haltuunotto siten, että palveluiden laatu, saavutettavuus ja toimintavarmuus toteutuvat.	Tilikauden tulos on positiivinen. Hyvinvointialueuudistuksesta johtuvien toiminnallisten muutosten hallittu haltuunotto siten, että palveluiden laatu, saavutettavuus ja toimintavarmuus toteutuvat.	Tavoitteet ovat toteutuneet. Tilikauden tulos on positiivinen. Hyvinvointialueuudistuksista johtuvat toiminnalliset muutokset on otettu hallitusti haltuun. Palveluiden laatu, saavutettavuus ja toimintavarmuus toteutuivat.
Oy Vasso Ab	Yhtiön rooli sosiaalialan kehittämistoiminnassa ja asiantuntijapalveluiden tuottamisessa on yhteensovitettu	Yhtiön rooli sosiaalialan kehittämistoiminnassa ja asiantuntijapalveluiden tuottamisessa on yhteen sovitettu hyvinvointialueen	Tavoitteet ovat toteutuneet. Yhtiön rooli sosiaalialan kehittämistoiminnassa ja asiantuntija-

Valtuustotason tavoite	Mittarit	Toimintakertomuksessa raportoitu tulos	Tarkastuslautakunnan arvio toteutumisesta
	<p>hyvinvointialueen TKKI-toiminnan (Tutkimus, koulutus, kehittäminen, innovaatiotoiminta) sekä palvelutuotannon kanssa. Tilikauden tulos on positiivinen.</p>	<p>TKKI-toiminnan (Tutkimus, koulutus, kehittäminen, innovaatiotoiminta) sekä palvelutuotannon kanssa. Tilikauden tulos on positiivinen.</p>	<p>palveluiden tuottamisessa on yhteensovitettu hyvinvointialueen TKKI-toiminnan ja palvelutuotannon kanssa. Tilikauden tulos on positiivinen.</p>
Myllykoti Oy	<p>Tilikauden tulos on positiivinen. Palveluhinnat ovat kilpailukykyiset. Yhtiö noudattaa palvelutuotannossa hyvinvointialueen omalle toiminnalleen asettamia laatukriteerejä.</p>	<p>Tilikauden tulos on positiivinen. Palveluhinnat ovat kilpailukykyiset. Yhtiö noudattaa palvelutuotannossaan hyvinvointialueen omalle toiminnalleen asettamia laatukriteerejä.</p>	<p>Tavoitteet ovat toteutuneet. Tilikauden tulos on positiivinen. Palveluhinnat ovat kilpailukykyiset. Yhtiö noudattaa palvelutuotannossaan hyvinvointialueen omalle toiminnalleen asettamia laatukriteerejä.</p>

Tarkastuslautakunnan toiminta

Tarkastuslautakunta 2022–2024

Tarkastuslautakunnan tehtävistä säädetään Laissa hyvinvointialueesta (2021/611). Lain 125 §:n mukaan aluevaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten. Lautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla valtuutettuja.

Tarkastuslautakunnan päätehtävänä on valmistella aluevaltuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat ja arvioida, ovatko aluevaltuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tarkastuslautakunta laatii arviointisuunnitelman ja antaa aluevaltuustolle kultakin vuodelta arviointikertomuksen, jossa esitetään arvioinnin tulokset. Arviointikertomus käsitellään aluevaltuustossa tilinpäätöksen yhteydessä. Aluehallitus antaa aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta.

Tarkastuslautakunnan kokoonpano (1.1.2023 alkaen):

Jäsen

Lauri Heikkilä, pj. (25.3.2024 asti)

Markus Ylis-Junttila, pj (24.4.2024 alkaen)

Elina Rantanen, vpj.

Veera Granroth

Jussi Helesvirta

Katriina Hiippavuori

Jaakko Kivisaari

Varajäsen

Markku Agge

Emmi Lehtinen (31.12.2023 asti)

Laura Rantanen (28.2.2024 alkaen)

Carita Backas

Jukka Hongisto

Ritva Seppälä

Mikko Vuolle

Raimo Nieminen

Reima Rantanen

Petra Peltonen

Viivu Seila

Tarkastuslautakunta tutustui Tyksin uuteen Majakkasairaalaan kokouksen yhteydessä 7.9.2023. Vasemmalta lautakunnan jäsenet Katriina Hiippavuori ja Jaakko Kivisaari, puheenjohtaja Lauri Heikkilä (25.3.2024 asti), varajäsen Viivu Seila, jäsen Veera Granroth, varapuheenjohtaja Elina Rantanen, jäsen Jussi Helesvirta ja lautakunnan tekninen sihteeri, tuloksellisuustarkastaja Tuuli Elonen-Holvitie. Kuvasta puuttuvat jäsenet Raimo Nieminen ja Petra Peltonen sekä esittelijä, arviointijohtaja Synnöve Niemi ja sihteeri, arviointipäällikkö Rami Aaltonen. Valokuvaaja: Synnöve Niemi.

Tarkastuslautakunnan toiminta

Lautakunnan kevään 2023 kokouksissa hyväksyttiin esitykset aluevaltuustolle mm. koskien Varsinais-Suomen hyvinvointialueen arviointikertomusta sekä 31.12.2022 lakkautettujen Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän, Kärkullan kuntayhtymän ja Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymän arviointikertomuksia vuodelta 2022, kuten myös esitykset koskien mainittujen organisaatioiden vuoden 2022 tilinpäätösten hyväksymistä ja tili- ja vastuuvapaudesta myöntämistä tilivelvollisille. Aluevaltuusto hyväksyi tarkastuslautakunnan esitykset 14.6.2023.

Sidonnaisuusilmoitukset kaikilta 1.1.2023 alkaen ilmoitusvelvollisilta luottamushenkilöiltä ja viranhaltijoilta pyydettiin tammikuussa 2023. Sidonnaisuusraportti käsiteltiin tarkastuslautakunnassa 9.3.2023 ja aluevaltuustossa 19.4.2023.

Arviointisuunnitelma vuosille 2023–2024 hyväksyttiin tarkastuslautakunnassa 15.6.2023. Syksyllä 2023 tarkastuslautakunta on arviointisuunnitelmansa mukaisesti käsitellyt mm. sitovien talousarviotavoitteiden ja erityisesti henkilöstöä koskevien tavoitteiden toteutumista, ajankohtaisia kiinteistöhankeita, konserniohjausta ja -valvontaa, palvelustrategiaa, Varhan hankintapalvelujen, sisäisen tarkastuksen ja Psykiatrian tulosryhmän toimintaa sekä tehnyt tutustumiskäynnin Tyksin Majakkasairaalaan.

Tarkastuslautakunnan edustajat ja valmistelijat osallistuivat yliopistollisten hyvinvointialueiden tarkastuslautakuntien tapaamiseen Kuopiossa 23.–24.8.2023. Lautakunnan jäsenille on tarjottu mahdollisuus osallistua kahteen koulutukseen tai vertaiskehittämistilaisuuteen vuodessa.

Tilintarkastus

Aluevaltuusto hyväksyi kokouksessaan 22.6.2022 § 70 tarkastuslautakunnan esityksen, jonka mukaan Varsinais-Suomen hyvinvointialue päättää pitää voimassa Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja tilintarkastusyhteisö BDO Audiator Oy:n välisen sopimuksen koskien tilintarkastuspalveluja ja siirtää sen hyvinvointialueelle. Lisäksi aluevaltuusto päätti 22.6.2022, että tilintarkastuspalveluja koskevan sopimuksen sisältämä ensimmäinen optiovuosi 2023 otetaan käyttöön. Vastuunalaisena tilintarkastajana on toiminut JHT, HT Minna Ainasvuori.

Aluevaltuusto päätti 24.5.2023 hyväksyä tarkastuslautakunnan esityksen tilintarkastuspalvelujen hankintasopimuksen optiovuoden 2024 käyttöönotosta.

Ulkoisen tarkastus

Tarkastuslautakunnan alaisuudessa toimivassa Ulkoisen tarkastuksen yksikössä valmistellaan tarkastuslautakunnan päätettävät asiat. Lautakunnan esittelijänä oli vuonna 2023 arviointijohtaja Synnöve Niemi, sihteerinä arviointipäällikkö Rami Aaltonen ja teknisenä sihteerinä tuloksellisuustarkastaja Tuuli Elonen-Holvitie.

Vuoden 2022 arviointikertomuksen suositusten jälkiseuranta

(Huom. numerointi viittaa vuoden 2022 otsikoiden numerointiin).

4 Strategisia tavoitteita ja talouden suunnittelua koskevat havainnot

4.1 Hyvinvointialueen strategioiden valmistelu

Tarkastuslautakunnan suositukset:

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että palvelustrategiatyö rajataan selkeästi ja sen tulee ohjata valintojen tekemiseen palvelutuotannossa. Palvelustrategian valmistelun operatiivinen vastuu on järjestämisen palvelujen tulosalueella. Operatiivinen valmistelu toteutetaan yhteistyössä muiden Varhan tulosalueiden, ulkoisten kumppaneiden ja yhteistyötahojen kanssa.

Ensimmäiset valtioneuvoston vahvistamat valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle ovat voimassa vuosina 2023–2026.

Tarkastuslautakunta jää seuraamaan, miten valtakunnalliset tavoitteet tullaan huomioimaan hyvinvointialueen strategiatyössä.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Palvelustrategiatyö päätettiin työn alussa rajata niihin perustason palveluihin, joista syntyy merkittävät kustannukset ja joissa koettiin olevan suurinta kehittämis- ja yhdenmukaistamistarvetta huomioiden kunnista siirtyneiden palvelujen ja käytäntöjen kirjo.

Pitkän tähtäimen tavoitteet on nyt esitetty erikseen sosiaali- ja terveyskeskuspalveluille, lasten, nuorten ja perheiden palveluille, lapsiperheiden sosiaalityölle ja lastensuojelulle, mielenterveys- ja päihdepalveluille, ikääntyneiden kotiin annettaville palveluille ja

asumispalveluille sekä perustason vuodeosastopalveluille. Sen sijaan erikoissairaanhoidon, päivystyksen ja ensihoidon, vammaispalvelujen ja työikäisten sosiaalipalvelujen pitkän tähtäimen tavoitteet on määritelty vain ylätasolla.

Palvelustrategiassa esitetään kaikkia palveluja koskevia ylätason periaatteita palveluverkkosuunnittelulle ja palvelutuottajan valinnalle.

Palvelustrategiatyötä on tehty erittäin osallistavasti siten, että valmistelun työpajoissa on ollut mukana useita kymmeniä sote-ammattilaisia, kahteen asukaskyselyyn on saatu yli 11.000 vastausta ja lausuntokierrokset on toteutettu kahdesti saaden kannanotot niin Varhan toimielimiltä kuin alueen kunnilta, sote-alan yrityksiltä ja järjestöiltä.

Valtuustoseminaareja on järjestetty kolme, jotta vuoropuhelua on voitu käydä useassa vaiheessa hieman eri sisällöillä.

Palvelustrategian linjaukset nojaavat vahvasti valtakunnallisiin tavoitteisiin kuten palvelurakenteen muutokseen vahvistamalla perustason palveluita ja palvelujen yhteensovittamista. Ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen palveluja lisätään, jotta tarve raskaampiin palveluihin vähenisi. Digitaaliset palvelut nähdään osana palvelurakenteen keventämistä. Varhan palvelustrategiassa korostetaan myös palvelujen yhdenvertaisuutta, vaikuttavuutta ja yhdyspintatyötä kuntien ja kolmannen sektorin kanssa.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut osittain.

Palvelustrategian linjaukset nojaavat valtakunnallisiin tavoitteisiin kuten palvelurakenteen muutokseen vahvistamalla perustason palveluita ja palvelujen yhteensovittamista.

Palvelustrategiatyö on rajattu niihin perustason palveluihin, joista syntyy merkittävimpiä kustannuksia. Rajaus on osittain tehty vain ylätasolla.

4.2 Talousarvion ja -suunnitelman 2023–2025 valmistelu

Tarkastuslautakunnan suositus:

Tarkastuslautakunta muistuttaa, että hyvinvointialueen talouden tasapainottamisen aikavelvoite on huomattavasti kuntien velvoitetta lyhyempi. Käytännössä se tulee edellyttämään selkeitä toimenpiteitä jo kulloinkin käynnissä olevan talousarviovuoden aikana eikä rakenteellisia muutoksia voida lykätä pitkään.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Hyvinvointialueen talousarvio laaditaan kalenterivuositain ja talousarviovuosi on aina taloussuunnitelmakauden ensimmäinen vuosi. Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen kolmen vuoden ajanjaksolla. Taseen kertynyt alijäämä on katettava kolmen vuoden kuluessa, muutoin valtiovarainministeriö voi käynnistää arviointimenettelyn.

Talouden alijäämä vuodelle 2023 syyskuun ennusteen ja viimeisimpien varainministeriön rahoituslaskelmien 10.10.2023 mukaan on 121 miljoonaa euroa. Hyvinvointialueen toteutunut talouskehitys yhdistettynä nykyrakenteen muodostamaan näkymään tulevasta kustannuskehityksestä ja arvioihin valtion rahoituksen kehityksestä, muodostaa talouden tasapainottamistarpeen 270 milj. € vuoden 2026 loppuun mennessä. Varsinais-Suomen hyvinvointialueen tasapainotustarve on n. 4 %/vuosi toimintakuluista. Talouden tasapainottaminen edellyttää merkittäviä toiminnan uudistuksia ja tehostamistoimenpiteitä.

Aluehallitus päätti kokouksessaan 7.11.2023 § 362 ”Talouden tasapainottaminen Varsinais-Suomen hyvinvointialueella vuosina 2024–2026”.

Talouden tasapainottamisohjelma tulee kohdentumaan kaikkiin hyvinvointialueen toimintoihin ja lähtökohtana on, että talous on tasapainossa vuoteen 2026 mennessä. Työ toteuttaa osaltaan Varsinais-Suomen strategian toimeenpanoa mm. edistämällä palvelujen vaikuttavuutta, digitalisuutta, palvelujen oikea-aikaisuutta, hankintojen laadukkuutta ja taloudellista kestävyttä. Yleisesti tavoitellaan kaikissa palvelukokonaisuuksissa palvelurakenteen keventämistä, palvelujen parempaa yhteensovittamista sekä palvelujen tuottavuuden ja vaikuttavuuden lisäämistä.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut osittain.

Talouden tasapainotustarve on huomioitu ja talouden tasapainottamisohjelma on hyväksytty, mutta sen toteuttamisen toimet ovat vielä kesken.

4.3 Rakentamista ja investointisuunnitelmaa koskeva valmistelu

Tarkastuslautakunnan suositus:

Tarkastuslautakunta korostaa tiedolla johtamisen merkitystä asiakkaiden palvelutarpeiden arvioinnissa sekä siihen vastaamisessa. Investointien suunnittelu ja ohjaaminen tulee aina pohjautua asiakasprosesseihin ja niiden kautta tapahtuvaan palvelutarpeeseen vastaamiseen. Hyvinvointialueen niukkojen resurssien vuoksi rakennushankkeita joudutaan todennäköisesti priorisoimaan alueella aiempaa tiukemmin.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Tiedolla johtaminen asiakkaiden palvelutarpeiden arvioinnissa on itsestään selvästi tärkeää ja sisältyy jo asiakaskohtaisten palvelutarpeiden suunnitelmiin. Taktisemman järjestelmätasoisien tietojohdamisen kyvykkyyttä on kasvatettu vuoden 2023 aikana lisäämällä portaittain säännölliseen tiedonkeruuseen uusia mitattavia tietoja palvelujen toimivuudesta. Järjestelmätasoisien tietojohdamisen toimivuutta on haitannut kuitenkin asiakas- ja potilastietojärjestelmien hajanaisuus ja asiakas- ja potilastietojen kirjaamiskäytäntöjen puutteellisuus. Kirjaamistyötä on kehitetty vuoden 2023 aikana ja kehitetään edelleen. Lisäksi asiakas- ja potilastietojärjestelmien kilpailutus on käynnistynyt keväällä 2023 ja uusien Varha-laajuisten järjestelmien käyttöönotot tapahtuvat kevästä 2024 alkaen.

Hyvinvointialueen ensimmäinen investointisuunnitelma vuosille 2023–2026 valmisteltiin syksyllä 2022 poikkeuksellisen vaillinaisin tiedoin. Toimintansa hyvinvointialueille siirtäneissä organisaatioissa ei oltu laadittu investointisuunnitelmia vuodesta 2023 alkaen. Ainoastaan Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin kiinteistöinvestoinneista oli olemassa pidemmän aikavälin suunnitelma. Hyvinvointialueelle laaditun ensimmäisen investointisuunnitelman taustalla on tarvekysely, joka tehtiin siirtyville organisaatioille keväällä 2022. Kartoitetut tarpeet olivat hyvin erilaisia ja erilaisissa suuruusluokissa ja niitä täydennettiin viime hetkille asti. Kevään 2023 aikana suunnitelmaa ja hankkeiden

kohdistumista tulosalueille täsmennettiin, lisäksi nopean inflaation ja korkojen nousun vaikutukset laadittuun investointisuunnitelmaan päivitettiin.

Hyvinvointialueelle siirtyi kunnista ja kuntayhtymistä huomattava määrä toimitiloja, joihin liittyy merkittävä korjausvelka. Hyvinvointialue on tehnyt vuoden 2023 aikana tiloihin kuntokartoituksia ja katselmuksia pitemmän tähtäimen tilasuunnittelun pohjaksi. Vuosina 2023 ja 2024 käynnistyvät kohteet muodostuvat hankkeista, jotka siirtyivät Varhalle rakentamisen ollessa käynnissä tai kunnissa päätettyinä sitoumuksina tai kohteina, joista on jo olemassa tilatarveselvityksiä sekä hankesuunnittelutietoja ja joille on siten päätöksenteon edellytykset. Investointisuunnitelmaan sisältyvät kohteet ovat lisäksi sellaisia, joilla vastataan joko lain velvoitteeseen purkaa ikääntyneiden laitoshoidon vuoteen 2027 mennessä tai joissa nykyisten tilojen huonokuntoisuus edellyttää nopeita toimia ja ovat tiloja, jotka palvelutarpeen kehityksen vuoksi joka tapauksessa tarvitaan myös tulevaisuudessa.

Hyvinvointialueelle siirryttiin olemassa olleella, laajalla palveluverkolla. Varhan palvelustrategia on esitetty aluehallituksen kokouksessa 7.11.2023 päätettäväksi aluevaltuustolle 15.12.2023. Palvelustrategian hyväksymisen jälkeen palveluverkkosuunnittelu käynnistyy tarkennettavien palveluverkon muodostamisen periaatteiden pohjalta. Toimitilatarpeisiin liittyvää hyvinvointialueen sisäistä koordinoinnin tarvetta varten on käynnistetty tulosaluekohtaiset tilatyöryhmät, joissa käsitellään kunkin tulosalueen tilatarpeita ja tilojen kehittämistä lyhyellä ja pitkällä aikavälillä Varhan linjausten mukaisesti. Näiden tilatyöryhmien lisäksi on tarpeen perustaa koordinoiva tilatyöryhmä, joka käsittelee useampaa tulosaluetta koskevia tila-asioita ja tilojen kehittämistarpeita. Koordinoivan tilatyöryhmän tavoitteena on tukea palveluverkkosuunnittelua, palveluintegraatiota, toimitilojen käytön tehostamista sekä investointisuunnittelua. Työryhmä käsittelee myös kunta- ja sidosryhmäyhteistyössä esiin nousevia kiinteistöasioita ja edesauttaa toimitilakysymyksiin liittyvän tiedon välittymistä hyvinvointialueen organisaation sisällä.

Pelastustoimen investointien suunnittelua ohjaa keskeisesti pelastustoiminnan palvelutasopäätös ja palvelutasopäätöstä ohjaa mm. hyvinvointialueen strategia ja kansalliset tavoitteet. Paloasemaverkostoa ylläpidetään ja kehitetään palvelujen saatavuus ja riskitasot huomioiden. Pelastustoimen hankkeet perustuvat aluepelastuslaitoksen laatimaan paloasemaverkkosuunnitelmaan, joka on viimeksi päivitetty vuonna 2022.

Kohteista on laadittu kuntoarviot. Hyvinvointialue on aloittanut paloasemaverkkosuunnitelman päivittämisen hyvinvointialuestrategian mukaisesti ja nyt suunnitelmaan sisältyvät hankkeet päivitetään tarvittaessa tilasuunnittelun osalta. Kustakin hankkeesta laaditaan tarveselvitykset toteutusvaihtoehtoiseen päätettäväksi ennen hankkeiden eteenpäin viemistä.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: ei toteutunut.

Tiedolla johtamisen kehittäminen ja asiakasprosesseihin pohjautuva investointien suunnittelu ja ohjaaminen ovat alkuvaiheessa. Järjestelmätasoisien tietojohtamisen toimivuutta on haitannut asiakas- ja potilastietojärjestelmien hajanaisuus ja asiakas- ja potilastietojen kirjaamiskäytäntöjen puutteellisuus. Kirjaamistyötä kehitetään edelleen. Asiakas- ja potilastietojärjestelmien kilpailutus on käynnistynyt keväällä 2023 ja uusien Varha-laajuisten järjestelmien käyttöönotot tapahtuvat kevästä 2024 alkaen.

Varhan palvelustrategia on hyväksytty aluevaltuustossa 15.12.2023. Palvelustrategian hyväksymisen jälkeen palveluverkkosuunnittelu on käynnistynyt. Päätökset palveluverkosta tehdään vuonna 2024.

5 Hyvinvointialueen toiminnan käynnistämisen valmistelua koskevat havainnot

5.1 Valmistelun eteneminen ja resursointi, vertailu muihin hyvinvointialueisiin

Tarkastuslautakunnan suositus:

Tarkastuslautakunta suosittelee, että hyvinvointialueen jatkokehityksessä huomioidaan riittävästi valmistelun yhteydessä havaitut ongelmat resursoinnin kanssa. Toiminnan kehittämisen kannalta riittävään resursointiin tulee jatkossa kiinnittää tarkempaa huomiota, jotta kehittämisen tavoitteet eivät vaarannu. Tarkastuslautakunta muistuttaa, että henkilöstöä kuormittava poikkeustila ei voi inhimillisistä syistä jatkua pitkään.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Hyvinvointialueen käynnistämisen yhteydessä henkilöstön kuormittuneisuus on ollut suurta. Kuntapohjaisten sote-organisaatioiden yhdistäminen on vaatinut merkittävästi hallinnollista työtä ja synnyttänyt siirtymävaiheessa epäselvyyksiä uudista toimintatavoista ja prosesseista. Kehittämistyötä on tehty merkittävästi vuoden 2023 aikana ja työ jatkuu yhä vuonna 2024. Hallinnollisen työn osalta hyvinvointialueen aloitukseen vaikutti merkittävästi se, että yleishallinnon resurssia ei siirtynyt riittävästi kunnista hyvinvointialueelle. Esitetystä syystä henkilöresurssien määrää on kasvatettu mm. hankintapalveluissa. Tilanne on jonkin verran helpottunut kevästä 2023. Odotus on, että tilanne helpottuu edelleen uuden organisaation toiminnan vakiintumisen myötä.

Riittävän resursoinnin varmistamiseen tulee vaikuttamaan tarvittavat talouden tasapainottamistoimenpiteet. Työn kuormittavuuden rajaamiseksi talouden tasapainottamisen rinnalla tarvitaan työn tuottavuuden lisäämistä ja toimintojen priorisointia.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut osittain.

Kehittämistyötä on jo tehty ja se jatkuu vuonna 2024. Henkilöresursseja on lisätty mm. hankintapalveluihin. Tilanne on jonkun verran helpottunut vuoden 2023 kevästä ja odotus on, että tilanteen helpottuminen jatkuu tulevaisuudessa. Henkilöstökuormitus on kuitenkin edelleen suurta eikä resursseja ole riittävästi kaikissa yksiköissä. Joulukuussa 2023 alkaneet muutosneuvottelut ja niihin liittyvät päätökset irtisanomisista ja avointen tehtävien täyttämättä jättämisestä lisäävät edelleen henkilöstön kuormittuneisuutta.

5.2 Organisaatorakenteen valmistelu

Tarkastuslautakunnan suositus:

Tarkastuslautakunta pitää tarkoituksenmukaisena, että hyvinvointialueiden kesken ja erityisesti yhteistoiminta-alueiden sisällä jaetaan parhaita käytäntöjä ja tehdään hallinnollisten asioiden valmistelussa mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä. Näin

pystytään todennäköisesti tehostamaan valmistelutyötä ja nopeuttamaan päätöksentekoprosesseja.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Länsi-Suomen yhteistoiminta-alueen yhteistyösopimuksen valmistelu on käynnissä yhteistyöalueen johtoryhmän nimeämässä teemakohtaisissa työryhmissä ja niiden alatyöryhmissä, joita ovat seuraavat:

1. Järjestäminen

1. Palvelutarpeen arviointi ja ennakointi sekä sote-järjestämisen seuranta ja arviointi
2. Lääkinnällisten tukipalveluiden järjestäminen ja tuottaminen (diagnostiikka, lääkehuolto)
3. Erikoissairaanhoidon henkilöstön ja osaamisen valmistaminen erikoisaloittain (palveluiden tarkoituksenmukainen saatavuus ja saavutettavuus)
4. Harvoin tarvittavien tai erityisen vaativien sote-palveluiden tuottaminen ja järjestäminen

2. Ei-lääkinnälliset tukipalvelut

1. Hankinta- ja logistiikkayhteistyö: hankinnat, varastointi, kuljetus sekä ajoneuvojen hallinta
2. Ateria- ja puhtauspalveluyhteistyö: ruokahuolto, siivous ja tekstiilihuolto
3. Tiedonhallinnan ja sähköisten palveluiden yhteistyö: ICT-palvelut tukipalveluna, tiedonhallinnan ja sähköisten palvelujen kehittäminen
4. Laajakantaiset ja taloudellisesti merkittävät investoinnit ja sopimukset: toimitilat ja muut merkittävät investoinnit ja sopimukset
5. Lääkintätekniikka- ja apuvälinehuoltoyhteistyö: lääkintälaitteiden, välinehuollon ja apuvälineiden hallinta- ja huoltoyhteistyö

3. Päivystys, ensihoito, varautuminen ja valmiuskeskus

1. Terveysthuollon päivystys
2. Ensihoitokeskuksen tehtävien järjestäminen, ensihoidon sovittaminen yhteen muun toiminnan kanssa
3. Häiriötilanteet, poikkeusoloihin varautuminen
4. Sosiaali- ja kriisipäivystys
5. Valmiuskeskustoiminta

4. TKKI, yliopistosairaalan tehtävät ja menetelmäohjaus

1. Tutkimus- ja innovaatiotoiminta
2. Opetus ja koulutus
3. Kehittäminen
4. Yliopistosairaalan palvelutehtävät ja menetelmäohjaus

5. Pelastuspalvelut

1. Pelastustoiminta
2. Turvallisuuspalvelut
3. Varautuminen ja väestönsuojelu
4. Pelastustoimen tukipalvelut

6. YTA-alueen yhteinen strategia.

Työryhmiin on nimetty teemakohtaisesti keskeiset edustajat kaikilta hyvinvointialueilta. Alatyöryhmien työskentelyssä ja sopimuksen koordinaatiotyössä haetaan yhteisymmärrys niistä asioista, joissa yhteistyöalueen tasoisella sopimisella voidaan saada yhteistä etua ja kustannusvaikuttavuutta, sekä aikataulutetaan asiakohtainen sopiminen.

Tavoiteaikatauluna on, että yhteistyösopimuksesta päätetään kaikissa yhteistyöalueen aluevaltuustoissa viimeistään kesäkuussa 2024.

Muiden hyvinvointialueiden kanssa tehdään yhteistyötä useilla eri foorumeilla, asiakokonaisuuksista riippuen. Valtakunnallisesti esimerkiksi STM:n alaisen sosiaali- ja terveydenhuollon neuvottelukunnan Ennakointi, arviointi ja kehittäminen (EAK) -jaosto kokoaa seurantatietoa neuvottelukunnan käyttöön yhteistyöalueiden sisäisen ja välisen työnjaon onnistumisesta esimerkiksi vaativissa ja kansallisesti yhteen sovitettavissa palveluissa ja samalla toimii valtakunnallisena foorumina parhaiden käytäntöjen hakemiseen.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut osittain.

Yhteistyösopimusta ei vielä ole tehty, mutta sen valmistelu etenee ja on aikataulutettu. Tavoiteaikatauluna on, että yhteistyösopimuksesta päätetään kaikissa yhteistyöalueen aluevaltuustoissa viimeistään kesäkuussa 2024. Työryhmiin on nimetty edustajia kaikilta hyvinvointialueilta.

5.3 Päätöksentekoprosessien toimivuus:

Tarkastuslautakunnan suositukset:

Riittämätön valmistelu aiheuttaa esitysten muutostarpeita ja samojen asioiden toistuvia käsittelyitä luottamuselimissä, mikä hidastaa ja ruuhkauttaa päätöksentekoprosessia. Tarkastuslautakunta korostaa vuorovaikutuksen merkitystä hyvinvointialueen luottamuselinten asioiden valmistelutyössä aikataulupaineista huolimatta.

Tarkastuslautakunta myös muistuttaa, että toimiva vuorovaikutus ei ole ristiriidassa valmistelun ja päätöksenteon selkeästi erillisten roolien kanssa.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Vuoden 2023 aikana ovat hyvinvointialuejohtaja ja aluehallituksen puheenjohtajisto tehneet töitä luodakseen puitteet keskustelulle ja päätöksenteolle. Aluehallitus on organisoitunut keväällä siten, että joka toinen viikko on iltakoulu ja joka toinen viikko on päätöskokous. Iltakoulun tarkoituksena on, että aluehallitus saa tietoa päätöksentekoon tulevista asioista ja voi keskustella asioista ja pyytää tarvittaessa lisätietoa asioista tulevaa

päätöksentekoa varten. Tällä toimintatavalla on pyritty siihen, että päätöskokoukset pysyisivät napakoina.

Tulosaluejohtajat osallistuvat aluehallituksen iltakouluihin ja päätöskokouksiin, jotta varmistetaan tiedonkulkua ja yhteisymmärryksen luontia. Lisäksi viranhaltijajohdolla ja luottamushenkilöillä on yhteisiä seminaareja, joilla luodaan yhteistä tilannekuvaa ja tiivistetään vuorovaikutusta.

Aluehallituksen jäsenet osallistuvat myös lautakuntien kokouksiin, jolla pyritään myös parantamaan tiedonkulkua ja yhteistä tilannekuvaa.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut.

Varhalle on luotu viestintää ja tiedonkulkua parantavia järjestelyitä.

5.4 Hyvinvointialueen henkilöstön siirron valmistelu:

Tarkastuslautakunnan suositukset:

Haastatteluissa on käynyt ilmi, että hyvinvointialueen avainhenkilöriskit ovat merkittäviä. Tarkastuslautakunta pitää välttämättömänä, että ensi tilassa nimetään varahenkilöt organisaation avainhenkilöille ja varmistetaan varahenkilöiden osaaminen. Toiminnan kannalta välttämättömien toimintojen henkilöstötarpeiden täyttämiseksi ja osaavan henkilöstön rekrytoinnin helpottamiseksi tulee pyrkiä siihen, että palkkatasomme noudattaa mahdollisimman hyvin vertailukelpoisten organisaatioiden palkkatasoa. Tarkastuslautakunta nostaa palkkatason lisäksi tärkeäksi kehittämiskohteeksi työn joustavuuden sekä houkuttelevuuden kehittämisen. Työn tekemisen joustavuuden on todettu olevan yksi tärkeä tekijä henkilön valitessa omaa työnantajaorganisaatiota. Joustavuuden kehittämistä tulee hyvinvointialueella toteuttaa sekä lyhyellä että pitkällä aikajänteellä huomioiden myös asiaan vaikuttava lainsäädäntö, sopimukset sekä alueen omat säännöt ja linjaukset.

Varhalla on selkeä tarve vahvistaa organisaation hankinta- ja juridista osaamista. Hankinta- ja juridisen osaamisen resursointivaje tulee korjata pikaisesti hyvinvointialueen toiminnan kannalta tarkoituksenmukaiselle tasolle. Tarkastuslautakunta pitää hankinta- ja juridisen osaamisen määrällistä vajetta merkittävänä taloudellisena ja toiminnallisena riskinä. Hankinnat pitävät sisällään satojen miljoonien kilpailutuksia, sopimusten seuranta ja tulkintaa. Jos hankintoja ei pystytä edistämään riittävän laadukkaasti ja riittävällä nopeudella, koituu siitä merkittävää haittaa toiminnalle ja sitä kautta myös asiakkaille. Juridinen osaaminen on tärkeää hankintojen näkökulmasta, mutta myös tärkeässä roolissa koko alueella. Tarkastuslautakunta korostaa, että juridinen osaaminen ei ole pelkästään hallintoon kuuluvaa työtä, vaan on myös osa jokapäiväistä asiakastyötä. Riittävät juridisen osaamisen resurssit mahdollistavat alueen lainmukaisen toiminnan, sujuvan päätöksenteon sekä asiakasprosesseja tukevan tuen.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Avainhenkilöille on nimetty varahenkilöt. Haasteelliseksi muodostuu kesäaika, erityisesti heinäkuu. Avainhenkilöiden lomat on tarkoituksenmukaista keskittää heinäkuulle, jolloin päätöksenteko on ns. lomalla.

Varhan palkkatasoa pyritään pitämään maltillisena osin kustannustason hillitsemiseksi ja toiseksi uuden organisaation legitimiisyyden vahvistamiseksi. Näistä syistä Varha on käynnistänyt ”Ammattilaisten arvostama -hankkeen”, jolla tavoitellaan laajemmin ratkaisua tarkastuslautakunnan esittämiin huoliin liittyen henkilöstön saatavuuteen ja resurssien turvaamiseen.

Sekä hankintapalveluiden henkilöstöresurssia, että laki- ja asiantuntijapalveluiden henkilöstöresurssia on kasvatettu vuoden 2023 aikana, eli tarkastuslautakunnankin esiin nostamia riskejä on pyritty aktiivisesti minimoimaan.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: **toteutunut osittain.**

Avainhenkilöille on nimetty varahenkilöt ja hankintapalveluiden sekä laki- ja asiantuntijapalveluiden henkilöstöresursseja on kasvatettu. Lisäksi on käynnistetty ”Ammattilaisten arvostama”-hanke, jolla pyritään turvaamaan resursseja ja henkilöstön saatavuutta. Palkkatasoa ei kuitenkaan ole sovitettu muiden organisaatioiden tasolle eikä

henkilöstöä vielä saatu riittävästi rekrytoitua esimerkiksi hankintapalveluihin. Joulukuussa 2023 aloitettuihin muutosneuvotteluihin liittyvät päätökset irtisanomisista ja avoinna olevien tehtävien täyttämättä jättämisestä rajoittavat rekrytointeja jatkossa.

5.5 Hyvinvointialueen tilojen siirron valmistelu

Tarkastuslautakunnan suositus:

Tarkastuslautakunta toteaa, että hyvinvointialueen tilojen nykykunnan kartoitus riittäväällä tarkkuudella pitää toteuttaa mahdollisimman nopeasti. Lisäksi tilojen korjaus- ja korvausinvestoinnit tulee kytkeä selvästi valmistuvan palvelustrategian linjauksiin.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Keväällä 2023 käynnistettiin Varhalle siirtyneiden vuokrakiinteistöjen suppeat kuntoarviot. Kohteiden suuren määrän vuoksi katselmusten ulkopuolelle rajattiin 15 vuotta uudemmat kohteet, alle 600 htm² vuokrakohteet ja Pelan kohteet. Kiinteistöjä on katselmoitu vuoden aikana 109 kpl.

Lisäksi vuonna 2022 katselmoitiin kuntien huonokuntoisia tiloja 36 kpl. Varhan tiloista mukaan lukien omistetut tilat on laadittu käytettävissä olevien tietojen perusteella kuntoluokat. Kuntoluokka puuttuu noin 18 % pienemmistä kohteista, joita on noin 591 kpl. Kuntoluokka-arviota on tarkoitettu hyödyntää palveluverkkosuunnittelussa, Kiinteistö- ja toimitilastrategian laatimisessa ja pitkän aikavälin tilasuunnittelussa ja on myös pohjana investointisuunnittelulle.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut osittain.

Varhan tilojen kuntokartoituksia on toteutettu jossain määrin, mutta iso osa tiloista on vielä kartoittamatta.

5.6 Tietojärjestelmät ja integrointi

Tarkastuslautakunnan suositukset:

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että tietohallinnon mahdollisista henkilösiirroista riippumatta hyvinvointialueella säilyy riittävä tietohallinnollinen tilaaja-osaaminen. Varsinais-Suomen hyvinvointialue rakentaa ICT-toimintojaan yhdessä alueen kuntien ja kuntayhtymien kanssa. ICT-toimintojen toteutus vaatii erityisesti alkuvuoden 2023 aikana merkittävää yhteistyötä jokaisen kunnan ja kuntayhtymän kanssa. Tarkastuslautakunta pitää yhteistyön sujuvuutta tärkeimpänä edellytyksenä ICT-kehityksen onnistumiselle, mutta painottaa sen olevan myös yksi ICT-työn suurimmista riskeistä. ICT-ratkaisujen ja toimintamallien hajanaisuus ja vaihtelevat käytännöt voivat aiheuttaa osaoptimointia ja voivat vaikuttaa yhteistyön laatuun niin alueen sisällä kuin sidosryhmienkin välillä. Tulevien vuosien investointisuunnittelussa merkittävimmät hankkeet liittyvät asiakas- ja potilastietojärjestelmien sekä niiden tietokantojen mahdollisimman nopeaan yhdistämiseen. Yhdistämisprosessi on aloitettu vasta vuoden 2022 loppupuolella. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan hyvinvointialueen kokonaisvalmistelun viivästyminen on vaikuttanut myös tietojärjestelmähankkeiden käynnistymisen viivästyksiin. Tietojärjestelmien integrointi ja yhdistäminen muun asiakas- ja kehitystyön ohessa muodostaa merkittävän lyhyen ja keskipitkän aikavälin toiminnallisen riskin.

Tarkastuslautakunta toteaa, että tietojärjestelmähankkeiden riskienhallinnan suunnitteluun tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

IT-palveluiden kehittämisen ja riskienhallinnan uudet kaiken Varhan toiminnan kattavat toimintamallit on suunniteltu kevään 2023 aikana ja otettu vaiheittain käyttöön syksyllä 2023. Tietojärjestelmähankkeiden suunnittelu ja riskienhallinta ovat IT-muutosohjelman ohjelmajohtajien ja tietohallintojohtajan vastuulla. Tarkastuslautakunnan huomiot on tilaaja-osaamisen ja riskienhallinnan osalta otettu toiminnassa huomioon. IT-tiimin osaamisen rakentumisen ja kehittämisen osalta työ on kuitenkin vielä kesken ja jatkuu tulevina vuosina.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut osittain.

IT-palveluiden kehittämisen ja riskienhallinnan toimintamallit on otettu käyttöön ja tietojärjestelmähankkeiden vastuutahot on sovittu. IT-tiimin osaamisen rakentuminen ja kehittäminen ovat kuitenkin vielä kesken.

5.7 Keskeisimmät riskit, epävarmuustekijät ja niihin varautuminen

Tarkastuslautakunnan suositukset:

Tarkastuslautakunta kiirehtii hyvinvointialueen pitkän aikavälin tilasuunnitelman laatimista, jossa määritellään perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sosiaalitoimen ja pelastustoimen tilahankkeiden kiireellisyysjärjestys.

Tarkastuslautakunta suosittelee, että hyvinvointialueen toiminnassa ja jatkokehityksessä huomioidaan riittävästi avainhenkilöriskit ja kriittisten toimintojen työvoimatarve. Riittävään henkilöstöresursointiin tulee jatkossa kiinnittää tarkempaa huomiota, jotta kehittämisen tavoitteet eivät vaarannu.

Hallituksen vastaus valtuustolle 20.12.2023:

Kriittiset tilahankkeet on arvioitu ja lisätty osaksi investointisuunnitelmaa.

Investointisuunnitelma käsitellään osana talousarviota. Hyvinvointialueen käytössä olevien kiinteistöjen tiedot saadaan lisättyä kansalliseen Maakuntien tilakeskus Modulo-tietojärjestelmään vuoden 2023 lopussa. Tietojen siirron jälkeen kiinteistöjen kuntoa ja käyttöä pystytään arvioimaan ja seuraamaan nykyistä paremmin. Tilahankkeiden kokonaisuuden johtamisen viitekehys perustuu palvelustrategiaan ja palveluverkkosuunnitelmaan. Tavoitteena on, että palvelustrategia esitetään aluevaltuuston päätettäväksi 15.11.2023. Tarkempi palveluverkkosuunnitelma on tarkoitus hyväksyä vuoden 2024 ensimmäisen kvartaalin aikana.

Avainhenkilöriskien huomioiminen kaikessa Varhan toiminnassa on tärkeää.

Avainhenkilöriskejä on vähennetty nimeämällä kriittisille avainhenkilöille pysyvät sijaiset.

Avainhenkilöriskejä tai oikeastaan henkilöstöpulasta aiheutuvia laajalaisia riskejä ilmenee useissa eri ammattiryhmissä. Erityisen vaikea tilanne on sosiaalityöntekijöiden sekä psykologien saatavuudessa. Vajetta on myös lääkäreiden ja hoitohenkilöstön saatavuudessa. Pelastuspalveluissa eläköityminen on voimakasta ja vajeet työvoimasta alkavat realisoitua myös näissä palveluissa.

Työvoiman saatavuutta on kehitetty vuoden 2023 aikana mm. sosiaalityöntekijöiden palkantarkistuksella, aktiivisella rekrytoinnilla, ylityöjärjestelyillä ja työvoiman vuokrauksella. Työvoiman vuokrausta pyritään kuitenkin välttämään, mikäli työvoiman saatavuus voidaan turvata muilla toimenpiteillä.

Koska pula työvoimasta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastuspalveluissa on kansallinen, tulee ratkaisujakin hakea osin kansallisesti koulutusmäärien lisäämisen kautta. Tämä lisäksi tarvitaan hyvinvointialueiden omia toimenpiteitä.

Varsinais-Suomen hyvinvointialueen henkilöstön saatavuutta pyritään turvamaan strategisella Ammatilaisen arvostama -hankkeella. Hankkeen tavoitteena on ylläpitää ja lisätä henkilöstön pito- ja vetovoimaa. Keinoina on mm. hyvä johtaminen ja henkilöstön osaamisen varmistaminen. Henkilöstön riittävyttä tullaan edistämään tämän lisäksi palvelurakenteen muutoksilla ja työn tuottavuuden lisäämisellä. Palvelurakenteen keventämisellä pyritään palvelemaan asiakkaita oikeaan aikaan, tarpeen mukaisissa ja tarkoituksenmukaisissa palveluissa. Työllä tavoitellaan palvelujen vaikuttavuuden ja tuottavuuden lisäämistä, mikä puolestaan edesauttaa turvamaan henkilöstöresurssien riittävyttä.

Tarkastuslautakunnan arvio tavoitteen toteutumisesta: toteutunut osittain.

Kriittiset tilahankkeet on arvioitu ja lisätty osaksi investointisuunnitelmaa, joka on käsitelty talousarvion osana. Kiinteistöjen tiedot on siirretty uuteen kuntoarviointia ja käytön arviointia helpottavaan ohjelmaan.

Eri henkilöstöryhmissä on vajetta, joihin osittain pyritään vastaamaan ”Ammatilaisen arvostama”-hankkeella. Vajetta on kuitenkin yhä laajasti eri henkilöstöryhmissä eikä helpotusta tilanteeseen ole näkyvissä ilman valtakunnallisia toimenpiteitä.